

Nr 143.

Utlåtande i anledning av riksdagens år 1948 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1947—den 30 juni 1948 m. m.

(4:e avd.)

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1948 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, får, efter tagen kännedom av vissa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, underställa riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttranden.

1:o) **Understöd för utomprocessuell rättshjälp.** Under justitiedepartementet, § 1, ha revisorerna uttalat sig för en närmare prövning av formerna för en utbyggnad och effektivisering av det system för meddelande av utomprocessuell rättshjälp åt mindre bemedlade, som tillämpas i Jämtlands län (Del I, s. 2—8).

Utskottet. Beträffande detta ärende har riksdagen yttrat sig i sin skrivelse nr 160, varom utskottet velat här

erinra.

2:o) **Ersättning av allmänna medel i vissa fall för skada, som förorsakats av ämbets- eller tjänstemän.** Under justitiedepartementet, § 2, ha revisorerna förordat en översyn av lagen den 10 juli 1899 om ersättning av allmänna medel i vissa fall för skada, som förorsakats av ämbets- och tjänstemän m. fl. (Del I, s. 9—12).

Enligt nämnda lag skall — om ämbets- eller tjänsteman, som enligt 1 kap. utsökningsslagen äger att med utsökningssmål taga befattning, tillgriper och förskingrar penningar, värdehandlingar eller annat, som han enligt utsökningsslagen fått om händer — ersättning för det tillgripna och förskingrade utgå av allmänna medel. I förstnämnda lag stadgas vidare att, om ämbets- eller tjänsteman genom lagakraftägande utslag av domstol förklarats saker

till tillgreppet och förskingringen, underdånig ansökan om ersättning för det tillgripna och förskingrade skall inom sex månader från det utslaget vann laga kraft ingivas till länsstyrelsen i det län, där den brottslige haft sin befattning. Har ämbets- eller tjänsteman avlidit eller rymt, och kan i följd därav frågan om ansvar för tillgreppet och förskingringen ej av domstol prövas, skall ansökningen ingivas inom sex månader från den dag, då länsstyrelsen låtit i allmänna tidningarna kungöra, att brist yppats i medel eller annat som den döde eller avvikne i kraft av sin tjänst haft om händer.

Vad i 1899 års lag är stadgat skall äga tillämpning jämväl där ämbets- eller tjänsteman, varom förut sagts, tillgriper och förskingrar vissa andra omhänderhavda medel, som angivas i lagen.

I fall, som nu sagts, skall dock ersättning av allmänna medel ej utgå för vad ledamot av magistrat eller stadsfogde tillgriper och förskingrar av stadens medel.

Vad som här stadgats om ämbets- eller tjänsteman skall i tillämpliga delar gälla i avseende å en var annan, som enligt 1 kap. utsökningslagen eller 23 § i förordningen den 10 augusti 1877 om nya utsökningslagens införande m. m. äger att med utsökningsmål taga befattning, så ock å den, som enligt särskilda stadganden om indrivning av kommunalutskylder, allmänna avgifter m. m. eller om indrivning och redovisning av böter av utmätningsman erhållit i uppdrag att verkställa indrivning eller utmätning. Dock skall ersättning av allmänna medel ej utgå för vad exekutionsbetjänt i stad, som icke lyder under landsrätt, tillgriper och förskingrar av stadens medel.

Handläggningen av ärenden rörande utbekommande av ersättning av statsmedel enligt 1899 års lag torde, enligt revisorerna, i allmänhet tillgå på följande sätt. Sedan ansökan om ersättning inkommit till länsstyrelsen prövar länsstyrelsen ersättningsanspråket samt översänder handlingarna jämte eget utlåtande till justitiedepartementet. Efter remiss till riksräkenskapsverket, statskontoret och justitiekanslersämbetet blir ärendet föremål för ytterligare utredning. Härefter fattar Kungl. Maj:t beslut i ärendet. Härvid anbefalles länsstyrelsen att till envar ersättningsberättigad sökande, mot bekommande av handling, vari vederbörandes fordran överlättes å kronan, utbetala det honom tillerkända beloppet. I de fall, då full klarhet vunnits, att icke några av de tillgripna och förskingrade medlen komma att av ämbets- eller tjänstemannen ersättas — exempelvis genom utdelning i dennes konkurs eller genom av uppördsmannen ställd borgen eller genom ansvarighetsförsäkring — bemyndigas länsstyrelsen att ersätta vederbörande sökande av medel, som anvisas vanligtvis från anslaget till oförutsedda utgifter. I sådana fall åter, där det ännu ej blivit utrett, vad som av det tillgripna och förskingrade beloppet kan komma att ersättas av ämbets- eller tjänstemannen, såsom är fallet vid ännu icke avslutad konkurs m. m., anmodas länsstyrelsen att i länets räkenskap tills vidare bokföra de utbetalda medlen såsom förskott. Förskottet skall sedermera i den mån det samma icke täckts av influtna medel, av länsstyrelsen anmälas hos Kungl. Maj:t till ersättande. Kungl. Maj:t bemyndigar därvid länsstyrelsen att

ersätta beloppet i fråga genom anlåtande av förslagsanslaget till oförutsedda utgifter eller annat riksstatsanslag. Särskilda medel anvisas däremot icke för täckande av ersättningsanspråk, som avse kronoutskylder, utan kronans fordran i detta hänseende, i den mån den icke täckes av influtna medel, avskrivs i stadgad ordning.

De fordringar, som av vederbörande ersättningsberättigad överlåtits å kronan vid ersättnings utbetalande, upptagas i länsstyrelsernas räkenskaper på tillgångssidan under rubriken »propriebalans» och utbalanseras på skuldsidan under rubriken »utestående osäkra fordringar».

Revisorerna framhålla, att det ofta synts råda en viss oklarhet om vem som skall anses behörig att i fråga om olika slags medel bevaka rätten mot kronan och ingiva ansökning om ersättning. Det omständliga och tidsödande handläggingsförfarandet har, erinra revisorerna vidare, medfört, att avsevärd tid — i många fall flera år — förflutit, innan ersättningsbeloppen slutligen kunnat fastställas och utbetalas till sökandena.

Härefter ha revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Ersättningsförfarandet enligt bestämmelserna i 1899 års lag är, såsom av den föregående redogörelsen framgår, mycket omständligt och ägnat att medföra olägenheter för såväl statsmyndigheterna som ersättningssökandena. Då den enskilde vanligtvis saknar kännedom om vilka medel som tillgripits och förskingrats, är det enligt revisorernas mening icke förenligt med rättvisa och billighet att för bevarande av rätten mot kronan uppställa kravet på att ansökan skall ingivas inom viss föreskriven tid. En väsentlig förenkling i förfarandet skulle vinnas, om länsstyrelserna, så snart tillgrepp och förskingring konstaterats, bemyndigades att till vederbörande utan ansökning av förskottsmedel utbetala den ersättning, vartill denne funnes vara berättigad, samt att i övrigt avskriva sådana kronomedel, vilka länsstyrelsen i annan ordning äger avskriva. Länsstyrelsen skulle sedermera ha att hos Kungl. Maj:t anmäla vad sålunda förskottats för täckande från anslaget till oförutsedda utgifter. Genom det föreslagna bemyndigandet skulle även den tidsödande och omständliga remissgranskningen av de ingivna ansökningarna — vilken ofta endast leder till mindre justeringar av ersättningsbeloppen — kunna bortfalla. Länsstyrelserna torde sålunda på ett betryggande sätt kunna anförtros bestyret med fastställandet och utbetalningen av ersättningsbeloppen.

En viss ändring av 1899 års lag påkallas även med hänsyn till den nya uppbördsreformens genomförande. Såsom förut framhållits upptagas numera krono- och kommunalutskylder på samma debetsedel. Då staten övertagit ansvaret för indrivningen av sistnämnda utskylder, förekomma icke längre några kommunala skatterestantier. Lagen bör sålunda ändras, i vad avser bestämmelserna om ersättning för tillgripna och förskingrade kommunalutskylder.

Under återopande av vad sålunda anförts vilja revisorerna förorda att en översyn verkställas av lagen den 10 juli 1899 om ersättning av allmänna medel i vissa fall för skada, som förorsakats av ämbets- och tjänstemän m. fl.

Utlåtanden ha avgivits av *statskontoret*, *riksräkenskapsverket* samt *länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands samt Gävleborgs län* (Del II, s. 3—9). Revisorernas förslag om en översyn och förenkling av ifrågavarande lagbestämmelser har därvid en-

hälligt tillstyrkts. I allmänhet uttala de hörda myndigheterna, att kravet på ansökning om ersättning från den enskilde icke längre bör uppställas. Statskontoret har emellertid icke funnit tillräckliga skäl föreligga att slopa detta krav, men anser att den nuvarande tidsfristen, sex månader, utan olägenhet kan utsträckas, om densamma befinnes vara för kort. Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller, att vid en översyn av lagen mera detaljerade bestämmelser böra lämnas angående vem som skall anses behörig att göra anspråk gällande mot kronan och hur dessa anspråk skola framställas.

Utskottet delar revisorernas av remissmyndigheterna biträdda uppfattning, att ersättningsförfarandet enligt bestämmelserna i 1899 års lag måste betecknas såsom mycket omständligt och ägnat att medföra olägenheter för såväl statsmyndigheterna som ersättningssökandena. En väsentlig förenkling av förfarandet torde stå att vinna, därest, på sätt revisorerna föreslå, beslutanderätten i hithörande frågor i huvudsak överflyttades till länsstyrelserna. Jämväl med hänsyn till den senaste uppbördsreformen synes behov föreligga av viss ändring av förberörda bestämmelser.

Under åberopande av det nu anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om översyn av lagen den 10 juli 1899 om ersättning av allmänna medel i vissa fall för skada, som förorsakats av ämbets- och tjänstemän m. fl.

3:o) **Försvarets titelredovisningssystem.** Under försvarsdepartementet, § 3, ha revisorerna uttalat angelägenheten av att försvarets titelredovisningssystem snarast upptages till omprövning i syfte att få till stånd erforderliga förenklingar och kostnadsbesparingar (Del I, s. 13—26).

För finansiering av de ökade utgifter för militära ändamål, som bleve en följd av den förstärkta försvarsberedskapen i vårt land under det senaste världskriget, ställdes av riksdagen medel till Kungl. Maj:ts förfogande å särskilda beredskapsstater, vilka för varje budgetår sattes i kraft att användas såsom förskottsstater. Ifrågavarande kostnader ersattes i efterhand genom att erforderliga täckningsanslag anvisades å tilläggsstater för vederbörande budgetår. Av olika skäl var det icke möjligt att redovisa de å förskottsstat avförda utgifterna i vanlig fredsmässig ordning. Kungl. Maj:t fastställde därför särskilda krigstitlar, å vilka de av beredskapens upprätt hållande föranledda kostnaderna skulle bokföras. I princip omfattade nämnda redovisningssystem samtliga under krigsåren uppkomna kostnader för militära ändamål. I realiteten kom dock systemet att i huvudsak inskränkas till att avse försvarsgrenarnas löpande beredskapskostnader, medan för övriga kostnader specificerad redovisning i anslutning till fjärde huvudtitelns anslagsuppställning lämnades. För varje försvarsgren fastställdes ett

tjugutal olika krigstitlar för de löpande utgifterna. Närmare föreskrifter angående användningen av och bokföringen å dessa titlar utfärdades av vederbörande centrala förvaltningsmyndigheter.

De nu i korthet berörda krigsredovisningsbestämmelserna upphörde i stort sett i och med ingången av budgetåret 1944/45. Efter nämnda tidpunkt har redovisningen av utgifter och inkomster inom försvarsväsendet grundat sig på ett av försvarets civilförvaltning utarbetat titelsystem. I anslutning härtill har civilförvaltningen såsom vägledning för de olika kassamyndigheterna låtit trycka en särskild förteckning över redovisningstitlar m. m. för försvaret, vilken första gången utfärdades den 11 oktober 1944. Titelförteckningen har sedermera vid flera tillfällen kompletterats och i samband därmed nytryckts den 20 november 1945 respektive den 14 februari 1948.

I systematiskt avseende anknyter den ifrågavarande titelförteckningen till den för riksstatens fjärde huvudtitel gällande anslagsuppställningen, dock att medel som disponeras av sjökarteverket, försvarets forskningsanstalt och vissa under annat departement än försvarsdepartementet lydande myndigheter icke beröras därav. Förteckningen omfattar därjämte övriga huvudtitlar samt riksstatens inkomstitlar, i den mån de militära myndigheterna för sin bokföring utnyttja desamma. Därjämte har en motsvarande titeluppdelning skett beträffande sådana äldre anslag som allt fortfarande stå till vederbörande myndigheters disposition. Särskilda titlar finnas vidare upplagda för inkomster och utgifter samt investeringsanslag under försvarets olika fastighetsfonder ävensom för övriga fonder och diverse medel.

Av statistiska skäl har utöver riksstatens anslag och för dessa anslag fastställda stater en ytterligare titeluppdelning vidtagits. Med hänsyn härtill äro titelnumren uppbyggda enligt den s. k. decimalprincipen, varigenom en långtgående systematisering blivit möjlig. Numren äro i princip sexsiffriga, men antalet siffror har i flertalet fall kunnat begränsas till 3—5. Allteftersom behov av en mer eller mindre detaljerad redovisning anses föreligga, kan titelsystemet sålunda hopdragas eller utvidgas.

I samband med omläggningen av stat- och anslagsuppställningen under fjärde huvudtiteln från och med den 1 juli 1947 omarbetades titelsystemet. Genom cirkulärskrivelse den 16 juni 1947 meddelade civilförvaltningen föreskrifter rörande särskild statistisk uppdelning av försvarets utgifter och inkomster genom tillägg av en 6:e siffra till flertalet redovisningstitlar. I den mån vederbörande titel innehåller mindre än 5 siffror, fogas därvid till densamma erforderligt antal nollor.

Enligt vad revisorerna under hand erfarit föreligga planer på att ytterligare utbygga titelsystemet. Anledningen härtill skulle vara de möjligheter som därigenom yppades att för de tre försvarsgrensförvaltningarnas dispositionsbokföring taga i anspråk den på civilförvaltningen befintliga hålkortsanläggningen. Genom en dylik utbyggnad skulle redovisningstitlarna växa ut till 10- å 12-siffriga tal.

Förutom uppgifter å olika redovisningstitlar och dessas siffermässiga konstruktion innehåller titelförteckningen även vissa anvisningar rörande bokföring, dispositionsrätt m. m. Därutöver ha vederbörande centrala förvaltningsmyndigheter utfärdat detaljerade redovisningsföreskrifter i fråga om sådana anslagsmedel som stå till respektive myndigheters förfogande. I en del fall har därvid den vanliga titelförteckningen kompletterats med de nya titelbeteckningar som av hänsyn till bland annat den interna dispositionsbokföringen ansetts erforderliga. Särskilt långt har, framhålla revisorererna, titeluppdelningen drivits beträffande anslag till reparations- och underhållskostnader m. m. under försvarets fastighetsfond. Utöver de officiellt fastställda huvudtitlarna — 7 för var och en av arméns, marinens och flygvapnets delfonder — har sålunda fortifikationsförvaltningen föreskrivit att ifrågavarande kostnader under innevarande budgetår skola redovisas å respektive 95, 95 och 100 eller tillhopa 290 olika undertitlar.

Det nu behandlade titelredovisningssystemet har successivt vuxit fram i samband med övergången till central hålkortsbokföring inom försvaret. Å s. 17—23 lämnas en redogörelse för behandlingen av frågan om denna omläggning av bokföringssystemet, vartill utskottet hänvisar. För handhavandet av de med hålkortsbokföringen sammanhängande uppgifterna är inom civilförvaltningens bokföringskontor inrättad en s. k. hålkortsdetalj. Å s. 23 och 24 redogöres för detaljens personaluppsättning och maskinbestånd ävensom de redovisningshandlingar, som framställas genom hålkortsmaskinerna.

Revisorerna ha härefter gjort följande uttalande.

Vid framläggandet av det förslag till ändrad uppställning av riksstatens fjärde huvudtitel, vilket genomfördes från och med budgetåret 1947/48, underströk försvarets civilförvaltning i anslutning till ett uttalande av överbefälhavaren vikten av att, även om klara gränser borde fastställas mellan olika anslag, försvarsutgifterna ej på förhand bundes vid en så långt gående detaljuppdelning, att medlen icke kunde användas på ändamålsenligaste sätt. Den i det föregående lämnade redogörelsen ger emellertid vid handen, att titelredovisningssystemet vid försvaret gjorts i högsta grad omfattningsrikt och kommit att innebära en synnerligen vidsträckt specificering av förekommande utgifter och inkomster under de till vederbörande myndigheters förfogande ställda anslagen och anslagsposterna. För budgetåret 1947/48 gällande titelförteckning upptar sålunda icke mindre än i runt tal 3 500 olika redovisningstitlar. Därtill kommer att för vissa anslagsmedel en ytterligare detaljuppdelning på ett stort antal undertitlar vidtagits.

Revisorerna äro väl medvetna om att en mera specificerad redovisning av försvarskostnaderna än den som omedelbart framgår av belastningen på vederbörande riksstatsanslag av olika skäl kan vara erforderlig. Icke minst torde det erbjuda stort intresse att genom bokföringen erhålla statistiskt material för en närmare analys av likartade utgifter inom de tre försvarsgrenarna. Å andra sidan får kravet på detaljredovisning icke drivas så långt, att densamma blir ett självändamål. Bokföringen måste med andra ord tjäna ett praktiskt syfte, grundat på de behov härutinnan som med hänsyn till verksamhetens art naturligen inställa sig. Revisorerna kunna icke finna, att ifrågavarande synpunkter fått vara vägledande vid uppgörandet av försvarets titelredovisningssystem. Ett studium av gällande titelförteckning har tvärtom bibragt revisorererna den uppfattningen, att den i detalj mycket långtgående titeluppdelningen i många fall knappast kan sägas till-

godose något praktiskt behov. Av de i det föregående lämnade exemplen torde sålunda med all önskvärd tydlighet framgå, att utgiftsslag som måste betecknas såsom rena oväsentligheter i stor utsträckning fått bilda underlag för anslagens differentiering i redovisningsavseende.

I detta sammanhang bör enligt revisorernas mening särskilt beaktas, att det nu behandlade redovisningssystemet ingalunda har eller ens kan ha karaktären av s. k. kalkylationsbokföring. Det är ju här icke fråga om att utröna, huruvida verksamheten vid en viss militär enhet är ekonomiskt lönande, ännu mindre att framskapa material för en statistisk analys av olika kostnadselement inom en viss tillverkningsprocess. Väsensskillnaden är sålunda uppenbar mellan förevarande form av bokföring, som ytterst grundar sig på riksstatens anslagsuppställning med därtill knutna specialstater, och de inom industrien allmänt tillämpade redovisningsprinciperna, vilka främst avse att möjliggöra ett bedömande av själva driftresultatet. De kostnadselement som ett affärsföretag har behov av att renodla äro också vanligtvis i princip givna och av mera konstant natur. De anslag som ställas till statsmyndigheternas förfogande variera däremot inom vissa gränser år från år; under riksstatens fjärde huvudtitel ha sålunda de fem sistförflutna budgetåren uppförts respektive 207, 210, 210, 222 och 195 olika anslag, varvid är att märka att variationerna mellan vederbörande underavdelningar inom huvudtiteln inbördes äro betydligt större än de anförda siffrorna ge vid handen. Detta har till följd att titelsystemet ständigt måste kompletteras. Icke ens de statistiksiffror, vilka för visst ändamål anbefalls så nyligen som den 16 juni 1947, ha förblivit oförändrade, något som knappast kan sägas ha underlättat redovisningen.

Den långt drivna detaljutformning som titelsystemet fått medför vidare, att understundom stor tvekan måste uppstå rörande redovisningsbestämelseernas praktiska tillämpning. Mången gång torde det sålunda vara för- enat med betydande svårigheter att avgöra, å vilken titel viss utgift skall bokföras. Det sagda gäller icke minst vid sådana lokalmyndigheter, där det kanske ankommer på en enda befattningshavare att redovisa till en rad olika verksamhetsområden hänförliga anslagsmedel. Redovisningstitlarnas på den s. k. decimalprincipen grundade konstruktion — varje titel omfattar såsom tidigare nämnts 3—5 siffror, vartill kommer ännu en statistiksiffra i sjätte positionen — synes i sin tur knappast vara ägnad att underlätta det rätta handhavandet av systemet. De risker för felföringar som av denna anledning måste anses föreligga skulle givetvis ytterligare accentueras, därest redovisningstitlarna på sätt som från visst håll föreslagits utbyggdes till att omfatta ända upp till 10 å 12 siffror.

Vad särskilt titelkontrollen beträffar måste revisorerna konstatera, att de förhoppningar om en effektivisering av denna kontroll som knötes till införandet av central hålkortsbokföring inom försvaret icke blivit infriade. På sätt närmare framgår av den under § 8 lämnade redogörelsen rörande överskridande av vissa poster under arméns avlöningsanslag, ha sålunda i redogörelsen berörda anslagsposter under sistförflutna budgetår överskridits med icke mindre än inemot 500 000 kronor, utan att den felaktiga anslagsdispositionen blivit upptäckt och rättad. Över huvud taget synes vid den inom civilförvaltningens revisionsbyrå bedrivna räkenskapsgranskningen kontroll av utgifternas litterering ske endast i mycket begränsad omfattning, vilket givetvis ytterligare förringar värdet av det avsevärda arbete som uppdelningen av vederbörande anslag på en mängd olika redovisningstitlar medför. I detta sammanhang må vidare erinras om att det synnerligen omfattande statistiska material, som erhållits genom den för hela försvaret gemensamma statistikuppdelningen av utgifter och inkomster, tills

vidare — enligt vad civilförvaltningen uppger i sina anslagsäskanden för nästkommande budgetår — fått ligga helt obearbetat. Med anledning härav vilja revisorerna ställa frågan, huruvida tillräckliga skäl kunna anses ha förelegat att anbefalla en statistikbokföring av denna karaktär, som måste ytterligare komplicera redovisningen, innan garantier vunnits för att det hopbragta siffermaterialet verkligen skulle komma till praktisk användning. Kostnaderna för den hos civilförvaltningen befintliga hålkortsanläggningen uppgå redan nu, såsom av det föregående framgår, till avsevärt större belopp än vad de ursprungliga beräkningarna gävo vid handen. Nämnade kostnader torde komma att ytterligare ökas därest de omfattande uppgifter i fråga om titelkontroll och statistikbearbetning som föranledas av gällande redovisningssystem skola i avsedd utsträckning kunna fullgöras.

Av nu angivna skäl finna revisorerna det angeläget, att frågan om försvarets titelredovisningssystem snarast upptages till omprövning i syfte att få till stånd erforderliga förenklingar och kostnadsbesparingar.

Utlåtanden ha avgivits av *arméförvaltningen, marinförvaltningen, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsförvaltning, krigsmaterielverket, fortifikationsförvaltningen och riksräkenskapsverket* (Del. II, s. 10—27).

Civilförvaltningen har framhållit, att en jämförelse mellan antalet anslag och antalet redovisningstitlar i och för sig är utan värde, då icke riksstaten utan de stater och andra föreskrifter rörande anslagens användning, som meddelats av Kungl. Maj:t i regleringsbrev eller särskilda bokföringsföreskrifter, i första hand äro avgörande för titelsystemets omfattning.

Utöver de cirka 2 050 titlar, som erfordrades till följd av de utav Kungl. Maj:t eller riksdagen meddelade redovisningsföreskrifterna, hade under driftbudgetanslagen upplagts cirka 850 titlar för särskilda statistikändamål. I betraktande av försvarsutgifternas omfattning kunde denna siffra enligt civilförvaltningens mening i och för sig icke anses hög. Bedömandet härav måste emellertid grundas på en mera ingående prövning av varje titel.

Civilförvaltningen anför i detta sammanhang vidare.

Sedan utgiftsstatistiken i stor utsträckning legat nere under kriget, upptogs den efter beredskapsslutet ånyo, till en början efter samma metoder som tidigare. I och med att utgiftsbokföringen fr. o. m. den 1 juli 1946 mekaniserades enligt hålkortsmetod och centraliserades till civilförvaltningen, uppkommo emellertid helt nya förutsättningar för statistikbearbetningen. Därest statistikuppgifterna av lokalmyndigheterna lämnades i samband med titelsättningen och bokfördes hos civilförvaltningen, bortföll nämligen först och främst behovet av att, såsom tidigare skett, i särskild ordning sammanställa uppgifterna för hand hos de centrala myndigheterna. Detta innebar givetvis en icke obetydlig arbetsbesparing. För lokalmyndigheterna var det också mindre betungande att göra statistikuppdeleningen i löpande följd samtidigt med titelsättningen i stället för att i efterhand månadsvis sammanställa de bokförda utgifterna.

Med hänsyn till dessa fördelar upptogs vid den omarbetning av titelsystemet, som skedde i samband med omläggningen av stat- och anslagsuppställningen under fjärde huvudtiteln från och med den 1 juli 1947, även frågan om att i större utsträckning inpassa den redan befintliga statistiken i titelsystemet. Detta ledde efter överläggningar mellan civilförvaltningen

och de tre försvarsgrensförvaltningarna till att ett antal särskilda statistikuppgifter slopades och titelsystemet i motsvarande mån utökades. Framför allt gällde detta intendenturanslagen och arméns tygmaterielanslag. Härigenom vanns även, att likartade statistikuppgifter erhöles i fråga om de tre försvarsgrenarnas intendenturutgifter.

Beträffande decimalsystemet anför civilförvaltningen, att väsentliga avvikelser därifrån vidtagits. Ett fullständigt genomfört decimalsystem, som ur maskinteknisk synpunkt varit önskvärd, hade nödvändiggjort redovisningstitlar omfattande tolv siffror. Då detta av praktiska skäl ansetts olämpligt hade civilförvaltningen, i den mån detta kunnat ske utan att titelsystemets överskådlighet försämrats, i vissa avseenden jämkat systemet, så att det samma rymdes inom fem siffror jämte två grupsiffror.

Den av revisorerna berörda statistikuppdelningen av samtliga utgifter, som erhöles genom att en sju siffra lades till redovisningstitlarna, hade av civilförvaltningen anbefallts på grundval av de önskemål om en fullständigare statistik som framförts från, bland annat, riksräkenskapsverkets finansstatistiska byrå. Denna statistik, för vilken närmare anvisningar lämnats i statsliggaren över fjärde huvudtiteln, utgjorde enligt civilförvaltningens mening ett utmärkt medel för att erhålla vissa sifferuppgifter, som eljest krävt synnerligen omfattande utredningar. Icke minst vore det av värde, att en sammanfattning av försvarets lönekostnader kunde erhållas i bokföringen, vilket tidigare icke varit möjligt.

Angående statistikmaterialets användning anför civilförvaltningen följande.

Även om statistikmaterialet i största utsträckning fått ligga obearbetat under budgetåret 1947/48, har det dock under hösten 1948 kommit till viss användning. Sålunda har exempelvis statistiken på intendenturanslagen sammanställts för arméförvaltningens intendenturavdelnings räkning och legat till grund för dess bedömning av förvaltningsverksamheten. Uppgifterna å övningsanslaget ha ävenledes bearbetats å intendenturavdelningen för arméstabens räkning. Slutligen har statistiken jämväl kommit till användning i samband med de uppgifter, som lämnats till konjunkturinstitutet för upprättande av en nationalbudget; särskilt har det härvid varit av värde, att man kunnat klarlägga de personalkostnader, som bestritts av sakanslag.

Gentemot revisorernas uttalande, att kostnaderna för hålkortsdetaljen redan nu uppgå till avsevärt större belopp än vad ursprungligen beräknats yttrar civilförvaltningen:

I anledning härav får civilförvaltningen framhålla, att såsom jämväl framgår av vad revisorerna anført, bokföringsarbetet å hålkortsdetaljen allt sedan detaljens inrättande blivit mer och mer omfattande såväl till följd av att redovisningen komplicerats som på grund av att verifikationsmaterialet ökats. Härtill kommer att andra försvarsmyndigheter ställt ökade krav på att ur civilförvaltningens bokföring erhålla utgiftssammanställningar och statistik, allt eftersom hålkortsbokföringen visat sig lämpad för framställande av dylika uppgifter. De personal- och medelsbehov som härigenom uppkommit ha av ämbetsverket anmälts till Kungl. Maj:t och sedermera i vederbörlig ordning blivit föremål för riksdagens prövning och godkännande.

Riksräkenskapsverket har i stort sett anfört liknande synpunkter på frågan som civilförvaltningen.

Fortifikationsförvaltningen har sammanfattningsvis anfört, att statistikbokföringen är av största betydelse för ett rationellt och kostnadsbesparande underhåll av försvarets fastighetsbestånd. Denna bokföring bör därför äga rum under åtminstone ytterligare några budgetår.

Övriga hörda myndigheter ha i stort sett intet haft att erinra mot revisorernas förslag om en omprövning av försvarets titelredovisningssystem. Armé- och marinförvaltningarna ha därvid särskilt understrukit de av revisorerna påtalade svårigheterna beträffande den praktiska tillämpningen av det fastställda titelsystemet.

Utskottet. Revisorerna ha under förevarande paragraf framställt vissa erinringar mot det av försvarets civilförvaltning utarbetade titelredovisningssystemet, vilket enligt revisorernas mening gjorts onödigt omfångsrikt. Civilförvaltningen har i anledning härav bland annat framhållit, att de föreskrivna redovisningstitlarna i flertalet fall äro erforderliga för att redovisningen skall kunna specificeras i den utsträckning statsmakterna anbefallt. Jämväl övriga i ärendet hörda centrala förvaltningsmyndigheter inom försvaret ha i allmänhet vitsordat behovet av en mer eller mindre långtgående titeluppdelning men samtidigt framhållit, att en viss reducering av antalet titlar torde vara möjlig. Från armé- och marinförvaltningarnas sida har därjämte särskilt understrukits vad revisorerna anfört rörande de svårigheter, som äro förbundna med den praktiska tillämpningen av nu gällande system.

För egen del finner utskottet uppenbart, att av olika skäl behov föreligger av en mera långtgående specificering av försvarskostnaderna än den gällande anslagsuppställning för fjärde huvudtiteln i och för sig innebär. Av synnerlig vikt torde vara att olika utgiftsslag klart särskiljas i redovisningen, så att därigenom erforderlig kontroll över vederbörande myndigheters disposition av dem anförtrodda medel blir möjlig. Å andra sidan kan enligt utskottets mening ifrågasättas om icke titeluppdelningen inom försvaret drivits väl långt. Utskottet förbiser därvid ingalunda, att ifrågasvarande titeluppdelning i många fall föranletts av de speciella redovisningsföreskrifter som statsmakterna ansett sig böra meddela. Remissutlåtandena ge jämväl vid handen, att felaktig titelsättning i stor utsträckning förekommer vid försvarets lokalmyndigheter såsom en följd av det tillämpade systemets tekniska konstruktion.

I likhet med revisorerna är utskottet därför av den uppfattningen, att anledning föreligger att ägna frågan om försvarets titelredovisningssystem speciell uppmärksamhet i syfte att undersöka möjligheterna att åstadkomma förenklingar och kostnadsbesparingar. Särskilt angeläget finner utskottet det vara, att nämnda system utformas på grundval av en bestämd målsättning för den ifrågasvarande verksamheten. I varje aktuellt fall bör sålunda noggrant övervägas, vilket praktiskt syfte redovisningen avses skola tillgodose och vilka möjligheter som stå till buds för kontroll av det utnytt-

jade siffermateriallets tillförlitlighet. Vad nu sagts gäller icke minst den s. k. statistikbokföringen, vars värde givetvis är helt avhängigt av i vad mån den kostnadsfördelning, som man därigenom önskar ernå, baseras på korrekta uppgifter angående de verkställda utgifternas sakliga natur.

Såsom revisorerna framhållit, har det nu behandlade titelredovisningssystemet successivt vuxit fram i samband med övergången till central hålkortsbokföring inom försvaret. Den organisation som för detta ändamål uppbyggt inom civilförvaltningens bokföringskontor synes emellertid ännu icke vunnit erforderlig stadga. Marinförvaltningen har sålunda framhållit, att de uppgifter som sammanställas på den s. k. hålkortsdetaljen understundom äro behäftade med vissa felaktigheter. Av vad revisorerna under § 8 i sin berättelse anfört framgår vidare, att olika poster under arméns avlöningsanslag överskridits med betydande belopp, utan att möjligheter föreläggat för hålkortsdetaljen att i tid ernå rättelse av den oriktiga anslagsdispositionen. Genom bokföringens centralisering till civilförvaltningen synes även i vissa fall avlämnandet av vederbörande redovisningshandlingar ha fördröjts. Innan nuvarande bokföringssystem inom försvaret ytterligare utbygges, torde därför nu tillämpade former för hålkortsdetaljens arbete böra undersökas.

Utskottet får hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkännan vad utskottet ovan anfört.

4:o) Från sakanslag bestridda personalkostnader inom försvaret. Under försvarsdepartementet, § 5, ha revisorerna funnit angeläget, att frågan om den sakanslagsavlönade personalen vid de militära ämbetsverken snarast upptages till förnyad prövning (Del I, s. 30—36).

Revisorerna påtala under förevarande paragraf, att vid de militära ämbetsverken anställd personal till icke ringa del avlönas genom anlitan- de av s. k. sakanslag, d. v. s. av riksdagen för viss materielanskaffning, underhållskostnader o. d. anvisade medel. Omfattningen härav belyses genom sifferuppgifter för budgetåren 1945/46—1947/48 (s. 31).

Frågan om ett minskat utnyttjande av sakanslag för bestridande av avlöningskostnader för tjänstemän har av chefen för försvarsdepartementet berörts vid, bland annat, anmälan av prop. 1946: 120. Departementschefen framhöll därvid, att sedan den civila personalen vid tygavdelningens chefs-expedition överförts till att avlönas från avlöningsanslag, sakanslag i fortsättningen icke borde tagas i anspråk för avlönande av sådan personal i annan mån än som kunde övergångsvis oundgängligen erfordras för ett slutförande av de i 1942 års försvarsbeslut ingående materielanskaffningsprogrammen. Utöver detta departementschefsuttalande synas några särskilda direktiv eller föreskrifter av restriktiv innebörd icke ha meddelats i ämnet i annan mån än att beträffande arméns truppförband (motsvarande) förbud

meddelats att anlita sakanslag för anställande av personal utom vid tygstationer och tygverkstäder.

Revisorerna uttala följande.

Under § 2 i sin berättelse lämnade 1946 års revisorer vissa uppgifter angående storleken av de personalkostnader vid försvarets centrala förvaltningsmyndigheter, vilka då bestredes från försvarsgrenarnas allmänna avlöningsanslag. Av redogörelsen framgick beträffande de tre försvarsgrens-förvaltningarna bland annat, att ifrågavarande kostnader under budgetåren 1944/45 och 1945/46 varit två till tre gånger större än motsvarande belastning å myndigheternas egna avlöningsanslag. Nämnade förhållande funno revisorerna av framför allt budgettekniska skäl vara synnerligen otillfredsställande.

Den av revisorerna nu verkställda utredningen ger vid handen, att — utöver ovan berörda personalkategorier — vid de militära ämbetsverken i stor utsträckning finnas anställda tjänstemän, vilka avlönas från s. k. sakanslag. Kostnaderna för dessa tjänstemän överstiga högst avsevärt de anslagsmedel som sammanlagt anvisats å de för respektive myndigheter fastställda avlöningsstaterna. Såsom exempel må anföras att, medan under budgetåret 1947/48 å armé-, marin- och flygförvaltningarnas samt fortifikationsförvaltningens avlöningsanslag avförts tillhoppa 3 666 000 kronor, uppgå nämnda myndigheters från sakanslag bestridda personalkostnader under samma budgetår till ett sammanlagt belopp av 16 368 000 kronor, vilket innebär att det senare slaget av utgifter är inemot fyra och en halv gånger så stort som det förra. Den sålunda tillämpade ordningen, enligt vilken för materielanskaffning och materielunderhåll avsedda medel tagas i anspråk för betydande avlöningsutgifter, är enligt revisorernas uppfattning förenad med allvarliga olägenheter i skilda avseenden. En av konsekvenserna härav är, såsom 1946 års revisorer i anslutning till av dem berörda spörsmål framhöllo, att riksdagen, då den har att taga ställning till ifrågavarande ämbetsverks anslagsäskanden, icke kan bedöma den totala omfattningen av förvaltningsverksamheten inom försvaret och de därav föranledda kostnaderna.

Av den lämnade redogörelsen framgår vidare, att de centrala förvaltningsmyndigheternas utgifter för sakanslagsavlönad personal under det sistförflutna budgetåret stigit med över 2 miljoner kronor. Medräknas löneutgifterna för motsvarande tjänstemän vid underlydande lokalorgan utgör ökningen mer än 3 miljoner kronor. Till en del torde kostnadsökningen vara en följd av den fr. o. m. den 1 juli 1947 genomförda löneregleringen. Å andra sidan måste det beaktas att, såsom i det föregående antytts, vid åtskilliga tillfällen under senare år överföring av personalkostnader från sakanslag till avlöningsanslag ägt rum. Det vill därför synas, som om åtminstone i viss utsträckning nyanställning av sakanslagsavlönad personal förekommit. Den begränsade tid som stått revisorerna till buds har icke medgivit någon undersökning, i vad mån dylik nyanställning verkställts efter medgivande av Kungl. Maj:t. Uppenbart är emellertid att vederbörande förvaltningsmyndigheter i princip ansett sig förhindrade att medelst anlåtande av sakanslag anställa all den personal, som bedömts erforderlig för tillgodoseende av de med anslagsanvisningen avsedda ändamålen. Huruvida tillräcklig grund för ett dylikt betraktelsesätt föreligger, synes revisorerna tveksamt. Det av chefen för försvarsdepartementet ovan återgivna uttalandet, vilket får anses äga principiell innebörd, torde snarare lämna stöd åt en motsatt, mera restriktiv uppfattning.

Med hänsyn till nu anförda omständigheter finna revisorerna det auge-

läget, att frågan om den sakanslagsavlönade personalen snarast upptages till förnyad prövning. Syftet bör därvid i första hand vara att överföra kostnaderna för tjänstemän, vilka utnyttjas för mera stadigvarande arbetsuppgifter, till avlöningsanslag. Såsom försvarets civilförvaltning framhållit, skulle en sådan omföring icke inverka på de totala kostnaderna, liksom ej heller organisatoriska överväganden skulle beröras därav. I den mån sakanslag jämväl i fortsättningen behöva tagas i anspråk för här ifrågavarande ändamål, böra enligt revisorernas mening speciella föreskrifter i ämnet utfärdas. Därest med hänsyn till sakanslagens skiftande karaktär sådana föreskrifter icke kunna givas en generell innebörd, torde i varje särskilt fall böra angivas, huruvida och i vilken utsträckning sakanslag få utnyttjas för bestridande av löner, reseersättningar o. d. Önskvärt vore om för envar berörd myndighet, såsom redan nu sker beträffande byggnadsstyrelsen, specifika avlöningsstater med därtill knutna personalförteckningar kunde fastställas i fråga om de personalkostnader som avses skola belasta sakanslag.

Utlåtanden ha avgivits av *arméförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsförvaltning, krigsmaterielverket, fortifikationsförvaltningen, försvarets forskningsanstalt, riksräkenskapsverket, statens organisationsnämnd, 1946 års militära förvaltningsutredning samt försvarets tjänsteförteckningsutredning* (Del II, s. 33—55). I stort sett ha härvid de av revisorerna framförda synpunkterna och önskemålen biträtts.

Utskottet. Den av revisorerna verkställda utredningen ger vid handen, att kostnaderna för den från sakanslag avlönade personalen inom försvaret avsevärt överstiga de utgifter som vederbörande myndigheter redovisa å sina egna avlöningsanslag. Ifrågavarande förhållande finna revisorerna vara förenat med allvarliga olägenheter i skilda avseenden. Till revisorernas uppfattning härutinnan ha remissmyndigheterna anslutit sig.

Jämväl utskottet anser, att frågan om den sakanslagsavlönade personalen snarast bör upptagas till avgörande. Utskottet får i detta sammanhang erinra om att utskottet i utlåtanden till såväl 1947 som 1948 års riksdagar (nr 128 respektive nr 165) uttalat sig för en lösning av nu behandlade spörsmål i enlighet med de av revisorerna antydda riktlinjerna. Av militära förvaltningsutredningens yttrande framgår emellertid, att utredningen har för avsikt att i samband med uppgörande av organisationsförslag för armé-, marin- och flygförvaltningarna samt nuvarande krigsmaterielverket framlägga konkreta förslag rörande den personal, som bör avlönas från respektive förvaltnings avlöningsanslag. Utskottet — som förutsätter att det förevarande problemet därvid kommer att upptagas till principiellt övervägande — har med hänsyn härtill ansett sig kunna begränsa sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

5:o) Vid vissa militära enheter uppkomna materielförluster. Under försvarsdepartementet, § 6, ha revisorerna framlagt vissa synpunkter angående materielförlusterna vid vissa förband ävensom handläggningen av härigenom uppkommande ersättningsärenden (Del I, s. 36—42).

Grundläggande bestämmelser rörande sättet för handläggning av ärenden som avse förkommen materiel inom försvaret finnas meddelade i dels lagen den 9 juni 1944 (nr 292) angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet, dels kungörelsen den 15 juni 1944 (nr 321) angående förfarandet vid krigsmakten då egendom skadats eller gått förlorad. Av försvarets civilförvaltning ha vidare utfärdats särskilda föreskrifter och anvisningar till sistnämnda författning, vilka fastställts den 24 oktober 1944 och sedermera ändrats på vissa punkter genom skrivelse den 10 april 1945. Dessutom har inom civilförvaltningen den 7 maj 1946 upprättats en promemoria i anledning av yttranden från ett antal militära chefer angående de erfarenheter, som vunnits vid tillämpningen av ifrågavarande anvisningar.

Revisorerna, som gjort en närmare undersökning i vilken omfattning ärenden rörande förkommen materiel förekomma inom försvaret, ha gjort följande allmänna uttalande.

Den av revisorerna verkställda utredningen ger vid handen, att antalet ärenden rörande förkommen material inom försvaret är förhållandevis stort. Vid de av utredningen berörda militära enheterna ha sålunda under åren 1946 och 1947 närmare 50 000 sådana fall anmälts, avseende ett sammanlagt materiellvärde av över 660 000 kronor. Därvid är att märka att de militära enheter, om vilka här är fråga, allenast utgöras av vederbörande örlogsstationer och kustartilleriregementen jämte ett mindre antal arméförband och flygflottiljer. Det finnes därför skäl att antaga, att de totala materielförlusterna inom försvaret årligen uppgå till miljonbelopp. I betydande utsträckning får kronan själv vidkännas de uppkomna förlusterna. Icke minst med hänsyn härtill finna revisorerna det angeläget, att berörda förhållanden ägas skärpt uppmärksamhet från de närmast ansvariga myndigheternas sida.

Såsom i det föregående framhållits, är det av vissa anledningar knappast möjligt att draga mera bestämda slutsatser av en jämförelse de olika förbanden emellan beträffande nu berörda spörsmål. Av den lämnade redogörelsen synes dock framgå, att de konstaterade materielförlusterna äro speciellt omfattande vid de marina enheterna. I första hand gäller detta Stockholms örlogsstation och Älvsborgs kustartilleriregemente, vilka under den behandlade tidsperioden redovisa brister som avse ett materiellvärde av i runt tal 133 000 respektive 169 000 kronor. Orsakerna härtill böra enligt revisorernas mening ingående undersökas.

Vad särskilt Stockholms örlogsstation beträffar torde på goda grunder kunna ifrågasättas huruvida icke här i viss omfattning s. k. maskerade köp förekomma. För ett dylikt antagande talar den omständigheten, att inemot hälften av alla materielbrister vid stationen ersättes på frivillighetens väg. Jämväl de båda övriga örlogsstationerna uppvisa höga relativtval i berörda hänseende. I detta sammanhang torde särskilt böra uppmärksammas, att åtskilliga av flottans beklädnadspersedlar, vilka icke äro märkta på ett sätt som utvisar, att kronan är ägare, på grund av sin modell kunna nyttjas även för civilt bruk. De ersättningsbelopp vederbörande ha att betala ligga

vidare långt under den allmänna marknadens priser för motsvarande artiklar. Inom Stockholms örlogsstation tillämpad praxis att reducera ersättningsbeloppen till 75 procent av de av marinförvaltningen bestämda priserna torde jämväl ha bidragit till att maskerade köp förekomma.

Den av marinförvaltningen år 1944 fastställda prislistan å beklädnads-persedlar m. m., vilken alltjämt synes gälla, måste f. ö. betecknas såsom i hög grad föråldrad. Flera däri angivna priser understiga sålunda i väsentlig mån, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, kronans självkostnader för anskaffning av ifrågavarande persedlar. Med hänsyn härtill är det enligt revisorernas mening av behovet påkallat, att prislistan snarast revideras. Avvikelser från densamma vid ersättningsbeloppens fastställande böra som regel icke vidare få förekomma. Det synes slutligen erforderligt, att jämväl flottans beklädnads-persedlar märkas på sätt som tillämpas inom försvaret i övrigt.

De detaljföreskrifter som av försvarets civilförvaltning utfärdats rörande handläggningen av nu berörda ärenden torde, enligt vad revisorerna från vederbörande förbandschefer inhämtat, få betecknas såsom i stort sett ändamålsenliga. Det vill dock förefalla, som om ytterligare förenklingar härutinnan vore möjliga att genomföra. Revisorerna äro därför av den uppfattningen, att de i det föregående antydda, av civilförvaltningen ifrågasatta åtgärderna för ett ändrat förfarande i vissa avseenden böra närmare prövas.

Utlåtanden ha avgivits av *cheferna för armén, marinen och flygvapnet* samt *försvarets civilförvaltning* (Del II, s. 56—67).

Utskottet. De av revisorerna i förevarande sammanhang gjorda uttalandena äro enligt utskottets mening förtjänta av det största beaktande. Den verkställda utredningen ger sålunda vid handen, att materielförlusterna inom försvaret årligen uppgå till betydande belopp och att kronan i stor utsträckning själv får vidkännas de uppkomna förlusterna. Av remissutlåtandena framgår emellertid, att vederbörande myndigheter ha sin uppmärksamhet fäst vid de påtalade förhållandena och i många fall redan vidtagit åtgärder för att förhindra eller åtminstone minska förlusterna. Då sålunda finnes skäl att antaga, att det omfattande och svårbemästrade problemkomplex varom här är fråga fortlöpande blir föremål för omsorgsfull prövning från de närmast ansvariga myndigheternas sida, har utskottet ansett sig kunna begränsa sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmäla.

6:o) *Vissa byggnadsfrågor vid Svea livgarde.* Under försvarsdepartementet, § 10, ha revisorerna gjort vissa erinringar beträffande Svea livgardes kasernetablissemant å Järnafältet (Del I, s. 52—56).

Revisorerna, som avlagt besök vid Svea livgardes kasernetablissemant å Järnafältet, ha gjort följande allmänna uttalande.

I samband med besök vid Svea livgardes kasernetablissemant å Järnafältet ha revisorerna kunnat konstatera, att flera för regementet aktuella bygg-

nadsfrågor ännu icke fått någon tillfredsställande lösning. De enda tjänstebostäder som finnas uppförda vid etablissementet äro fyra byggnader av småstugetyd, varför stora svårigheter uppstått att anskaffa erforderliga lägenheter åt vid regementet tjänstgörande personal av olika kategorier. Såsom en följd härav ha åtminstone tidvis två underbefälsfamiljer med barn måst taga i anspråk av vederbörande hälsovårdsmyndighet utdömda bostäder. Ifrågavarande svårigheter torde komma att ytterligare accentueras, i den mån de beställningshavare som f. n. förhyra bostäder i regementets förutvarande kaserner i Stockholm nödgas utflytta till Ulriksdal. Behovet av bostäder för ekonomipersonalen är vidare mycket stort.

För nu berörda ändamål har regementet i begränsad utsträckning kunnat disponera vissa under senare delen av 1800-talet uppförda träbyggnader, vilka nyligen förvärvats av kronan. Dessa fastigheter befinna sig emellertid, såsom revisorerna vid sitt besök kunnat konstatera, i ett synnerligen dåligt skick och lära icke utan avsevärda kostnader kunna iståndsättas. Ju längre de erforderliga reparationsåtgärderna uppskjutas, desto större torde kostnaderna bliva. Några medel för iståndsättningsarbetenas utförande finnas i allmänhet icke tillgängliga.

Emellertid har för ombyggnad av fastigheten Nedre Lugnet ett belopp av 103 000 kronor äskats. Enligt revisorernas mening är det dock ytterst tveksamt, huruvida det kan anses ekonomiskt försvarligt att investera så relativt betydande belopp för iståndsättande av ifrågavarande fastighet, vilken på grund av otillräckligt underhåll uppvisar mycket påtagliga brister. Utgifterna för uppförandet av en helt ny byggnad torde f. ö. icke komma att mera avsevärt överstiga de nu beräknade renoveringskostnaderna. Med hänsyn härtill finna revisorerna det angeläget, att frågan om iordningställandet av fastigheten Nedre Lugnet göres till föremål för förnyad prövning, innan de planerade ombyggnadsarbetena därstädes igångsättas. Därvid bör särskilt beaktas det jämförelsevis stora avståndet mellan fastigheten och det egentliga kasernetablissementet. I anslutning till en dylik omprövning synes lämpligen hela det nu berörda problemkomplexet böra upptagas till behandling i ett sammanhang.

Revisorerna vilja i detta sammanhang framhålla såsom anmärkningsvärt, att frågan om det s. k. garnisonshusets iståndsättande hållits öppen ända sedan våren 1945, då byggnaden brandskadades så svårt att den sedan dess icke kunnat användas. Beslut om byggnadens försättande i dugligt skick bör därför träffas med det snaraste. Såsom synnerligen angeläget framstår det jämväl, att en definitiv lösning av bastufrågan vid Svea livgarde icke ytterligare skjutes på framtiden. De nuvarande förhållandena härutinnan äro, såsom av det föregående framgår, ur hygienisk synpunkt mycket otillfredsställande.

Utlåtanden ha avgivits av *chefen för armén och fortifikationsförvaltningen* (Del II, s. 80—83).

Utskottet. Av fortifikationsförvaltningens i ärendet avgivna utlåtande framgår, att tjänstebostäder vid Svea livgardes förläggning vid Sörentorp ha uppförts i den omfattning, som av statsmakterna förutsatts vid anvisande av medel till förläggningens ordnande. Svårigheterna att anställa kvinnliga ekonomibiträden ha emellertid ansetts nödvändigöra anordnande av bostäder jämväl för denna personalkategori, vilket bedömts möjligt genom ombyggnad av en nyligen förvärvad fastighet. Revisorerna ha ifrågasatt,

huruvida med hänsyn till byggnadens allmänna tillstånd en dylik ombyggnad kan anses ekonomiskt försvarbar. Enligt vad utskottet erfarit har inom försvarsdepartementet verksam byggnadsteknisk expert funnit ombyggnadsalternativet utgöra en fullt godtagbar lösning. Med hänsyn härtill och då, såsom fortifikationsförvaltningen framhållit, detta alternativ ger möjlighet till besparingar i fråga om byggnadsmateriel, har utskottet icke velat för sin del utdöma detta alternativ. Utskottet förutsätter dock att frågan ägnas fortsatt uppmärksamhet.

Vad revisorerna anfört rörande lämpligheten av att såsom bostäder upplåta vissa inom etablissementet belägna äldre byggnader förtjänar enligt utskottets mening beaktande. Å andra sidan måste ihågkommas, att här icke är fråga om tjänstebostäder med bostadstvång utan om bostäder som mer provisoriskt tagits i anspråk i syfte att underlätta för vid regementet verksam personal att över huvud taget ordna sin bostadsfråga. Utskottet är emellertid av den uppfattningen, att upplåtelse av lägenheter som icke kunna anses godtagbara ur hygienisk synpunkt såvitt möjligt bör undvikas.

Utskottet delar revisorernas uppfattning om angelägenheten av en definitiv lösning av bastufrågan vid regementet. Med hänsyn till läget på byggnadsmarknaden har emellertid, såsom fortifikationsförvaltningen framhållit, framställning om medelsanvisning till en bastubyggnad ansetts icke kunna för närvarande bifallas. Enligt vad utskottet erfarit har den av revisorerna omnämnda provisoriska bastun måst stängas. Förslag har emellertid uppgjorts om anordnande av en provisorisk bastu i regementets hörsalsbyggnad genom omändring av bl. a. såsom tvättrum nu använda lokaler. Kostnaderna härför ha beräknats icke överstiga 10 000 kronor. Då det framstår som en angelägenhet av vikt att vid ifrågavarande förband med dess stora förläggningsstyrka någon möjlighet till bad åstadkommes och detta synes kunna ske till rimlig kostnad och utan att några större byggnadsåtgärder behöva vidtagas, anser utskottet att berörda förslag bör upptagas till omprövning.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet ovan anfört.

7:0) Militieombudsmannens kontroll över försvarets ekonomiska förvaltning. Under försvarsdepartementet, § 11, ha revisorerna föreslagit, att frågan om militieombudsmansämbetets allmänna ställning och skyldigheter upptages till omprövning (Del I, s. 56—64).

Utskottet. Beträffande detta ärende har riksdagen yttrat sig i sin skrivelse nr 114, varom utskottet velat här

erinra.

8:o) Arbetshemmen för vissa understödstagare eller försörjningspliktiga. Under socialdepartementet, § 12, ha revisorerna hemställt, att frågan om ett rationellare utnyttjande och tillvaratagande av arbetshemmens vårdmöjligheter upptages till omedelbart övervägande (Del I, s. 65—72).

Arbetshemmens uppgift regleras huvudsakligen i 33 § fattigvårdslagen. Å arbetshemmen skola intagas dels sådana i någon mån arbetsföra understödstagare, vilka äro i behov av anstaltsvård, men på grund av sitt störande uppträdande e. d. icke kunna eller böra mottagas å de kommunala åldersdomshemmen (respektive försörjningshem eller vårdhem), dels ock sådana försörjningspliktiga, vilka jämlikt stadgandet i 71 § fattigvårdslagen av fattigvårdsstyrelse och jämlikt 72 § lagen om samhällets barnavård av barnavårdsnämnd erhållit arbetsföreläggande, de s. k. försumliga försörjarna. Efter en år 1934 vidtagen lagändring kan även person, omhändertagen för skyddsuppfostran jämlikt 22 § d) i barnavårdslagen, enligt 35 § samma lag mera tillfälligt intagas å arbetshem, därest detta anses lämpligare för den omhändertagne än att intagas i skola tillhörande ungdomsvården eller allmän uppfostringsanstalt samt våda för andras sedliga utveckling icke därigenom kan befaras uppkomma.

Å s. 65—67 lämna revisorerna en närmare redogörelse för reglerna angående intagning å och utskrivning från arbetshem, vartill utskottet hänvisar.

Huvudman för arbetshemmen är i regel landsting eller stad, som icke deltagar i landsting. Två eller flera landsting eller landsting och stad utom landsting må dock förena sig om gemensamt arbetshem. Arbetshem kan även upprättas av andra, varvid Kungl. Maj:t kan befria landsting eller dylik stad från skyldigheten att själv upprätta arbetshem.

För uppförande eller inrättande av arbetshem samt till driftkostnaderna vid desamma kan statsbidrag utgå enligt kungörelsen den 9 juli 1920 (nr 607).

Intill krigsutbrottet år 1939 voro 7 arbetshem för män och 5 hem för kvinnor i verksamhet. F. n. återstå följande arbetshem för män, nämligen Västergården, Långmora (under kriget ianspråktaget såsom interneringsläger för utlänningar), Kalbo och Malmö stad med sammanlagt 194 platser. För kvinnor disponeras Herrljunga, Malmköping och Arrie med sammanlagt 60 platser. För fem år sedan utgjorde antalet platser 283 för män och 96 för kvinnor.

Sedan år 1936 har, enligt vad revisorerna påpeka, någon tendens till stegring av platsbehovet icke kunnat spåras. För att belysa förhållandena ha revisorerna lämnat nedanstående sammanställning av uppgifter över beläggningen vid arbetshem, som voro i verksamhet under åren 1945—1947. I sammanhanget må upplysas, att Ösbyholm och Emaus nedlagts från och med den 1 januari respektive den 1 juli 1947.

Arbetshem	Antal disponibla platser	Antal interner			Beläggning i medeltal					
		31/12 1945	31/12 1946	31/12 1947	antal interner			i procent		
					1945	1946	1947	1945	1946	1947
		<i>För män.</i>								
Ösbyholm	70	47	8	—	46·2	29·4	—	66	42	—
Västergården (öppna avd.)	79	66	34	27	47·8	45·9	31·4	60	58	40
Långmora	50	—	22	11	—	16·6	16·7	—	33	33
Kalbo	30	23	21	16	20·5	19·4	18·4	68	65	61
Malmö stad	24	16	12	20	15·4	14·8	13·1	64	62	55
<i>För kvinnor.</i>										
Emaus	15	14	4	—	12·1	6·8	5·0	81	45	33
Herrljunga	22	8	5	3	6·9	5·0	4·0	31	23	18
Malmköping	21	15	14	13	16·2	15·0	13·4	77	71	64
Arrie	17	7	5	6	7	6·0	7·0	41	35	41

Den främsta orsaken till det stora antalet nedlagda hem är enligt revisorerna den ständigt sjunkande beläggningen å desamma, varigenom respektive huvudmän funnit ekonomiskt ofördelaktigt att uppehålla driften å eget hem.

I syfte att befrämja ett effektivare utnyttjande av arbetshemmens kapacitet ha åtgärder i viss begränsad omfattning vidtagits för att utöka klientelet å arbetshemmen med nya vårdgrupper. Sedan vid länsfängelset i Karlstad en avdelning inrättats, vilken fungerar som tvångsarbetsanstalt för kvinnor, samt det sedermera visat sig nödvändigt att vidtaga kompletterande anordningar för vården av kvinnliga lösdrivare, har sålunda den anordningen genomförts, att vissa lättare fall överförts till arbetshem, varvid arbetshemmet äger erhålla full gottgörelse av statsmedel. Enligt Kungl. Maj:ts medgivande finnes sålunda möjlighet att till arbetshemmen i Arrie och Herrljunga överföra å tvångsarbetsanstalt intagna kvinnor i den omfattning, varom överenskommelse må träffas mellan tvångsarbetsanstaltens styrelse och styrelsen för hemmet. Under senare år har emellertid antalet kvinnliga lösdrivare å hemmen endast uppgått till ett fåtal. Även om denna anordning skulle bli permanent saknar den således egentlig betydelse. Härutöver torde det f. n. icke vara aktuellt att tillföra arbetshemmen något nytt klientel.

Samtliga arbetshem äro f. n. s. k. öppna anstalter. Efter beslut vid 1936 års riksdag har emellertid vid Västergårdens arbetshem inrättats en särskild slutna avdelning. Till denna avdelning, vilken är gemensam för samtliga arbetshem, kunna överföras sådana interner, som störa ordningen å hemmen eller eljest kräva särskild tillsyn. Härigenom möjliggöres sålunda en klassificering av klientelet genom att på ett snabbt och effektivt sätt kunna avskilja sådana intagna, som störa disciplinen å hemmen. Platsantalet å den slutna avdelningen är 11. Medelbeläggningen å denna avdelning utgjorde åren 1946 och 1947 6,4 respektive 2,6 interner.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Sedan länge har beläggningen å de enligt fattigvårdslagen anordnade arbetshemmen företett en successivt sjunkande tendens. Även om man vid tillskapandet av dessa anstalter iakttog vad som då framstod såsom mycket stor försiktighet, blev det efter hand klart, att antalet platser blivit vida större än vad som motsvarade behovet. Till väsentlig del får denna utveckling ses mot bakgrunden av det allmänna misstroende de arbetsföreläggande myndigheterna synas hysa mot arbetsföreläggandet såsom speciell korrektionsform samt de svagheter, som under årens lopp i olika hänseenden kommit att vidlåda detta korrektiv.

Viss uppmärksamhet har i skilda sammanhang riktats på frågan om arbetshemmens ofullständiga ianspråktagande. Någon ändring har emellertid icke kommit till stånd, vilket åtminstone till en del torde ha berott på ovissheten, huruvida icke platsbehovet skulle komma att ökas, särskilt om klientelet utökades med nya socialgrupper. Sådan utökning har emellertid hittills genomförts endast i fråga om kvinnliga lösdrivare och har härvid utgjort allenast en provisorisk anordning, som förekommit i begränsad omfattning samt i förevarande sammanhang saknat egentlig betydelse. Frågan om överföring av ytterligare vårdgrupper torde icke vara aktuell.

Då den sjunkande beläggningsfrekvensen medfört ständigt stigande kostnader per vård dag, ha i ett flertal fall vederbörande landsting funnit det ekonomiskt ofördelaktigt att uppehålla driften vid hemmen, varför dessa nedlagts. Sålunda ha sedan ingången av 1940-talet fem hem tagits i anspråk för annan verksamhet. Trots den indragning av arbetshem, som sålunda förekommit, uppvisa, såsom den av revisorerna lämnade redogörelsen ger vid handen, samtliga kvarvarade anstalter fortfarande påfallande låga beläggningsciffror.

Enligt revisorernas mening måste den relativt obetydliga beläggningsfrekvensen för arbetshemmen betecknas såsom ur samhällsekonomisk synpunkt mindre tillfredsställande. I detta sammanhang torde särskilt böra erinras om det framträdande platsbehov, som föreligger inom de flesta övriga vårdområden, såsom i fråga om vårdhemmen för lättskötta sinnessjuka, för kroniskt sjuka m. m. En smidigare anpassning av anstaltsväsendet efter den aktuella situationen och behovet på hithörande område framstår därför såsom i hög grad påkallad. Frågan på vad sätt och i vilka former en dylik anpassning skall komma till stånd torde kunna bli föremål för olika överväganden. Tänkbart vore måhända att, därest arbetshemmen fullständigt avskaffas, verksamheten anknötes till anstaltssystemet inom övriga sociala specialområden, såsom alkoholistvården, fångvården, ungdomsvården, vilka vårdformer i sin modernare gestaltning inrymma och än mer komma att inrymma öppna anstalter av en typ, som nära överensstämmer med de nuvarande arbetshemmen. Genom en dylik anordning skulle samtidigt önskemålet om en ökad differentiering av klientelet kunna bättre tillgodoses. Då emellertid en dylik lösning inrymmer alltför vittutseende problemkomplex och uppenbarligen tarvar ingående och grundliga överväganden, synes det revisorerna lämpligare att omedelbara åtgärder vidtagas för att inom ramen för gällande organisation åstadkomma ett rationellare och ändamålsenligare utnyttjande av arbetshemmens vårdkapacitet. I första hand torde härvid böra undersökas, om icke sådana hem, vilka under senare tid genomgående uppvisat särskilt obetydlig beläggningsfrekvens, böra nedläggas. Genom en dylik anordning, som givetvis skulle förutsätta en ökad samverkan mellan landstingen, skulle beläggningen för de återstående hemmen bli gynnsammare samt driften av dessa därigenom ekonomiskt fördelaktigare. Till följd av de väsentliga vårdbehov, som en-

ligt vad ovan antytts förefinnas inom landstingens övriga verksamhetsfält, torde svårighet knappast föreligga att finna lämplig användning för de friställda arbetshemmen. Revisorerna vilja i detta sammanhang hänvisa till det av socialvårdskommittén i betänkande med utredning och förslag angående ålderdomshem m. m. (SOU 1946:52) uttalade önkemålet om överflyttande av visst klientel från ålderdomshemmen till specialanstalter av skilda slag.

Under hänvisning till ovan antydda förhållanden få revisorerna hemställa att frågan om ett rationellare utnyttjande och tillvaratagande av arbetshemmens vårdmöjligheter upptages till omedelbart övervägande.

Utlåtanden ha avgivits av *socialstyrelsen* och *svenska landstingsförbundet* (Del II, s. 84—87).

Socialstyrelsen påpekar, att den å s. 70 i revisorernas berättelse intagna tabellen icke är alldeles riktig, enär det angivna antalet interner icke hänför sig till den 31 december utan den 1 december, samt att antalet interner åren 1945—1947 i regel var något större den 31 än den 1 december. Vidare upplyser styrelsen, att arbetshemmet för kvinnor vid Herrljunga nedlagts den 1 oktober 1948 och att klientelet från Herrljungahemmets upptagningsområde mottages å Arrie arbetshem. Styrelsen erinrar också, att Kungl. Maj:t, på styrelsens framställning, den 18 januari 1946 uppdragit åt styrelsen att låta i samråd med medicinalstyrelsen verkställa en individuell undersökning av klientelet å arbetshemmen i syfte att utröna de intagnas psykiska och fysiska hälsotillstånd och deras tidigare levnadsförhållanden. Undersökningarna hade måst göras mera omfattande än ursprungligen antogs och vore nyligen slutförda. En redogörelse för undersökningarna vore under utarbetande. Styrelsen funne det riktigt att socialvårdskommittén på grundvalen av bland annat den av styrelsen företagna utredningen om klientelet å arbetshemmen fullföljde sin utredning om arbetshemmens framtida ersättande med speciella och ändamålsenliga vårdanstalter och i samband därmed införandet av andra, ur rättsliga och humanitära synpunkter mera tillfredsställande behandlingsformer för försumliga försörjare än de som för närvarande praktiserades.

Socialstyrelsen anför sammanfattningsvis följande.

Frågan om arbetshemmens framtida ställning torde alltså inom en nära framtid komma att upptagas till grundlig behandling. I avvaktan på beslut härom kommer socialstyrelsen givetvis att allfort ägna uppmärksamhet åt de befintliga arbetshemmens utnyttjande. Därvid har styrelsen emellertid att taga hänsyn till möjligheten av en ökning i behovet av platser å arbetshem. Uteslutet är icke, att den hittillsvarande minskningen av antalet försumliga försörjningspliktiga män, som hänvisas till arbetshem, kan stagnera eller att antalet rentav kan komma att öka. Men viktigare är, att den differentiering av klientelet å ålderdomshemmen, som måste åvägabringas i samband med genomförandet av den av riksdagen år 1947 beslutade ålderdomshemsreformen, kan leda till att flera störande personer komma att överföras till arbetshemmen än tidigare. Bristen på platser för sinnessjukvård torde även leda till att psykiskt abnorma störande pensionärer på ålderdomshem i ett växande antal fall komma att överföras till arbetshem.

Socialstyrelsen får alltså under åberopande av vad som anförts uttala, att styrelsen i rådande situation med beaktande av revisorernas påpekande liksom hittills bör följa arbetshemmens utnyttjande och att någon särskild utredning icke torde vara motiverad.

Svenska landstingsförbundet anser i likhet med revisorerna, att en omorganisation av arbetshemmen bör komma till stånd. En utredning härom vore därför påkallad. Övervägas borde därvid, om icke hemmen i deras nuvarande form kunde slopas och deras klientel på annat sätt omhändertagas. I varje fall syntes med hänsyn till den låga beläggningen böra undersökas, om icke vissa hem kunde nedläggas. I samband därmed borde även frågan om huvudmannaskapet för dessa hem omprövas.

Att landstingen på sin tid blevo huvudmän för dessa hem var motiverat, enär man då räknade med att varje landstingsområde som regel hade behov av ett arbetshem för män och ett för kvinnor. När behovet nu vore så litet, att det vore fullt tillräckligt med endast ett fåtal anstalter för hela riket, föreläge icke längre de ursprungliga förutsättningarna för huvudmannaskapets ordnande. Naturligt syntes nu vara, att staten ombesörjde den anstaltsorganisation, som vore behöflig på förevarande område, och att landstingen befriades från all befattning härmed.

Utskottet. Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har beläggningen på de enligt fattigvårdslagen anordnade arbetshemmen sedan länge företett en successivt sjunkande tendens. Med hänsyn härtill och under erinran jämväl om det framträdande platsbehov, som föreligger inom de flesta övriga vårdområden, ha revisorerna hemställt, att frågan om ett rationellare utnyttjande och tillvaratagande av arbetshemmens vårdmöjligheter upptages till omedelbart övervägande. Jämväl utskottet har bibragts den uppfattningen, att en smidigare anpassning av anstaltsväsendet efter den aktuella situationen och behovet på hithörande område snarast bör komma till stånd. Frågan om en omorganisation av arbetshemmen bör därför enligt utskottets mening göras till föremål för särskild utredning. Såsom landstingsförbundet framhållit, bör därvid övervägas, huruvida icke hemmen i deras nuvarande form kunna slopas och deras klientel på annat sätt omhändertagas. I samband därmed bör även frågan om huvudmannaskapet för dessa hem omprövas.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i av utskottet angivet syfte.

9:o) Vissa iakttagelser i fråga om gällande bestämmelser rörande behovsprövning. Under socialdepartementet, § 14, ha revisorerna ifrågasatt en komplettering av gällande bestämmelser i fråga om behovsprövningen på vissa områden (Del I, s. 79—84).

Utskottet. Beträffande detta ärende har riksdagen yttrat sig i sin skrivelse nr 128, varom utskottet velat här

erinra.

10:o) Försäljning av viss allmänna arvsfonden tillhörig fast egendom. Under finansdepartementet, § 15, ha revisorerna betonat angelägenheten av att ärenden rörande försäljning av allmänna arvsfonden tillfallande fast egendom handläggas med största skyndsamhet (Del I, s. 85—90).

Enligt lagen den 8 juni 1928 om allmänna arvsfonden skall den egendom, som i arv tillfaller fonden, så ock egendom, så må tillfalla fonden genom gåva eller testamente, förvaltas av statskontoret såsom en särskild fond. Uppgiften att bevaka allmänna arvsfondens rätt till arv har pålagts kammaradvokatfiskalsämbetet i kammarkollegiet. Ämbetet äger tala och svara i mål, som röra fonden. Finnes, då dödsfall inträffar, ej annan arvinge än fonden, skall anmälan härom göras hos rätten av den, som har boet i sin vård, varefter rätten utser god man att vid boutredningen företråda fonden. Meddelande härom skall av rätten lämnas kammaradvokatfiskalsämbetet. I avseende å realisationen av fonden tillfallande egendom är beträffande lös egendom föreskrivet, att densamma skall av gode mannen försälas å offentlig auktion, medan i fråga om fast egendom gäller vad som med avseende å kronans fasta egendom i allmänhet är stadgat. I enlighet härmed skall försäljning av arvsfonden tillfallande fast egendom underställas riksdagens prövning. För varje budgetår i sänder har riksdagen medgivit Kungl. Maj:t generellt försäljningsbemyndigande intill viss angiven värdegräns. För budgetåret 1948/49 avser bemyndigandet försäljning av fastighet, vars taxeringsvärde uppgår till högst 40 000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att till länsstyrelse delegera försäljningsrätten, därest taxeringsvärdet icke överstiger 10 000 kronor.

Revisorerna ha avlagt besök å fastigheten $\frac{1}{4}$ mtl Eskedalen 1¹ i Västra Vingåkers socken, vilken fastighet tillfallit allmänna arvsfonden i arv efter hemmansägaren K. G. Lundberg, som avled den 14 februari 1946. Genom beslut den 3 maj 1946 förordnade Oppunda häradsrätt god man för arvsfonden.

En närmare beskrivning å fastigheten lämnas å s. 85 och 86, vartill utskottet får hänvisa.

Ansökan om tillstånd att för allmänna arvsfondens räkning försälja ifrågavarande fastighet ingavs av den för fonden förordnade gode mannen den

10 oktober 1946 till länsstyrelsen i Södermanlands län, som med tillstyrkande den 18 i samma månad överlämnade ansökningsen till Kungl. Maj:t.

Sedan kammaradvokatfiskalsämbetet tillstyrkt försäljningen samt Kungl. Maj:t i prop. nr 98 till 1947 års riksdag hemställt om riksdagens medgivande härtill, anmälde riksdagen (skr. nr 111), att riksdagen bifallit framställningen. Till följd härav förordnade Kungl. Maj:t den 25 april 1947, att fastigheten skulle försäljas å offentlig auktion genom länsstyrelsens i Södermanlands län försorg.

Vid å landsfiskalskontoret i Vingåker den 28 juni 1947 hållen offentlig auktion avgåvos å fastigheten följande tre högsta köpeanbud, nämligen av jordbruksarbetaren S. R. Larsson 113 000 kronor, av agronomen E. Furumo 112 000 kronor samt av Västra Vingåkers kommun 110 000 kronor.

Sedan härefter länsstyrelsen med underdånig skrivelse den 5 juli 1947 överlämnat protokoll över auktionen å fastigheten, förklarade Kungl. Maj:t i brev den 19 december 1947, att Kungl. Maj:t med hänsyn till föreliggande omständigheter funnit skäligt godtaga det å fastigheten av Västra Vingåkers kommun avgivna köpeanbudet å 110 000 kronor, varjämte länsstyrelsen anbefalldes att, sedan köpeskillingen till fullo guldits, utfärda köpebrev å fastigheten.

Efter det kommunen sedermera förklarat sig icke vilja vidhålla det vid auktionen avgivna köpeanbudet, infortrade Kungl. Maj:t genom remisser den 18 mars, den 14 april och den 1 juli 1948 utlåtanden från respektive egnahemsnämnden i Södermanlands län, domänstyrelsen och lantbruksstyrelsen, varvid domänstyrelsen skulle yttra sig om lämpligheten att för kronans räkning från fonden förvärva fastigheten samt lantbruksstyrelsen över möjligheten att använda fastigheten för egnahemsändamål. Beträffande remissutlåtandena torde få hänvisas till berättelsen (s. 87—89).

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

De iakttagelser, revisorerna varit i tillfälle att göra vid sitt besök å allmänna arvsfonden tillhöriga fastigheten Eskedalen i Västra Vingåker, ha givit vid handen att egendomen i flera hänseenden befinner sig i mindre tillfredsställande skick. Detta gäller såväl i fråga om hävden av åkerjorden som beträffande byggnadsbeståndet. Revisorerna äro väl medvetna om att dessa förhållanden i viss utsträckning måste tillskrivas fastighetens redan vid tidpunkten för arvsfondens övertagande av densamma eftersatta skötsel och underhåll. Bortsett härifrån är det emellertid uppenbart, att förfallet av såväl byggnader som jord därefter än ytterligare fortskridit.

Såvitt revisorerna kunnat finna, måste egendomens bristfälliga tillstånd och skötsel till väsentlig del ses mot bakgrunden av den avsevärda tidsutdräkt, som frågan om fastighetens försäljning vållat. Ovissheten om tidpunkten för försäljningen har icke endast bidragit till att försvåra möjligheterna att få egendomen ens interimistiskt utarrenderad för sitt ändamål, utan den har också verkat hämmande, när det gällt att taga ställning till frågan om vidtagande av erforderliga underhållsåtgärder, då ju värdet av dylika åtgärder under förutsättning av egendomens användning för annat ändamål måste te sig diskutabelt. Verkningarna av denna ovisshet ha gjort sig gällande än ytterligare som följd av den bristfälliga kontakt, vilken synes ha varit rådande mellan myndigheterna och godemansförvaltningen i fråga om försäljningsfrågans aktuella läge.

Det torde icke behöva särskilt understrykas, att det är av stor vikt, att allmänna arvsfonden tillfallande fast egendom utan onödigt uppskov till högsta möjliga pris realiseraras samt överföres till kontanta medel, vilka kunna disponeras för de med arvsfonden avsedda ändamålen. Härvid bör uppmärksammas, att fastigheter, varom nu är fråga, icke tidigare förvärvats av staten för visst ändamål eller som led i den statliga jordpolitiken, utan i avseende å dispositionsmöjligheterna närmast äro att likställas med arvsfonden tillfallande lös egendom. Önskvärdheten av en snabb realisation framstår med desto större styrka därest, såsom i förevarande fall, läget är sådant, att ett uppskov med försäljningen är ägnat att antingen fördyra underhållet av egendomen eller öka risken för en snabbt fortskridande värdeförsämring av densamma. Uppenbart är även att godemansinstitutionen i sin nuvarande utformning kan taga sikte endast på en högst interimistisk förvaltning, enär i motsatt fall väsentligt ökade kvalifikationskrav måste ställas på densamma.

Med hänsyn till berörda förhållanden vilja revisorerna betona angelägenheten av att ärenden rörande försäljning av allmänna arvsfonden tillfallande fast egendom handläggas med största skyndsamhet.

Utlåtanden ha avgivits av *kammarkollegiet* och *lantbruksstyrelsen* (Del II, s. 98—101).

Kammarkollegiet framhåller, under hänvisning till ett av dess advokatfiskalsämbete upprättat tjänstememorial i ämnet, att ärendet inom ämbetet handlagts med tillbörlig skyndsamhet samt att gode mannen och ämbetet, såvitt omständigheterna medgivit, sökt vidtaga åtgärder för att vidmakthålla hävden å hemmanet. Ämbetet anför vidare följande.

Det är emellertid intet tvivel om att fastighetens försäljning blivit på ett för dess hävd olyckligt sätt fördröjd, vartill flera omständigheter medverkat. Därest Västra Vingåkers kommun vidblivit sitt anbud, hade försäljningen ägt rum redan i början av år 1948 och ej fortfarande stått öppen. Om försäljningen skall prövas med hänsyn till kronans intressen och ur jordpolitiska synpunkter, torde erforderliga remisser alltid fördröja Kungl. Maj:ts beslut. Sedan lantbruksnämnderna inrättats, synes remiss dock endast behöva ske till denna myndighet samt, om särskilda skäl därtill föranleda, till domänstyrelsen.

Enligt kollegiets mening utgör dröjsmålet med försäljningen av Eskedalen nr 1 ett undantagsfall, som för framtiden borde kunna undvikas.

Lantbruksstyrelsen yttrar följande.

Styrelsen ansluter sig helt till revisorernas uttalande, att ärenden rörande försäljning av fast egendom, som tillfallit allmänna arvsfonden, böra handläggas med största skyndsamhet. Då en snabb försäljning emellertid icke alltid torde vara möjlig att åvägabringa, anser styrelsen angeläget, att åtgärder vidtagas för att förhindra, att arvsfondens fasta egendom i avvaktan på att försäljning kommer till stånd förfaller eller fördyras till sitt underhåll, såsom skett i det av revisorerna påtalade fallet. De största riskerna för en dylik försämring torde föreligga beträffande jordbruksfastigheter, vilka i allmänhet fordra mera omfattande åtgärder för vård och skötsel än bostadsfastigheter. Såsom revisorerna framhållit kan godemansinstitutionen i sin nuvarande utformning endast taga sikte på en högst interimistisk förvaltning. Därest medverkan till förvaltningen skall sökas hos statliga organ, torde lantbruksnämnderna närmast komma i fråga i vad avser förvaltning av jordbruksfastigheter. Ehuru det ur lantbruksorganisationens

synpunkt icke är önskvärdt, att nämnderna belastas med dylik fastighetsförvaltning för arvsfondens räkning, vill lantbruksstyrelsen icke motsätta sig bestämmelser av innehåll att skötseln och underhållet av arvsfonden tillhörig jordbruksfastighet överlämnas till lantbruksnämnden i det län eller område, där egendomen är belägen.

Utskottet. Vid besök å den allmänna arvsfonden tillhöriga fastigheten Eskedalen i Västra Vingåker ha revisorerna kunnat konstatera, att ifrågakvarn fastighet befinner sig i ett mycket eftersatt skick beträffande såväl hävden av åkerjorden som själva byggnadsbeståndet. En verksamt bidragande orsak till att erforderliga underhålls- och iståndsättningsarbeten icke vidtagits torde, såsom revisorerna jämväl framhålla, vara att söka i den avsevärda tidsutdräkt som frågan om fastighetens försäljning vållat. Enligt utskottets mening måste också det sätt, på vilket förevarande ärende handlagts, betecknas såsom mindre tillfredsställande. Anledningen till varför just det av Västra Vingåkers kommun avgivna köpeanbudet på sin tid godtogts undandrager sig visserligen utskottets bedömande. Av remisshandlingarna framgår emellertid, att såväl länsstyrelsen i Södermanlands län som sedermera även lantbruksnämnden i samma län ansett sig kunna tillstyrka, att annan anbudsgivare finge tillstånd att förvärva omförmälda fastighet. Oberoende härav framstår det för utskottet såsom anmärkningsvärt, att ny auktion icke omedelbart utlystes, sedan förenämnda kommun förklarat sig icke vilja vidhålla sitt ursprungliga köpeanbud. Hade så skett, skulle med all sannolikhet de av den interimistiska förvaltningen förorsakade skadeverkningsarna åtminstone i viss utsträckning kunnat undvikas.

Med hänsyn till vad i ärendet sålunda förevarit finner sig utskottet böra understryka vad revisorerna uttalat i fråga om angelägenheten av att ärenden rörande försäljning av allmänna arvsfonden tillfallande fast egendom handläggas med största skyndsamhet. Under åberopande härav får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkännan vad utskottet ovan anför.

11:o) **Den statliga inspektions- och tillsynsverksamheten.** Under finansdepartementet, § 17, ha revisorerna uttalat sig för en förenkling och samordning av den statliga inspektions- och tillsynsverksamheten inom olika områden (Del I, s. 93—105).

Från statliga myndigheters sida utövas omfattande kontroll och uppsikt över att av kommuner och enskilda bedriven verksamhet sker på ett tillfredsställande och ändamålsenligt sätt samt i enlighet med de föreskrifter, som av statsmakterna eller myndigheterna uppställts såsom villkor för verksamheten.

Revisorerna ha å s. 93—101 närmare berört några av de viktigaste tillsynsorgan, vilka förefinnas inom vissa förvaltningsområden. Utskottet får hänvisa till nämnda redogörelse.

I samband med vissa under senare tid verkställda sakkunnigutredningar ha förslag framlagts om inrättande av konsulenter för olika ändamål. Revisorerna lämna en kortfattad översikt över dessa förslag å s. 101 och 102.

Härefter ha revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Från statens sida utövas en omfattande inspektions- och tillsynsverksamhet över av kommuner eller enskilda bedriven verksamhet. Till väsentlig del torde denna statsuppsikt ha vuxit fram som en följd av den medverkan staten i allt större utsträckning kommit att lämna i form av bidrag eller understöd vid finansieringen av viss verksamhet. Mot bakgrunden av den vidgade omfattning, i vilken kommunerna kommit att engageras vid samhällsuppgifternas lösande, har det ansetts naturligt med en statlig uppsiktsbefogenhet inom de flesta områden, där statsbidrag till verksamheten utgår. Understundom har den statliga uppsikten även tagit sikte på verksamhet, som staten enbart har ett allmänt intresse att övervaka.

Utövandet av den statliga tillsynen har i första hand kommit att anförtros de statsorgan, som utgöra centrala fackmyndigheter för den verksamhet, varom fråga är. Till vederbörligt fackorgan finnas härvid ofta knutna funktionärer av olika slag med uteslutande eller huvudsaklig uppgift att handha den myndigheten tillkommande inspektionsbefogenheten. Inom vissa grenar har kontrollen ytterligare utbyggts med en speciell lokal uppsiktsorganisation, som giver densamma större effekt. Dessa särskilda uppsiktsorgan kunna antingen vara organ åt vederbörande centralmyndighet eller vara inordnade i länsstyrelserna eller andra länsorgan eller ock intaga en mellanställning.

Uppsiktsorganens främsta uppgift är i allmänhet att erhålla ingående kännedom om tillståndet inom respektive förvaltningsgrenar i de olika kommunerna. I sådant syfte åläggas vederbörande funktionärer i instruktioner eller arbetsordningar att företaga inspektionsresor eller avlägga besök å ort och ställe. I vissa fall har denna inspektionsskyldighet fått en positiv utformning genom föreskrifter om skyldighet att enligt viss plan eller å bestämda tider verkställa inspektioner. I andra fall åter är inspektionsverksamheten mera passivt utformad, i det att endast efter kallelse eller vid särskilt behov inspektion företages. Genom iakttagelser på platsen, undersökningar av förmodade missförhållanden, besiktningar av anläggningar och anstalter, överläggningar med kommunala organ m. m. erhålla uppsiktsorganen kännedom om förhållandena ute i orterna. Erfarenheterna om inspektionerna skola ofta delgivas vederbörande chefsmyndighet i form av rapporter, årsberättelser e. d.

Såsom den lämnade redogörelsen ger vid handen, kännetecknas det statliga inspektions- och tillsynssystemet av en stundom mycket långt gående splittring och förgrening. Härtill torde understundom ha medverkat, att vid tillskapandet av nya inspektionsorgan icke tillräckligt beaktats möjligheten att anknyta de nytillkomna inspektionsbefogenheterna till redan befintliga organ. Inom vissa områden har vidare en stark specialisering av arbetsuppgifterna inom ett i och för sig naturligt avgränsat fält genomförts. Exempelvis inom barnavården förrättas inspektion av statens inspektör för barnavård, barnavårdskonsulenter, barnavårdsassistenter, barnavårdsombud, konsulenten för den halvöppna barnavården och eftervårdskonsulenter samt dessutom av provinsialläkare och förste provinsialläkare. Inom livsmedelskontrollen utövas inspektion, förutom av kommunala hälsovårdstillsyningsmän, av förste provinsialläkaren, provinsialläkare samt länsveterinär. Även på andra områden förekomma likartade förhållanden.

Ifrågavarande långt gående uppdelning av inspektionsuppgifterna är i

många fall organisatoriskt sett mindre tillfredsställande. Även där de olika tillsynsorganens kompetensområden i princip preciserats, äro gränserna dem emellan i den praktiska tillämpningen ofta flytande, vilket i större eller mindre utsträckning visat sig medföra viss dubbelkontroll. Olägenheterna härav äro särskilt påtagliga i sådana fall, då uppsiktsorgan inom varandra närgränsande områden organisatoriskt anknutits till skilda centrala fackorgan. De nu påtalade olägenheterna kunna själfvallet komma att bli än mera framträdande i den mån en ytterligare utbyggnad av den statliga inspektionsverksamheten kommer att beslutas. Det torde vidare kunna antagas att effektiviteten i den statliga tillsynen på visst område kan komma att minskas genom att inspektionsobjekten beträffande ett och samma eller nära nog samma sakförhållande ofta måste taga hänsyn till divergerande uppfattningar från olika funktionärens sida. Härtill kommer att rådande splittning på förevarande område måste verka fördyrande på statens utgifter för resor samt medföra extra besvär och tidsspillan för de inspekterande kommunerna och allmänheten.

Med hänsyn till nu antydda förhållanden synes det revisorerna, att frågan om ett mera rationellt och planmässigt ordnande av den statliga inspektions- och tillsynsverksamheten bör ägnas ökad uppmärksamhet. Strävandena böra själfvallet härvid inriktas på åtgärder, vilka utan eftersättande av effektiviteten kunna medföra största möjliga förenkling av tillsynsapparaten. Särskilt för undvikande av dubbelinspektioner synes en ökad samordning mellan de olika tillsynsorganen samt ett intimare samarbete dem emellan böra eftersträvas. På lång sikt torde härvid kunna övervägas en allmän översyn av formerna för och organisationen av den statliga tillsynsverksamheten, vilket måhända främst torde bli nödvändigt inom socialvården med hänsyn till en blivande omgestaltning av den kommunala sociala förvaltningsorganisationen.

För uppnående av de nu antydda önskemålen synes det revisorerna vara av särskild vikt, att i avseende å inspektionsresornas planering ett intimt samarbete etableras mellan de organ, vilka ha att uppgöra erforderliga resplaner. Härvid bör en avvägning av inspektionstillfällena de olika organen emellan äga rum under beaktande av att — utan eftersättande av nödig kontroll — förefintliga möjligheter till ett nedbringande av inspektionsverksamhetens omfattning tillvaratagas. Dessa möjligheter synas hittills icke i tillräcklig utsträckning ha beaktats inom statsförvaltningen. Över huvud taget skulle det enligt revisorernas mening vara till gagn, om myndigheterna i ökad utsträckning delgäve varandra ömsesidiga erfarenheter av betydelse för inspektionsverksamheten, t. ex. genom överlämnande av inspektionsrapporter e. d. Genom ett system, där ett inspektionsorgan vid upptäckten av missförhållanden, fallande inom en annan myndighets inspektionsområde, anmälde iakttagelserna till denna, skulle uppenbarligen möjlighet beredas till viss koncentration av denna myndighets inspektionsverksamhet.

Det ovan förordade samarbetet myndigheterna emellan beträffande inspektionsresornas planering förutsätter givetvis, att inom varje inspektionsorgan för sig noggrann planläggning äger rum i fråga om reseverksamhetens omfattning och inriktning samt att i samband därmed alla möjligheter till begränsningar och besparingar uppmärksammas. Härvid bör helt naturligt beaktas möjligheten att inskränka kontrollen i avseende å sådana inspektionsobjekt, som redan äro föremål för tillfredsställande tillsyn i annan ordning eller genom annat organ. Ytterligare må understrykas vikten av att tillsynen i första hand inriktas på sådana objekt, som enligt vunna erfarenheter befunnits vara i särskilt behov av kontroll och tillsyn.

De ovan anförda synpunkterna taga i främsta rummet sikte på den egentliga statliga inspektionsverksamheten. Motsvarande synpunkter torde emellertid i högre eller mindre grad kunna anläggas även med avseende å den rådgivande verksamheten från statens sida.

I förevarande sammanhang må slutligen något beröras frågan om de berättelser eller rapporter, vilka inspektionsorganen i regel skola avgiva till vederbörande chefsmyndighet. Enligt vad revisorerna erfarit pläga dessa göras mycket omfattande, varvid år efter år, ofta schablonmässigt, stundom på fastställda formulär, redovisas regelbundet återkommande förhållanden. Det är känt att inom åtskilliga områden utvecklingen gått i den riktningen att de rutinmässiga göromålen vuxit i omfattning till förfång för inspektionsuppgifterna, vilket bl. a. medfört krav på förstärkningar i fråga om de expeditionella resurserna. Bl. a. med hänsyn till önskvärdheten att nedbringa kostnaderna för kontorsverksamheten samt att frikoppla ifrågavarande befattningshavare för sina egentliga arbetsuppgifter, torde kunna ifrågasättas om icke viss begränsning i skyldigheten att upprätta årsredogörelser borde ske. Tänkbart vore att i vissa fall övergå till intermittenta redogörelser eller fylligare berättelser periodvis vissa år samt att däremellan inberätta allenast mera anmärkningsvärda eller från normala förhållanden avvikande företeelser. För en begränsning av årsberättelserna talar den omständigheten att systemet med dylika berättelser lätt kan leda till att vederbörande funktionär underlåter avgiva direkt rapport om iakttaget missförhållande för att i stället anmäla förhållandet i årsrapporten. Härigenom får myndigheten måhända kännedom därom först på ett alltför sent stadium för att önskvärd rättelse skall kunna vinnas. I detta fall torde ett system med rapporter i varje särskilt fall i stället vara att förorda.

Revisorerna äro väl medvetna om att en statlig inspektions- och tillsynsverksamhet inom de områden, varom här är fråga, framstår såsom både nödvändig och berättigad. För de inspekterande själva torde det även vara till fördel att på detta sätt få träda i personlig kontakt med vederbörliga statliga myndigheter. Även med beaktande härav synes det emellertid revisorerna som om en förenkling och samordning av denna verksamhet på sätt ovan antytts bör komma till stånd.

Utlåtanden ha avgivits av *1948 års länsstyrelseutredning* och *svenska landskommunernas förbund* (Del II, s. 102—106).

Länsstyrelseutredningen har avgivit ett gemensamt utlåtande rörande förevarande fråga och det av revisorerna under § 20 väckta spörsmålet om samordning av vissa arbetsuppgifter hos statliga och statsunderstödda förvaltningsorgan i residensstäderna. Olägenheterna på båda dessa områden äro enligt utredningen betingade av samma orsak, nämligen den splittring av den statliga lokala förvaltningen, som blivit resultatet av den av statsmakterna sedan länge förda politiken på det statliga lokala organisationsområdet. Härigenom ha, enligt utredningen, möjligheterna till samordning och rationalisering blivit starkt beskurna.

Utredningen är i likhet med revisorerna av den uppfattningen att genom rationaliseringar på förevarande områden kostnadsbesparingar kunna ernås samt att dylika rationaliseringar dessutom äro nödvändiga för att ernå den ur samhällsekonomisk synpunkt fördelaktigaste användningen av den mänskliga arbetskraften. Särskilt vid nuvarande förhållanden och under överskådlig framtid bör enligt utredningen den kanske viktigaste synpunk-

ten vid allt organisationsarbete just vara att icke för förvaltningsändamål ianspråktaga mera än absolut nödvändig arbetskraft.

Utredningen anför slutligen följande.

Som förut framhållits är länsstyrelseutredningen för sin del väl medveten om såväl de av revisorerna påtalade som också andra brister hos det nuvarande länsförvaltningssystemet. Enligt utredningens mening kunna visserligen åtskilliga av svagheterna motverkas genom föreskrifter om ett organiserat samarbete mellan de olika myndigheterna. I vissa avseenden har också behovet av en samordning blivit så kännbart, att man på många håll på egen hand bildat särskilda länsorgan för samarbete på speciella områden, bland annat för bebyggelseplanering. Det sålunda inledda samarbetet kan visserligen tjäna till att avhjälpa vissa brister. Till en verkligt effektiv rationalisering räcker detta samarbete dock ej. Utredningen har därför vid sina överväganden av hithörande spörsmål kommit till den slutsatsen, att den av riksdagens revisorer efterlysta samordningen med därav följande och åtrådade rationaliseringsvinster icke kan i någon nämnvärd omfattning ernås på annat sätt än genom skapande av en koncentrerad länsförvaltning, omfattande så många som möjligt av de nuvarande fristående länsorganen. Därigenom skulle kunna ernås fasta och enkla normer för ett samarbete och en samordning utan kompetenskonflikter e. d. Alldeles särskilt påtagliga fördelar skulle också erbjuda sig på just det kamerala området samt beträffande biträdesarbete av olika slag. All erfarenhet talar för att den stor-drift, för vilken dessa uppgifter äro särskilt lämpade, erbjuder stora rationaliseringsmöjligheter. Det är emellertid uppenbart att möjligheterna att åvägabringa en dylik omorganisation måste bedömas från fall till fall med hänsyn bland annat till de nuvarande organens uppgifter och arbetssätt m. m. Utredningen håller för sin del för sannolikt att ett sådant större centralt länsorgan kan åstadkommas utan att man därmed behöver uppgiva några av de fördelar i form av snabb och smidig handläggning m. m., som de nuvarande smärre organen ha kunnat prestera. Utredningens arbete har emellertid ännu icke fortskridit så långt, att utredningen är beredd att angiva några närmare riktlinjer vare sig i fråga om vilka organ som böra sammanslås, hur detta bör ske eller hur samordningen med de även fortsättningsvis fristående organen bör ordnas. Hur än organisationsfrågan löses synes emellertid angeläget att — såsom revisorerna i § 20 anfört — de statliga länsorganen beredas lokaler i nära samband med varandra.

Svenska landskommunernas förbund anser att den mest framträdande splittringen i den statliga inspektions- och tillsynsverksamheten förefinnes på socialvårdens område. De av riksdagens revisorer uttalade önskemålen borde kunna beaktas under pågående utredningsarbete om socialvårdens omorganisation. Icke minst vore en enhetligare organisation av inspektionsverksamheten nödvändig, om pågående strävanden att ernå decentralisation inom statsförvaltningen skulle kunna tillgodoses. Så långt som möjligt borde den lokala inspektions- och tillsynsverksamheten över kommunerna få direkt anknytning till länsstyrelserna.

Utskottet. De av revisorerna i förevarande sammanhang gjorda uttalandena ha starkt understrukits av såväl 1948 års länsstyrelseutredning som svenska landskommunernas förbund. Även utskottet har bibragts den uppfattningen, att den stundom mycket långtgående splittring och förgrening

som kännetecknar den statliga inspektions- och tillsynsverksamheten är för-
enad med påtagliga olägenheter i olika avseenden. I likhet med revisorerna
anser därför utskottet, att frågan om ett mera rationellt och planmässigt
ordnande av denna verksamhet bör ägnas ökad uppmärksamhet.

Den speciella kontroll om vilken nu är fråga berör ett mycket stort antal
områden av samhällslivet. Vissa skäl torde därför tala för att de påtalade
förhållandena göras till föremål för en allmän översyn. Med hänsyn till
problemets omfattning och svårbemästrade karaktär kan det å andra sidan
synas lämpligt, att erforderliga rationaliserings- och förenklingsåtgärder vid-
tagas i etapper. Härvidlag må särskilt beaktas, att vissa nu verksamma kom-
mittéer, såsom socialvårdskommittén och förenämnda länsstyrelseutred-
ning, icke lära kunna undgå att vid behandlingen av olika specialfrågor även
taga ställning till det av revisorerna aktualiserade principspörsmålet. Utskot-
tet är för sin del icke berett att i nu berörda avseende anvisa någon bestämd
utväg utan anser, att det i sista hand bör ankomma på Kungl. Maj:t att när-
mare pröva under vilka former en utredning av förevarande problem lämp-
ligen bör bedrivas.

Under återopande av det nu anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att
Kungl. Maj:t vill taga under övervägande åtgärder i av ut-
skottet angivet syfte.

12:o) **Samordning av vissa arbetsuppgifter hos statliga och statsunderstödda
förvaltningsorgan i residensstäderna.** Under finansdepartementet, § 20, ha
revisorerna uttalat sig för en undersökning genom statens organisations-
nämnd av frågan om effektivisering och samordning av vissa arbetsuppgif-
ter hos statliga och statsunderstödda förvaltningsorgan i residensstäderna
(Del I, s. 112—117).

Revisorerna erinra, att den avsevärda utökningen under senare år av den
statliga förvaltningsapparaten bl. a. resulterat i tillskapandet av ett flertal
nya lokalförvaltningar och utbyggnad av redan befintliga sådana förvalt-
ningar, främst länsstyrelserna. De nytillkomna lokalförvaltningarna äro med
få undantag förlagda till residensstäderna, i vilka den statliga förvaltnings-
apparaten till följd härav under loppet av några år nått en högst betydande
storleksordning. Till icke oväsentlig del äro de arbetsuppgifter, som åvila
här ifrågavarande olika myndigheter, av i huvudsak ensartad karaktär.
Närmast gäller detta de allmänt administrativa och kamerala uppgifterna
samt en del mera rutinmässigt arbete, som plägar anförtros åt biträdesper-
sonal. Även andra uppgifter, vilka icke äro av för vederbörande förvaltning
specifik natur, förekomma dock. Bland personal, som sysselsättes med här
avsedda uppgifter, må nämnas kamrerare, bokhållare, kassörer, kontors-
och kansliskrivare, kontorister, kansli-, kontors- och skrivbiträden, ritare
och ritbiträden, expeditions- och kontorsvakter m. fl.

Revisorerna, som funnit det vara av intresse att stickprovsvis undersöka, i vad mån samordning de olika myndigheterna och organen emellan kommit till stånd i fråga om handhavandet av arbetsuppgifter av gemensam natur, ha gjort följande allmänna uttalande.

De statliga och statsunderstödda myndigheterna och institutionerna i residensstäderna ha under senare år undergått en stark expansion. En fortgående utökning torde inom den närmaste tiden vara att emotse, särskilt såvitt angår nytillkomna myndigheter. Den redan tidigare relativt omfattande statliga förvaltningsapparaten i dessa städer kan därför beräknas komma att svälla ut än ytterligare. Det framstår då som naturligt att söka tillvarata alla möjligheter att genom effektivisering av arbetet nå besparingar. Sådana besparingar äro påkallade ej enbart för nedbringande av statsutgifterna utan kanske framför allt ur synpunkten av att tillgången till arbetskraft i den direkta produktionen icke skall ytterligare nedgå genom ökat behov av personal för förvaltningstjänst och därmed jämförligt arbete. Effektiviseringen bör givetvis i första hand inriktas på varje myndighets och institutions interna organisation. Det ligger emellertid nära till hands att eftersträva en inbördes rationalisering även i fråga om handläggningen av arbetsuppgifter, som äro av i huvudsak likartad karaktär hos flera myndigheter. Sådana arbetsuppgifter äro främst allmänt administrativa och kamerala göromål ävensom biträdesarbete av olika slag. Den härmed sysselsatta personalen utgör en mycket betydande andel av den totala förvaltningspersonalen.

Den undersökning, som stickprovsvis företagits hos vissa lokala förvaltningar i residensstäderna, ger vid handen att någon samordning mellan olika myndigheter vid handläggningen av dessa arbetsuppgifter praktiskt taget icke förekommer. Strävandena synas i stället ofta gå ut på att i möjlig mån göra sig oberoende av andra myndigheter och självförsörjande i fråga om arbetskraft, maskinell utrustning o. d. Enligt revisorernas mening böra emellertid besparingar vara att vinna såväl genom utförande i gemensam regi av vissa arbetsuppgifter hos de olika myndigheterna som genom utbyte och utlåning av personal vid ledigheter, tillfälligt behov av arbetskraft m. m. Såsom exempel å arbetsuppgifter, som i större eller mindre utsträckning skulle kunna utföras gemensamt eller anförtros åt viss myndighet, kunna nämnas skriv- och ritarbete, avlöningsuträkning, källskattefrågor, rekvisition och upphandling av viss materiel, avlönings- och andra personalfrågor, siffermässig granskning, statistisk bearbetning, budskickning m. m. Nuvarande förhållanden innebära att inom flertalet mer eller mindre självständiga myndigheter och institutioner personal måste finnas anställd för ifrågasvarande arbetsuppgifter, vilka delvis förutsätta relativt stor sakkunskap. Vad särskilt beträffar skrivhjälp, föreligger behov därav även vid de minsta institutionerna, men detta behov kan ofta icke tillgodoses på ett rationellt och kostnadsbesparande sätt. En centralisering av dessa arbetsuppgifter skulle skapa möjlighet till ökad specialisering och ett effektivare utnyttjande av arbetskraften, varjämte arbetsbesparande maskiner och tekniska hjälpmedel i större utsträckning än för närvarande skulle kunna komma till användning. Det är även att märka, att toppbelastningen i fråga om arbete av detta slag ofta inträffar vid olika tidpunkter inom de olika myndigheterna, och en sammanslagning skulle därför bidra till att åstadkomma jämnare arbetsbörda. Revisorerna vilja i detta sammanhang framhålla, att det praktiska genomförandet av här åsyftade samordning av arbetsuppgifterna givetvis icke bör få hindras av formella krav och synpunkter i fråga om fördelning och utkrävande av redogöransvar.

Vad vidare angår utbyte av personal vid ledigheter o. d. gör sig behovet därav särskilt starkt gällande i fråga om befattningar, för vilka inom respektive myndighet lämplig ersättare saknas. Såvitt revisorerna ha sig bekant, har det i viss utsträckning förekommit, att ersättare måst anskaffas från vederbörande centralmyndighet i Stockholm eller lånas från andra städer med därav förorsakade dryga traktaments- och resekostnader, trots att inom andra myndigheter på orten för ändamålet lämpad arbetskraft funnits att tillgå. Även i fråga om andra personalkategorier borde genom ömsesidigt bistånd myndigheterna emellan fördelar och besparingar vara att vinna. För befattningshavarnas del borde ett sådant system vara ägnat att bidra till vidgade kunskaper och erfarenheter. Revisorerna äro även av den uppfattningen, att befattningshavarna genom jämförelser med arbetsmetoder o. d. inom andra myndigheter bibringas ökade förutsättningar att effektivisera och förenkla verksamheten inom den egna myndigheten. Eventuella uppslag till rationalisering torde härigenom komma att snabbare sprida sig över hela förvaltningen.

Den här berörda frågan om effektivisering i vissa hänseenden av den statliga förvaltningen är självfallet i hög grad beroende av tjänstelokalernas lämplighet och belägenhet, och revisorerna äro väl medvetna om att de nuvarande förhållandena på detta område i många fall lägga hinder i vägen härför. Den inskränkta byggnadsverksamheten torde jämväl medföra, att under lång tid framåt lokalfrågorna för myndigheterna i residensstäderna i viss utsträckning komma att vara provisoriskt ordnade. Vid uppförandet av ämbetsbyggnader borde emellertid ur flera synpunkter en större koncentration än vad som för närvarande är fallet eftersträvas. Förutom att detta skulle underlätta en effektivisering av myndigheternas arbete, borde besparingar i vissa fall kunna vinnas genom för myndigheterna gemensamma anläggningar för exempelvis telefon, arkiv, maskinell utrustning o. d. Även ur den besökande allmänhetens synpunkt erbjuder en sådan koncentration avgjorda fördelar. Enligt nuvarande ordning lösas ofta byggnadsfrågorna för varje myndighet för sig. Det måste enligt revisorerernas mening betecknas som en brist, att planer icke utarbetas för lösning på längre sikt av lokalbehovet för de statliga myndigheterna och institutionerna i residensstäderna — en brist som för övrigt gör sig starkt gällande även i fråga om tillgodoseendet av statens lokalbehov i huvudstaden.

Vad här ovan anförts tager endast sikte på ett begränsat område av den statliga förvaltningen i residensstäderna. Sannolikt skulle även på andra områden därav — exempelvis i fråga om reseverksamheten, genom gemensam handläggning och föredragning av ärenden, som beröra flera myndigheter o. s. v. — åtskilligt kunna vinnas genom effektivisering och samordning de olika myndigheterna emellan. Uppenbarligen kunna icke några generella riktlinjer härvidlag uppställas, utan förhållandena få bedömas från fall till fall. — I övertygelse om att betydande besparingar kunna ernås och att den tänkta samordningen bör kunna ske utan tillskapande av tungrodda förvaltningsorgan och utan eftersättande av allmänhetens krav på snabb och smidig handläggning inom de olika myndigheterna, ha revisorerna emellertid velat rikta uppmärksamheten på ifrågavarande spörsmål. Den närmare undersökning av förhållandena på hithörande område, som erfordras, synes lämpligen böra anförtros åt statens organisationsnämnd. Det torde få förutsättas att en sådan undersökning blir så allsidig som möjligt.

Utlåtanden ha avgivits av 1948 års länsstyrelseutredning, statskontoret och riksräkenskapsverket (Del II, s. 102—105, 106—110). Länsstyrelseutredning-

en och riksräkenskapsverket äro ense med revisorerna om att förevarande fråga bör utredas av organisationsnämnden. Enligt länsstyrelseutredningen bör dock nämnden härvid samråda med utredningen. Även statskontoret har funnit ifrågavarande spörsmål böra uppmärksammas.

Utskottet. I likhet med revisorerna är utskottet av den uppfattningen, att betydande fördelar i olika avseenden skulle kunna ernås genom en närmare samordning av vissa likartade arbetsuppgifter hos statliga och statsunderstödda förvaltningsorgan i residensstäderna. Starka skäl synas därför tala för att ifrågavarande spörsmål underkastas en omsorgsfull prövning. Det av 1948 års länsstyrelseutredning i ärendet avgivna utlåtandet ger emellertid vid handen, att de av revisorerna påtalade förhållandena äro föremål för utredningens uppmärksamhet samt att statens organisationsnämnd fått i uppdrag att härutinnan biträda utredningen med vissa organisationsundersökningar. Länsstyrelseutredningen säger sig vidare ha för avsikt att i sitt fortsatta arbete hålla nära kontakt med organisationsnämnden och samråda med denna i fråga om alla de problem, beträffande vilka anledning därtill kan föreligga. Då sålunda kan förväntas, att de av revisorerna i förevarande sammanhang aktualiserade spörsmålen komma att närmare prövas, har utskottet ansett sig kunna begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

13:o) **Vissa myndigheters avlönings- och omkostnadsanslag.** Under finansdepartementet, § 21, ha revisorerna i fråga om vissa myndigheters avlönings- och omkostnadsanslag fäst uppmärksamheten på det förhållandet, att statsverkets verkliga utgifter under ett visst budgetår i allmänhet överstiga vad vid statsregleringen ursprungligen förutsatts (Del I, s. 117—129).

Enligt numera tillämpade budgetprinciper pläga för de kostnader som hänföra sig till de olika statsmyndigheternas egen verksamhet å riksstaten anvisas två anslag, nämligen ett avlöningsanslag och ett omkostnadsanslag.

För närmare redovisning av de till myndigheternas förfogande ställda medlen för avlöningar och omkostnader uppgöras särskilda avlönings- respektive omkostnadsstater. Avlöningsstaterna omfatta i allmänhet fyra anslagsposter, nämligen avlöningar till ordinarie tjänstemän, arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, avlöningar till övrig icke-ordinarie personal samt rörligt tillägg. Av anslagsposterna är den näst sista obetecknad, medan under övriga anslagsposter uppföras förslagsvis beräknade belopp. I omkostnadsstaterna ingå som regel likaledes fyra anslagsposter, nämligen sjukvård m. m., reseersättningar, expenser samt publikationstryck, samtliga med beteckningen »förslagsvis», varjämte förekommande uppbördsmedel redovisas å särskild inkomstpost. Anslagsposterna till reseersättningar och publikationstryck må i allmänhet icke utan Kungl. Maj:ts medgivande överskridas. En ytterligare specificering plägar föreskri-

vas beträffande anslagsposten till expenser, vilken uppdelas i två delposter, nämligen bränsle, lyse och vatten respektive övriga expenser. Den sistnämnda delposten är därvid maximerad. Allt efter de olika myndigheternas varierande behov kunna jämväl andra anslagsposter än de nu nämnda ingå i avlönings- och omkostnadsstaterna.

Till avlöningsstaterna äro knutna särskilda personalförteckningar, avseende i huvudsak tjänstemän å ordinarie stat samt extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än Ce 24. Grundläggande bestämmelser om löneplaner, lönegrader och löneklasser, lönebelopp etc. återfinnas i vederbörande avlöningsförfattningar. Beträffande redovisningen av ifrågakommande utgifter å avlöningsstaternas olika anslagsposter äro närmare föreskrifter meddelade i kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 543) angående bestridande under budgetåret 1947/48 av kostnader för avlöning enligt statens allmänna avlöningsreglemente åt civil personal, vilken författning med viss ändring gäller tills vidare även under innevarande budgetår. Vissa hithörande frågor regleras jämväl genom Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall. För omkostnadsstaternas vidkommande finnas motsvarande bestämmelser intagna i kungörelsen den 30 maj 1941 (nr 535) med vissa föreskrifter angående bokföring och redovisning av utgifter från omkostnadsanslag för statliga verk och myndigheter m. m.

I den mån Kungl. Maj:t lämnar sådana medgivanden att överskrida vissa under myndigheternas omkostnadsstater uppförda anslagsposter, varom tidigare förmållts, plägar vederbörande departementschef göra anmälan här om till riksdagen. Sedan år 1941 har Kungl. Maj:t vidare varje år erhållit riksdagens bemyndigande att tillåta överskridande av avlöningsstaternas obetecknade arvodes- och icke-ordinarieposter, när dessa belastas med oförutsedda merutgifter för sjukavlöningar, ersättare för lediga ordinarie tjänstemän och åtskilliga andra, i 1941 års statsverksproposition närmare angivna ändamål. Detaljbestämmelser i ämnet finnas meddelade i kungl. cirkuläret den 30 maj 1941 (nr 536) angående överskridande av vissa poster i avlöningsstaterna. För budgetåren 1947/48 och 1948/49 har Kungl. Maj:t jämväl erhållit särskilt bemyndigande att medgiva det överskridande av genom riksdagens beslut maximerade anslag och anslagsposter, som påkallas med hänsyn till den senaste löneregleringen eller regleringen av befordringsgången för biträdes- och amanuenspersonal. Liksom beträffande omkostnadsstaterna hålles riksdagen underrättad om den utsträckning, i vilken ifrågavarande bemyndiganden tagas i anspråk.

Under hänvisning till ett av 1947 års riksdag gjort uttalande i ämnet ha revisorerna funnit det vara av intresse att undersöka, i vad mån de olika statsmyndigheternas avlönings- och omkostnadsanslag överskridits under de tre sistförflutna budgetåren. Från vederbörande budgetredovisningar hämtade uppgifter härom, avseende ett 60-tal ämbetsverk m. m., vilka torde kunna anses vara representativa för skilda verksamhetsområden inom statsförvaltningen, ha av revisorerna sammanställts i en på s. 118—125 intagen tabell, till vilken utskottet får hänvisa.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Den av riksdagen för varje budgetår fastställda riksstaten är avsedd att utgöra en ram för de kostnader, som staten i sin verksamhet har att vidkännas för olika utgiftsändamål. Av olika skäl har det dock icke varit möjligt att i praktiken strängt upprätthålla ifrågavarande princip. De till myndigheternas förfogande ställda anslagen äro sålunda endast till en mindre del obetecknade, vilket innebär att anslagen på samma gång äro till beloppet maximerade och måste tagas i anspråk under det budgetår för vilket de anvisats. Huvudparten av riksstatsanslagen däremot har karaktären av förslags- eller reservationsanslag; för anslagen gälla med andra ord sådana dispositionsregler att desamma kunna överskridas respektive få utnyttjas under en viss följd av år. Av sist angivna budgettekniska konstruktion äro jämväl de under kapitalbudgeten uppförda investeringsanslagen. Detta i förening med systemet att använda kompletterande tilläggsstater har till följd, att budgetutfallet i allmänhet ger en helt annan bild av statsverkets kostnader under visst budgetår än vad vid statsregleringen ursprungligen förutsatts. Såsom i det föregående framhållits, ha de därmed förbundna olägenheterna berörts senast av 1947 års riksdag, som givit uttryck åt den uppfattningen att vederbörande myndigheter och departement borde betrakta den av riksdagen genom riksstaten och därtill hörande specialstater fastställda utgiftsramen såsom slutgiltig.

I anslutning till det nu sagda ha revisorerna funnit det vara av intresse att närmare undersöka, i vad mån de faktiska belastningssiffrorna i någon mera avsevärd grad avvikit från de belopp som för avlönings- och omkostnandsändamål anvisats statsmyndigheterna de tre sistförflutna budgetåren. I sådant syfte ha revisorerna i tabellform sammanställt för frågans belysning erforderliga uppgifter, avseende ett 60-tal myndigheter som kunna anses vara representativa för statsverksamheten inom skilda förvaltningsområden. Av sammanställningen framgår bland annat, att under budgetåret 1947/48 vederbörande avlöningsanslag överskridits med närmare 23 milj. kronor och vederbörande omkostnadsanslag med närmare 17 milj. kronor, medan motsvarande besparingar å anslagen uppgå till allenast 6 milj. respektive 150 000 kronor. De ifrågavarande merutgifterna utgöra, beträffande avlöningsanslagen, närmare 8 och, beträffande omkostnadsanslagen, icke mindre än 30 procent av de anvisade beloppen.

Variationerna å avlöningsanslagen torde till icke ringa del sammanhänga med den senaste löneregleringen och därav föranledda svårigheter att mera exakt beräkna den motsedda medelsförbrukningen. Dock är att märka att avlöningsanslagen procentuellt sett överskredos i än högre grad under budgetåret 1946/47. En direkt jämförelse mellan de båda budgetåren blir emellertid icke fullt rättvisande, enär vissa kostnader för kristillägg m. m., vilka tidigare redovisats i särskilda anslag, fr. o. m. den 1 juli 1947 inräknats i vederbörande avlöningsanslag. Vad de synnerligen betydande merutgifterna under omkostnadsanslagen i sin tur beträffar, synas anledningarna härtill icke utan ingående undersökningar i varje enskilt fall kunna utrönas.

Icke minst mot bakgrunden av nyssberörda riksdagsuttalande framstå de konstaterade anslagsöverskridandena såsom i hög grad anmärkningsvärda. Uppenbart är också att riksstatens karaktär av allmän hushållningsplan för den statliga verksamheten under en budgetperiod måste bliva mer eller mindre illusorisk, därest kostnaderna därunder komma att mera avsevärt överstiga den en gång fastställda utgiftsramen. Särskilt betänkligt synes det revisorerna vara att anslag, vilka Kungl. Maj:t och riksdagen vid den ur-

sprungliga medelsanvisningen icke funnit anledning att uppföra med i förhållande till tidigare budgetår förhöjda belopp, det oaktat regelmässigt överskridas. Å andra sidan kan det knappast vara rationellt att, såsom jämväl sker, för olika ändamål anvisas belopp, vilka enligt vad erfarenheten utvisar icke förslå till bestridande av ofrånkomliga kostnader.

Enligt revisorernas uppfattning påkalla de nu berörda förhållandena skärpt uppmärksamhet. Av särskild vikt torde vara, att redan vid den förberedande budgetbehandlingen hållbara utgångspunkter för beräkning av anslagsbehoven eftersträvas, så att statsverkets kostnader för här avsedda ändamål i görligaste mån kunna hållas inom ramen för de av riksdagen sedermera fastställda avlönings- och omkostnadsstaterna. Av olika skäl är det visserligen icke möjligt att på förhand i detalj fastlåsa de utgifter, som statsmyndigheterna ha att vidkännas för sin verksamhet. De avvikelser från anvisade belopp som icke kunna undvikas böra dock hållas inom jämförelsevis snäva gränser. Riksstatens kostnadsram bör med andra ord icke utan tvingande orsaker överskridas, då i annat fall det med statsregleringen avsedda syftet i avsevärd mån förfelas.

Revisorerna ha med hänsyn till den förevarande frågans stora betydelse särskilt i nuvarande statsfinansiella läge velat bringa de gjorda iakttagelserna till riksdagens kännedom.

Utlåtanden ha avgivits av *statskontoret* och *riksräkenskapsverket* (Del II, s. 106—110).

Statskontoret har uttalat bl. a. följande.

Statskontoret har vidare under senare år kunnat spåra en tendens att giva anslagsposter till avlöningar till icke-ordinarie personal karaktär av förslagsanslag. För att kostnaderna i görligaste mån skola kunna hållas inom ramen för av riksdagen fastställd avlöningsstat, vill ämbetsverket framhålla angelägenheten av att förutsättningarna för ett sådant avsteg från av statsmakterna eljest godtagna budgetprinciper noga prövas i varje särskilt fall.

Med hänsyn till bl. a. svårigheten att på förhand beräkna personalens ledigheter samt behovet av vikarier kunna enligt statskontorets mening anslagsberäkningarna alltid bli i viss mån osäkra, vilken statsuppställning för avlöningarna man än väljer. Ämbetsverket vill emellertid icke hålla för otroligt, att med utgångspunkt från det av särskilda sakkunniga nyligen framlagda förslaget till de civila avlöningsstaternas uppställning bättre förutsättningar kunna skapas för hållbara beräkningar av medelsbehovet å de i staten ingående anslagsposterna.

Förslaget till ändrad uppställning av avlöningsstaterna bör enligt statskontorets uppfattning följas av en revision av omkostnadsstaterna. Det synes nämligen icke uteslutet, att en viss förbättring skulle kunna ernås genom en ändrad uppdelning av förekommande utgifter å anslag eller anslagsposter.

I anslutning till av revisorerna framförda synpunkter vill statskontoret vidare understryka angelägenheten av att samtliga i riksstaten förslagsvis uppförda anslag och poster såvitt möjligt anpassas efter det faktiska medelsbehovet och icke, såsom i vissa fall skett, år från år upptagas med oförändrade belopp, oaktat belastningen avsevärt överstigit de anvisade medlen.

Jämväl andra omständigheter bidra stundom till anslagsöverskridanden. Sålunda inträffar det ej sällan, att reformer, vilka medföra betydande engångskostnader, med kort varsel genomföras, utan att härför erforderliga medel anvisats.

Riksräkenskapsverket anför i huvudsak följande.

Enligt revisorernas uppfattning sammanhånga variationerna å avlöningsanslagen till icke ringa del med den senaste löneregleringen och därav för-

anledda svårigheter att mera exakt beräkna den motsedda medelsförbrukningen. I anslutning härtill vill riksräkenskapsverket emellertid framhålla, att revisorerna synas ha förbisett den omständigheten, att ett särskilt anslag å 40 milj. kronor anvisats för täckning av de merkostnader, som för- anletts bland annat av att i avlöningsstaterna medel beräknats för rörligt tillägg med allenast 6 procent, medan tillägget sedermera fastställts till 12 procent. Dessa merkostnader uppgå för de här ifrågavarande myndigheterna till ett sammanlagt belopp av 15,1 milj. kronor, varav 8,6 milj. kronor hänföra sig till myndigheter, som redovisa överskridande, och 6,5 milj. kronor till myndigheter, som redovisa besparing på respektive anslag. Vid sådant förhållande reduceras de konstaterade överskridandena till $(22,7 - 8,6 =)$ 14,1 milj. kronor, medan besparingarna ökas till $(6,2 + 6,5 =)$ 12,7 milj. kronor. Sammanlagt ha vederbörande avlöningsanslag sålunda i realiteten överskridits med allenast $(14,1 - 12,7 =)$ 1,4 milj. kronor. I detta sammanhang torde jämväl böra uppmärksammas, att av merutgifterna icke mindre än 8,6 milj. kronor avse krisorganen, beträffande vilka på grund av särskilda omständigheter stora svårigheter förelegat att beräkna anslagsbehovet. Därest man i detta sammanhang bortser från krisorganen, uppkommer sålunda en sammanlagd besparing på avlöningsanslagen av $(8,6 - 1,4 =)$ 7,2 milj. kronor.

I fråga om omkostnadsanslagen ha revisorerna framhållit, att anledningarna till konstaterade merutgifter icke utan ingående undersökningar i varje enskilt fall kunna utrönas. Riksräkenskapsverket får emellertid framhålla att vissa uppgifter, som i detta sammanhang äro av intresse, kunna inhämtas ur de av riksräkenskapsverket upprättade specifikationerna över statsmyndigheternas anslag till avlöningar och omkostnader, vilka årligen överlämnas till vederbörande departement. Av specifikationerna framgår, att de redovisade merutgifterna hänföra sig såväl till förslagsvis beräknade poster som till maximerade poster. I sistnämnda fall har regelmässigt myndigande till överskridandet inhämtats. Framhållas må därjämte, att av de 17 milj. kronor, varmed omkostnadsanslagen överskridits, 4,5 milj. kronor avse krisförvaltningen och 3,7 milj. kronor statens sinnessjukhus, vilket sistnämnda överskridande delvis motväges av ökade inkomster.

De i specifikationerna redovisade siffrorna bestyrka emellertid den av revisorerna gjorda iakttagelsen, att betydande differenser föreligga mellan de belopp, varmed omkostnadsanslagen anvisats, och den faktiska belastningen under tidigare budgetår. Riksräkenskapsverket delar revisorernas uppfattning rörande önskvärdheten av att dessa förhållanden uppmärksammas redan vid den förberedande budgetbehandlingen, så att statsverkets kostnader för här avsedda ändamål i görligaste mån kunna hållas inom ramen för de av riksdagen sedermera anvisade anslagen.

Utskottet. Nu rådande, av riksdagen vid olika tillfällen uppmärksammade svårigheter att mera exakt beräkna den motsedda medelsförbrukningen å de till statsmyndigheternas förfogande ställda avlöningsanslagen ha, såsom jämväl revisorerna påpeka, framträtt med ökad styrka i samband med den senaste löneregleringen. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang erinra om att för frågans utredning tillkallats särskilda sakkunniga, vilka den 15 december 1948 framlagt förslag till omläggning av avlöningsstaternas uppställning. Ifrågavarande förslag är f. n. föremål för överväganden inom

finansdepartementet. Det torde vara att förvänta, att med utgångspunkt härifrån möjligheter skola yppas för en tillfredsställande lösning av de av revisorerna med avseende å avlöningsanslagen aktualiserade spörsmålen.

Ett svårare problem utgör frågan, på vad sätt de påtalade överskridandena av omkostnadsanslagen skola för framtiden kunna undvikas. Åtminstone beträffande vissa omkostnadsposter lär icke vara möjligt att på förhand i detalj reglera det medelsbehov som oundgängligen måste tillgodoses. Av vad i ärendet förekommit synes å andra sidan framgå, att vid bedömandet av myndigheternas anslagsäskanden tillbörlig hänsyn icke alltid toges till den faktiska belastningen under tidigare budgetår. Såsom revisorerna uttala, kan det emellertid knappast vara rationellt att för nu berörda ändamål anvisas belopp, vilka enligt vad erfarenheten utvisar icke förslå till bestridande av ofrånkomliga kostnader. Utskottet anser sig därför böra understryka vad revisorerna framhållit rörande angelägenheten av att redan vid den förberedande budgetbehandlingen hållbara utgångspunkter för beräkning av anslagsbehoven eftersträvas, så att statsverkets utgifter för här avsedda ändamål i görligaste mån kunna hållas inom ramen för de av riksdagen sedermera anvisade medlen.

Under återopande av det nu anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkännan vad utskottet ovan anført.

14:o) **Uppsala domkyrkas restaurering.** Under ecklesiastikdepartementet, § 22, ha revisorerna uttalat sig för en ingående översyn av Uppsala domkyrka (Del I, s. 130—137).

Utskottet. Beträffande detta ärende har riksdagen yttrat sig i sin skrivelse nr 156, varom utskottet velat här
erinra.

15:o) **Bidrag till anskaffande av inventarier för skolmåltider.** Under ecklesiastikdepartementet, § 24, ha revisorerna uttalat sig för en komplettering av gällande bestämmelser om statsbidrag för anskaffande av inventarier för skolmåltider (Del I, s. 141—145).

Vid 1946 års riksdag (prop. nr 174 och skr. nr 215) beslöts en väsentlig utbyggnad av skolbarnbespisningen. Skolmåltiderna gjordes i princip tillgängliga utan avgift för alla elever, oberoende av föräldrarnas ekonomiska standard. Det förutsattes emellertid, att verksamheten finge utbyggas under relativt lång övergångstid. Samtidigt ändrades dittills gällande, i kungörelsen 1942:262 angivna grunder för statsbidrag till skolbarnbespisningen. Statsbidrag skulle sålunda utgå icke blott såsom tidigare till kostnaderna för skolmåltiderna utan även till anskaffande av inventarier i skolmåltids-

lokalerna. Statsbidraget skulle graderas med hänsyn till skoldistriktens eller kommunernas ekonomiska bärkraft, beräknad i förhållande till antalet skattekronor per invånare under redovisningsåret. Som normalskatteunderlag skulle avses 10 skattekronor, varvid statsbidrag skulle utgå med 80 procent av ett särskilt fastställt bidragsunderlag.

Bestämmelser i ämnet ha meddelats i kungörelsen den 28 juni 1946 (nr 553) angående statsbidrag till anordnande av skolmältider, ändrad genom kungörelsen 1947: 30. En närmare redogörelse för dessa bestämmelser lämnas å s. 141 och 142, vartill utskottet hänvisar.

Statsbidrag till inventarier utgår från ett under VIII huvudtiteln uppfört förslagsanslag till Bidrag till anskaffning av inventarier för skolmältider. Anslaget anvisades för budgetåret 1947/48 med 500 000 kronor, medan belastningen å anslaget samma budgetår uppgick till 5 021 725 kronor.

Revisorerna ha å s. 143 lämnat en uppställning över fördelningen av utgifterna från anslaget på de olika länen under nämnda budgetår, utvisande att de högsta belastningssiffrorna hänföra sig till de norrländska länen. Av revisorerna införskaffade uppgifter från skoldistriktet m. m. i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län (s. 144) framgår vidare, att under samma budgetår statsbidrag uppburits med tillhoppa 2 770 227 kronor, medan i anspråktaget belopp uppgår till 1 681 549 kronor.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

För budgetåret 1947/48 har, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, bidragsanslaget till anskaffande av inventarier för skolmältider upptagits till 500 000 kronor men belastats med i runt tal 5 miljoner kronor. Revisorerna äro medvetna om att i förevarande fall stora svårigheter förelegat att något så när exakt beräkna anslagsbehovet. Anslagsöverskridandet måste dock under alla omständigheter betecknas såsom anmärkningsvärt stort.

Ifrågavarande anslag utgår å ett bidragsunderlag, som motsvarar den beräknade genomsnittskostnaden för inventarier för skolmältider vid bespisningsenheter av olika storlek. Skoldistriktet erhålla alltså dessa bidrag utan att styrka de verkliga kostnaderna, vilket ur vissa synpunkter får anses innebära en betydande administrativ förenkling. Det vill emellertid synas, som om i förevarande fall förenklingssträvandena drivits längre än vad med hänsyn till det aktuella kontrollbehovet kan anses tillbörligt.

Av den av revisorerna verkställda utredningen framgår sålunda, att vederbörande skoldistrikt i icke ringa utsträckning uppburit statsbidragen i deras helhet, innan de inventarier anskaffats, för vilka bidragen enligt skolöverstyrelsens anvisningar varit avsedda. Härigenom uppkomna överskottsbelopp böra enligt revisorernas uppfattning lämpligen av kommunerna fondas till dess inventarierna i full omfattning hunnit anskaffas, så att garantier skapas för att medlen ständigt äro tillgängliga för avsett ändamål. Kontroll härav synes böra ske genom vederbörande folkskolinspektörer.

Även i vissa andra avseenden torde statsbidragsbestämmelserna i ämnet böra kompletteras. Sålunda saknas f. n. föreskrift om huruvida statsbidrag skall utgå, då barn i större utsträckning överflyttas från en bespisningsenhet, vilken redan åtnjutit bidrag, till en annan, t. ex. i samband med folkskoleväsendets centralisering. Då bidraget endast är avsett för inköp av lösa inventarier, torde enligt revisorernas uppfattning i sådana fall ytterligare statsbidrag icke böra utgå. Nedlägges en skola med skolbarnsbepis-

ning kort tid efter det statsbidrag till inventarier utgått, kan det vidare ifrågasättas, om icke statsbidraget bör åtminstone delvis återbetalas. I varje fall synas reglerande bestämmelser i detta hänseende böra utfärdas.

Utlåtanden hava avgivits av *statskontoret*, *riksräkenskapsverket* och *skolöverstyrelsen* (Del II, s. 118—124). De två förstnämnda ämbetsverken ha i likhet med revisorerna funnit en snar översyn av ifrågavarande statsbidragsbestämmelser erforderlig. Skolöverstyrelsen har föreslagit viss ändring i 2 § ovannämnda kungörelse den 28 juni 1946 (nr 553).

Utskottet. Av den lämnade redogörelsen framgår, att bidragsanslaget till anskaffande av inventarier för skolmåltider, vilket för budgetåret 1947/48 anvisats med 500 000 kronor, belastats med drygt 5 miljoner kronor. I likhet med revisorerna finner utskottet anslagsöverskridandet anmärkningsvärt stort. Även under innevarande budgetår komma utgifterna å anslaget att vida överstiga de likaledes till ett belopp av 500 000 kronor anvisade medlen. Enligt vad utskottet under hand erfarit, utgjorde sålunda nettobelastningen per den 31 mars 1949 närmare 2,3 miljoner kronor. Visserligen föreligga, såsom jämväl revisorerna framhålla, stora svårigheter att uppskatta medelsbehovet beträffande anslag av den karaktär varom nu är fråga, men utskottet finner sig dock föranlåtet att uttala, att anslagsberäkningarna i förevarande fall icke synas ha grundats på tillräckligt tillförlitliga sifferuppgifter.

Vad revisorerna i övrigt anfört rörande kontrollen över de uppburna statsbidragen samt behovet av komplettering i vissa avseenden av vederbörande författningsbestämmelser anser utskottet vara värt allt beaktande. Av skolöverstyrelsens remissutlåtande framgår emellertid, att ifrågavarande spörsmål äro föremål för ämbetsverkets uppmärksamhet och att ämbetsverket redan vidtagit eller föreslagit vissa åtgärder i det av revisorerna angivna syftet. Utskottet vill även erinra om att riksdagen i skrivelse den 2 april 1949 (nr 8) på anförda skäl anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en översyn av bestämmelserna i gällande kungörelse angående statsbidrag till anordnande av skolmåltider. Då det torde få förutsättas, att jämväl de av revisorerna berörda problemen därvid komma att upptagas till prövning, har utskottet ansett sig kunna begränsa sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

16:o) **Svenskt biografiskt lexikon**. Under ecklesiastikdepartementet, § 25, ha revisorerna framhållit såsom angeläget, att åtgärder snarast vidtagas av samfundet för Svenskt biografiskt lexikons utgivande för en effektivisering av utgivningsverksamheten (Del I, s. 146—148).

Svenskt biografiskt lexikon började utgivas år 1917 på ett privat bokförlag men nedlades av ekonomiska skäl år 1931. Vid denna tidpunkt hade

tio band utkommit, omfattande bokstäverna A—C och en del av bokstaven D. Ett initiativ till fortsatt utgivande av publikationen togs av det år 1936 bildade samfundet för Svenskt biografiskt lexikons utgivande.

Efter framställning av samfundet har verkets utgivande under åren 1937—1947 bekostats dels av statsmedel, dels av understöd från humanistiska fonden. Från och med innevarande budgetår utgår icke längre något riksstatsanslag för ändamålet, enär humanistiska fonden övertagit hela årsunderstödet, nu uppgående till närmare 53 000 kronor.

Samfundets verksamhet står under inseeende av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, som även utser två av samfundets styrelseledamöter. Den närmaste ledningen av redaktionsarbetet utövas av docenten Bengt Hildebrand. Den nuvarande personalen utgöres av förutom redaktören en redaktionssekreterare med akademisk utbildning och ett halvtidsanställt kanslibitråde, vartill kommer en bibliograf. Författararvodet, som ursprungligen utgått med 10 kronor per sida, har i år kunnat höjas till 25 kronor per sida.

Revisorerna framhålla vidare, att utgivningen av lexikonet icke kunnat ske i det tempo som varit avsett; hittills ha i andra etappen endast nio häften utkommit av trycket, omfattande resterande del av bokstaven D och en del av bokstaven E. Enligt vad revisorerna under hand inhämtat äro orsakerna härtill flera.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

I sin egenskap av personhistoriskt standardverk har Svenskt biografiskt lexikon en betydelsefull uppgift att fylla inom svenskt kulturliv och bildningsarbete. Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har emellertid utgivandet av lexikonet icke kunnat ske i det tempo som ursprungligen åsyftats. Sedan utgivningsverksamheten återupptogs år 1937, ha endast nio häften utkommit, vilket innebär att det icke varit möjligt att föra fram verket längre än till en del av bokstaven E. Med hittillsvarande arbetstakt torde lexikonet sålunda knappast hinna färdigställas inom överskådlig tid.

Revisorerna äro väl medvetna om att stora svårigheter måste vara förbundna med fullgörandet av en forskningsuppgift av här behandlade karaktär. Å andra sidan torde det vara uppenbart, att publikationens syfte i hög grad förfelas, därest utgivandet sprides över en tidrymd av flera mansåldrar. Ställda i relation till hittills presterade arbetsresultat måste också kostnaderna för verket — för åren 1937—1947 uppgående till sammanlagt 285 000 kronor — betecknas såsom avsevärda. Med hänsyn till nu anförda omständigheter finna revisorerna det angeläget, att åtgärder snarast vidtagas av samfundets styrelse för en effektivisering av utgivningsverksamheten. I första hand synes härvid redaktionsarbetet böra ges en lämpligare organisation. Av utslagsgivande betydelse därvidlag torde vara, att sådana anställningsförhållanden beredas vederbörande personal att densamma får möjligheter att mera odelat än hittills inrikta sig på den förelagda uppgiften.

Utlåtanden ha avgivits av *humanistiska fondens nämnd och styrelsen för Samfundet för Svenskt biografiskt lexikons utgivande* (Del II, s. 124—128), vilka förklarar sig dela revisorernas åsikt om att verkets utgivande bör påskyndas. Styrelsen för samfundet har bland annat påyrkat att frågan om inrättande av en central institution för personhistorisk forskning måtte upp-

tas till prövning. Utgivningen av ett stort biografiskt lexikon krävde nämligen en institution av samma slag som t. ex. redaktionen för svenska akademimens ordbok.

Utskottet delar revisorernas uppfattning, att den för utgivandet av Svenskt biografiskt lexikon tillämpade ordningen icke kan anses vara rationell. Av remissutlåtandena framgår emellertid, att såväl humanistiska fondens nämnd som vitterhetsakademien ha sin uppmärksamhet riktad på de av revisorerna påtalade förhållandena samt att ingående undersökningar och förhandlingar i frågan ägt rum med styrelsen för Samfundet för Svenskt biografiskt lexikons utgivande. Då sålunda får förutsättas, att förslag till en mera ändamålsenlig organisation av redaktionsarbetet kommer att framläggas, har utskottet ansett sig kunna begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

17:o) Riksheraldikerämbetet. Under ecklesiastikdepartementet, § 26, ha revisorerna framhållit behovet av en översyn av riksheraldikerämbetets ställning och finansiering (Del I, s. 148—153).

Revisorerna lämna till en början en historisk översikt rörande ämbetets uppkomst och göromål (s. 148 och 149).

Riksheraldikerns nuvarande ämbetsuppgifter grunda sig på ett genom kungl. brev den 20 mars 1936 (SFS nr 57) gjort tillägg till 1813 års instruktion för ämbetet. Enligt de däri meddelade bestämmelserna förordnas riksheraldikern av Konungen. Riksheraldikern äger sedan i sin tur anställa sekreterare och annan för göromålens bestridande erforderlig personal.

Enligt vad revisorerna inhämtat, utgöres riksheraldikerämbetets personal, förutom av viss biträdeshjälp, av en riksheraldiker, en sekreterare, en biträdande sekreterare, en notarie och en amanuens, den senare först på senare tid för deltidstjänstgöring anställd hos ämbetet. Av personalen har endast sekreteraren mera regelbunden heltidstjänstgöring, medan ämbetets övriga befattningshavare endast ha obetydlig daglig tjänstgöring eller fullgöra sina arbetsuppgifter på fritid. Arbetsordning för riksheraldikerämbetet har fastställts den 9 juli 1936.

Kostnaderna för ämbetets verksamhet bestridas av inflytande ersättningar, d. v. s. genom sportler. Beträffande dessa finnas bestämmelser i förenämnda kungl. brev den 20 mars 1936. Å s. 150 och 151 i berättelsen ha dessa bestämmelser refererats.

I anledning av en vid 1946 års riksdag väckt motion (I: 243) hemställde riksdagen i skrivelse till Konungen den 10 april 1946 (nr 179) om en översyn av riksheraldikerämbetets former för organisation och finansiering samt vidtagande av de åtgärder, som en dylik översyn kunde anses påkalla. Revisorerna framhålla, att någon översyn ännu ej vidtagits.

Revisorerna ha härefter uttalat följande.

Riksheraldikerämbetets uppgifter bestå numera så gott som uteslutande i handläggning av ärenden som avse offentliga vapen, flaggor och emblem. Dylika föras i vårt land, förutom av staten och dess civila och militära myndigheter, av olika kommunala enheter och organ samt andra korporationer. Då lagen om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar även tillförsäkrar i utlandet förekommande offentliga vapen, flaggor och emblem ett visst skydd, har riksheraldikerämbetet att taga ställning jämväl till dylika frågor. I sin verksamhet har ämbetet att tillse, att de regler som gälla inom heraldikens åldriga men ännu fullt levande vetenskap bliva riktigt tillämpade. Genom det växande intresset för den offentliga heraldiken i vårt land synas de ämbetet åvilande arbetsgöromålen komma att för framtiden ökas. I detta sammanhang torde särskilt böra erinras om de krav som den förestående nya kommunindelningen kan komma att ställa på ämbetet samt behovet av uppläggande av nödiga register över i riket förekommande vapen.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att de arbetsuppgifter som anförtrotts riksheraldikerämbetet inom den statliga förvaltningen äro av mycket särpräglad natur. Övervägande skäl därför tala för att ämbetet får bibehålla sin nuvarande ställning såsom självständig myndighet och ej inordnas under annan institution. Med hänsyn till att av ämbetet handlagda ärenden till övervägande del beredas, föredragas och expedieras i inrikesdepartementet, torde det dock vara lämpligt att ämbetet i fortsättningen underställas detta departement. Revisorerna ha vidare icke kunnat undgå att konstatera, att formerna för och sättet att finansiera riksheraldikerämbetets verksamhet av olika skäl måste betecknas såsom mindre tillfredsställande. Den något lösliga organisationen torde sålunda knappast vara ägnad att möjliggöra ett rationellt arbetssätt. Såsom vid utskottsbehandlingen av den i det föregående omnämnda motionen framhållits, synes även fara föreligga för att det med ämbetets nuvarande verksamhetsformer icke blir nöjaktigt sörjt för en nyrekrytering, som för framtiden kan uppehålla nödig sakkunskap inom det icke oviktiga heraldiska området. I detta sammanhang må nämnas, att såväl den nuvarande riksheraldikern som ämbetets sekreterare överskridit den inom statsförvaltningen för motsvarande befattningshavare gällande pensionsåldern. Det inom ämbetet tillämpade sportelsystemet innebär vidare en föråldrad och av övriga myndigheter allmänt övergiven avlönsform.

Av nu anförda skäl anse sig revisorerna böra understryka vad 1946 års riksdag uttalat rörande behovet av en översyn av nu berörda förhållanden. Vid en eventuell omorganisation synes i möjligaste mån böra eftersträvas, att kostnaderna för riksheraldikerämbetet, minskade med inflytande ersättningar, icke komme att överstiga de utgifter som statsverket hitintills årligen haft att vidkännas för ämbetets verksamhet. Samtidigt böra sådana anställningsformer övervägas, att till ämbetet kunna knytas befattningshavare med såväl insikter i heraldikens system och terminologi som nödiga historiska kunskaper och viss administrativ erfarenhet. Då f. n. endast ett fåtal personer ägna sig åt heraldisk forskning i vårt land, förefinnas vissa svårigheter att erhålla för riksheraldikerämbetets verksamhet fullt kvalificerad personal. Enligt vad revisorerna under hand inhämtat, synes dock härutinnan en ändring så småningom komma att ske, i det att såväl Uppsala universitet som Stockholms högskola efter privat initiativ komma att beredas möjlighet att meddela undervisning i heraldik.

Utlåtande har avgivits av *riksheraldikerämbetet* (Del II, s. 128—130). Ämbetet har härvid förklarat sig dela revisorernas uppfattning att ämbetet bör

bibehållas som en självständig institution, dock alltjämt lydande under ecklesiastikdepartementet. Vidare har ämbetet i likhet med revisorerna funnit sportelsystemet böra avvecklas.

Utskottet. De synpunkter som revisorerna anlagt på frågan om riksheraldikerämbetets organisation och finansieringssätt kan utskottet i princip ansluta sig till. Med hänsyn till vad i remissutlåtandet anförts synes det dock utskottet tveksamt, huruvida skäl föreligga för att ämbetet underställes inrikesdepartementet. Utskottet vill vidare erinra om, såsom ock av revisorerna framhållits, att riksdagen i skrivelse till Konungen den 10 april 1946 (nr 179) hemställt om en översyn av riksheraldikerämbetets former för organisation och finansiering samt vidtagande av de åtgärder, som en dylik översyn kunde anses påkalla. Utskottet, som förutsätter att den av riksdagen begärda översynen kommer till stånd så snart förhållandena medgiva, har funnit sig böra begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

18:o) **Bestämmelserna om stadgad åborätt.** Under jordbruksdepartementet, § 27, ha revisorerna uttalat sig för en översyn av åborättsinstitutet (Del I, s. 154—157).

Efter en redogörelse för gällande bestämmelser om stadgad åborätt (s. 154 och 155) ha revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, leder åborättsinstitutet sitt ursprung från år 1789. De ursprungliga bestämmelserna om stadgad åborätt, vilka i stort sett ännu äro gällande, te sig numera i åtskilliga hänseenden såsom i hög grad föråldrade, och tillämpningen av desamma leder även — vilket med skarpa understrukits från länsstyrelsehåll — till en betydande omgång och i många fall även till resultat, som ur det allmännas synpunkt måste betecknas såsom mindre tillfredsställande. Särskilt anmärkningsvärt är att, såsom ovan berörts, förvärv av åborätt i förening med skattelösen eller skatteomföring f. n. kan äga rum helt vid sidan av föreskrifterna i lagen den 21 december 1945 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Denna lag, vilken tillkommit bl. a. i syfte att förhindra vanhävd och spekulativa jordförvärv, lägger med andra ord icke hinder i vägen för spekulations- och kapitalplaceringsköp av åbohemman. Denna lucka i lagstiftningen synes även ha utnyttjats i flera fall. Då åbohemmanens skog ofta är värdefull har det visat sig att spekulationsköpen tagit sikte särskilt på skogrika hemman. Kronan har genom uttryckliga författningsbestämmelser efter hand avhänt sig alla anspråk på avkastning av åbohemmanens skog. I den mån tillgång till skog utöver husbehovet konstaterats vara för handen, har åbon medgivits rätt att, under iakttagande av givna föreskrifter, fritt disponera densamma. Fall ha förekommit, där värdefull skog å ett i övrigt vanhävdadt åbohemman förvärvats av personer, vilka icke varit jordbrukare, varvid gällande bestämmelser icke kunnat lägga hinder i vägen för godkännande av ett sådant förvärv. Överlåtarens skyldemän kunna måhända först ha anfört klander mot överlåtelsen i avsikt att

göra sin rätt gällande för att emellertid sedermera, kanske efter påtryckningar och kontant ersättning av köparen, frånträda sina anspråk. Den sålunda åtkomna nyttjanderätten har därefter genom skattelösen kunnat omvandlas i full äganderätt. Dessa överlåtelse erbjudas ofta goda vinstmöjligheter för köparen.

Även föreskrifterna om arvsföljden beträffande åborätt ha stundom visat sig leda till mindre tilltalande resultat. En till åborätt i första hand berättigad arvinge kan sålunda tidigt ha lämnat föräldrahemmet för att ägna sig åt annan verksamhet än jordbruk. Vid åbons död äger han emellertid göra sin rätt gällande och kan på så sätt uttränga en annan arvinge, som måhända redan bildat familj och genom förtjänstfullt arbete å den till fadern upplåtna åbofastigheten blivit i stånd att försörja både sin egen familj och föräldrarna under deras ålderdom.

Handläggningen av ärenden om stadgad åborätt till kronohemman och krononybyggen samt om skattelösen respektive skatteomföring av sådana fastigheter har även visat sig vara omfattande och tidsödande. Ingående utredningar med biträde av landsfiskalerna äro ofta erforderliga. För vissa landsfiskaler torde skyldigheten att verkställa ekonomiska besiktningar å åbohemmanen vart tredje respektive vart femte år likaledes medföra en betydande arbetsbelastning. Kostnaderna för dessa förrättningar, vilka stanna å statsverket, uppgå årligen till relativt stora belopp. Över huvud kan ifrågasättas lämpligheten i den nuvarande anordningen med besiktningar genom åklagarmyndigheten, vilken knappast torde besitta erforderlig lantbruksteknisk och byggnadsteknisk sakkunskap för bedömande av ärenden, varom här är fråga. På grund härav samt med hänsyn till angelägenheten att nedbringa landsfiskalernas arbetsbelastning torde böra övervägas möjligheten att överflytta landsfiskalernas göromål på förevarande område till de nya lantbruksnämnderna.

Med hänsyn till det ovan anförda synes det revisorerna ligga nära till hands att överväga, om icke en översyn av åborättsinstitutet bör komma till stånd. Under vissa förutsättningar torde härvid en avveckling av detsamma framstå såsom lämplig, varvid olika vägar skulle kunna prövas. I viss utsträckning torde en avveckling kunna ske inom ramen för nu gällande bestämmelser, vilket emellertid förutsätter Kungl. Maj:ts medverkan i viss utsträckning. I första hand torde härvid ifrågakomma instämning till allmän domstol av försumliga åbor genom kammarkollegiets försorg med yrkande att åborätten skall förklaras förverkad. Så har skett i en del fall, varefter Kungl. Maj:t i allmänhet förordnat om fastighetens införlivande med kronopark. Emellertid kan en med stadgad åborätt upplåten fastighet fås att återgå till kronan utan att rättegång behöver tillgripas. Så kan bli fallet, om åbon finner sig ur stånd att fullgöra åboskyldigheterna och skriftligen avstår åborätten till kronan. För att kronan i detta fall skall kunna fritt förfoga över fastigheten, erfordras dock godkännande av samtliga de arvingar till åbon, vilka äga anföras klander mot dennes överlåtelse av åborätten. En annan tänkbar utväg vore att länsstyrelsen vid skriftlig avsägelse från åbon kungör åboförändringen med uppmaning till den, som anser sig äga bättre rätt till åbofastigheten, att inom natt och år efter publiceringen i vederbörande kyrkor hos länsstyrelsen anmäla sig för åboskapets övertagande. En nackdel med detta sistnämnda förfarande är dock att länsstyrelsen torde vara skyldig att meddela åbobrev för en behörig arvinge, som anmäler sig inom den utsatta tiden. Om stämning utfärdats, hade i stället åborätten förklarats vara förverkad och kronan erhållit dispositionsrätt till fastigheten. Slutligen kan det i vissa fall vara motiverat, att kronan till åbon överlåter äganderätten till åbofastigheten, oaktat åboskyldigheterna icke blivit full-

gjorda. Så har nyligen skett genom beslut av Kungl. Maj:t, varvid försäljningen avslutats till ett pris, motsvarande åbofastighetens fulla värde, och på villkor att sammanläggning skedde med ett åbon tillhörigt, i sambruk med åbofastigheten liggande skattehemman.

Det ligger i sakens natur, att de nu antydda utvägarna för en avveckling av åborättsinstitutet kunna verka först på längre sikt. För att en snabb avveckling skall kunna genomföras erfordras ändrad lagstiftning. Uteslutet är härvid givetvis icke, att åborättsinstitutet kan bibehållas i modifierad form efter en översyn, varigenom de mest framträdande bristerna avhjälpas.

Utän att taga ställning till frågan, huruvida en avveckling av åborättsinstitutet bör komma till stånd samt vilka utvägar, som därvid böra prövas, ha revisorerna ansett sig böra upptaga det föreliggande spörsmålet i och för vidtagande av de åtgärder, som må finnas påkallade.

Utlåtanden ha avgivits av *kammarkollegiet* och *länsstyrelsen i Norrbottens län* (Del II, s. 130—137).

Kammarkollegiet har i huvudsak anfört följande:

Det enklaste sättet att avveckla åborättsinstitutet torde vara att genom en lagstiftning överlåta äganderätten till fastigheterna till åborna utan krav på skatteköpeskilling eller fullgörande av odlingskyldighet. Lämpligheten av ett dylikt avstående av kronans rätt synes emellertid kunna ifrågasättas. I många fall torde sålunda förefintliga åbofastigheter omfatta så svaga jordbruk, att de ur jordbrukspolitisk synpunkt icke böra bestå såsom särskilda brukningsenheter. I dylika fall torde det böra övervägas allenast huruvida icke kronan bör inlösa åborätten till fastigheten.

Utän att särskilda åtgärder vidtagas, torde emellertid en ständig avveckling av de förefintliga åborätterna till krononybyggen äga rum genom utfärdande av skattebrev å åbofastigheter samt genom att åborätten av annan anledning exempelvis åbostammens utslocknande upphör, och dispositionsrätten till hemmanet återfaller till kronan. I flera fall har vidare kollegiet fört talan vid domstol mot åbor å nybyggen, som icke fullgjort nybygget åvilande odlings- och nybyggnadsskyldighet, med påföljd att dessa skilts från åborätten till sina fastigheter och dispositionsrätten till fastigheterna återfallit till kronan, varefter nybygget indragits och ställts under domänstyrelsens förvaltning. I en hel del fall har åbon, trots att odlings- och nybyggnadsskyldigheten är fullgjord, underlåtit att få äganderätten till nybygget överlåten på sig. Härigenom undgår åbon att få nybygget utmätt för sina skulder. Enligt praxis har tvångsvis omföring av nybyggen till skatte icke ansetts kunna äga rum.

Med hänsyn till de svaga ekonomiska villkor, i vilka nybyggarna i Norrbotten ofta befinna sig, synes kunna ifrågasättas, huruvida den förmån, som det i vissa avseenden innebär för dem att fortfarande få innehava sina fastigheter med åborätt, bör fränhändas dem genom tvångsvis överlåtelse av äganderätten till nybyggena.

Enligt kollegiets åsikt är det emellertid lämpligt, att en översyn av förefintliga åborätter vidtages. Om det härvid skulle visa sig, att de skyldigheter beträffande hemmanets uppodling och bebyggande, som åvila åbon, äro eftersatta, synas vederbörliga åtgärder böra vidtagas mot åbon. I vissa fall kan det vara motiverat, att äganderätten till fastigheten, även utan att odlingskyldigheten fullgjorts, överlåtes till åbon och i så fall mot skäligen vederlag. Anmälan härom synes böra göras hos Kungl. Maj:t. I de fall då åbon trots att odlings- och byggnadsskyldigheten fullgjorts underlåtit att

vidtaga åtgärd för att få äganderätten till fastigheten överlåten på sig, synes han böra uppmanas att vidtaga sådan åtgärd. Slutligen torde, därest det vid prövning skulle visa sig att åbofastigheten icke utgör en lämplig brukningsenhet, åtgärder böra vidtagas för inlösen av åborätten för kronans räkning.

Denna översyn av åborätterna skulle lämpligen kunna företagas av kollegiet. Beträffande nybyggena torde översynen kunna anknytas till de återkommande synerna å dem. Sedan det visat sig i vad mån åborätterna kunna avvecklas enligt gällande bestämmelser, skulle kollegiet kunna hos Kungl. Maj:t anmäla dels de frågor som uppkommit i samband med avveckling av förefintliga åborätter, dels ock de förslag till ändringar av de bestämmelser rörande åboinstitutet, vilka synas påkallade för att slutföra avvecklingen.

Länsstyrelsen förordar livligt att lagstiftningen rörande stadgad åborätt blir föremål för översyn.

Utskottet. Revisorerna ha i förevarande sammanhang framhållit, att gällande bestämmelser om stadgad åborätt numera i åtskilliga hänseenden te sig såsom i hög grad föråldrade samt att tillämpningen av desamma leder icke endast till en betydande omgång utan i många fall även till resultat, som ur det allmännas synpunkt måste betecknas såsom mindre tillfredsställande. De av revisorerna anförda synpunkterna ha i stort sett understrukits av vederbörande remissmyndigheter. Jämväl utskottet är av den uppfattningen, att behov föreligger av en översyn av förefintliga åborätter. I samband därmed torde även frågan om en avveckling av själva åborättsinstitutet böra upptagas till närmare prövning.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under överbägande åtgärder i det av utskottet angivna syftet.

19:o) *Statens växtskyddsanstalt.* Under jordbruksdepartementet, § 28, ha revisorerna förordat en effektivisering av växtskyddsorganisationen (Del I, s. 157—163).

Utskottet. Beträffande detta ärende har riksdagen yttrat sig i sin skrivelse nr 9. I anslutning härtill har Kungl. Maj:t genom beslut den 24 mars 1949 bemyndigat chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst tre sakkunniga för att utreda frågan om organisationen av den statliga växtskyddsverksamheten. Om vad sålunda förevarit har utskottet velat här

erinra.

20:o) *Statens sekundärlånefond för jordbrukare.* Under jordbruksdepartementet, § 29, ha revisorerna uttalat sig för att den verksamhet, som bedrivs med anlitan av medel från statens sekundärlånefond för jordbrukare, snarast avvecklas (Del I, s. 163—167).

Beträffande motiven för inrättandet av statens sekundärlånefond för jordbrukare erinra revisorerna om att den s. k. jordbrukskreditutredningen i ett den 8 oktober 1934 avgivet betänkande (1934:37) uttalat sig för att jordbrukets sekundärkrediter — vilka i betraktande av det då rådande läget på penningmarknaden åtminstone mångenstädes vore jämförelsevis höga — borde konverteras i långfristiga lån mot lägre och fasta räntesatser. Enligt vad utredningen anförde, borde konverteringen åstadkommas genom en så bred aktion som möjligt under kortast möjliga tid. Sedan den konvertering av jordbrukets sekundärkrediter, som åsyftades med den av utredningen ifrågasatta verksamheten, under loppet av ett antal år genomförts, syntes man ha att räkna med att utlåningsrörelsen komme att nedgå i omfattning och att verksamheten till stor del komme att utgöras av vård av utlämnade lån. Utredningen, som med hänsyn härtill utginge från att den föreslagna organisationen icke bleve av permanent natur, ansåge det böra framdeles, när den egentliga konverteringsaktionen i huvudsak avslutats, av statsmakterna tagas under övervägande, huruvida icke rörelsen borde överflyttas till någon av de redan förefintliga kreditinstitutioner, som hade till ändamål att tillgodose jordbrukets kreditbehov.

Kungl. Maj:t, som i huvudsak anslöt sig till utredningens förslag, framlade proposition (nr 187) i ämnet till 1935 års riksdag. I nämnda proposition uttalades bl. a., att den föreslagna hjälpaktionen, som i främsta rummet avsåg konsolidering av redan befintlig gäld, icke borde utesluta, att lån exempelvis beviljades jordbrukare, som för startandet av ett eget jordbruk vore i behov av kapital. Jordbruksutskottet (utl. nr 71) framhöll i detta hänseende bl. a., att upptagande av nya sekundärlån, exempelvis för jordbruksdriftens förbättrande, utan tvivel i vissa fall kunde vara fullt befogat. Emellertid ville utskottet understryka, att ny skuldsättning av denna art i regel icke borde uppmuntras, framför allt icke i samband med startande av jordbruk.

Å s. 163 och 164 redogöra revisorerna för villkoren för erhållande av lån från fonden och organisationen av långivningen.

Till förvaltningsbidrag till förmedlare av lån för statens sekundärlånefond för jordbrukare m. m. anvisas årligen under nionde huvudtiteln ett förslagsanslag. För budgetåret 1948/49 är detta upptaget med 70 000 kronor. Förutom till förvaltningsbidrag utnyttjas anslaget till ersättningar åt ledamöterna i nämnden, låneförmedlare, statsombud och till revisorer hos låneförmedlare. Genom kungl. brev den 30 juni 1948 har godkänts ett mellan lånenämnden för sekundär jordbrukskredit och Sveriges allmänna hypoteksbank träffat avtal, varigenom banken förpliktat sig att, mot en ersättning av 13 000 kronor för år jämte vad banken utgivit för vissa resor, svara för kansligöromålen hos nämnden m. m.

Lånerörelsens omfattning och omkostnaderna för densamma under senare år framgå av nedanstående sammanställning.

Å r	Antal beviljade lån	Varav genom sparbanker	Utanordnade lånebelopp kronor	Antal utestående lån vid årets slut	Omkostnader kronor
1943	396	2	2 071 150	4 606	68 434: 68
1944	392	9	1 671 700	4 828	69 460: 94
1945	631	7	3 280 550	4 843	69 825: 98
1946	464	3	2 012 600	4 798	74 981: 40
1947	286	—	1 662 400	4 551	69 486: 98

Efter angivande av att den 31 december 1947 ett sammanlagt lånebelopp av 13 946 553 kronor 77 öre utestod, ha revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av det anförda framgår, har ändamålet med inrättandet av statens sekundärlånefond för jordbrukare i främsta rummet varit att med hänsyn till då rådande svårigheter för jordbruksnäringens utöfvare åstadkomma en konsolidering av redan befintlig gäld genom konvertering av på ogynnsamma villkor erhållna krediter i långfristiga lån med fördelaktigare amorteringsvillkor samt fasta och lägre räntesatser. Sedan dess har emellertid lång tid förflutit, och den åsyftade hjälpaktionen, i den mån behov av sådan förelegat, måste givetvis nu vara helt genomförd. Då här till kommer att räntenivån under hela tiden efter fondens inrättande varit låg, lär det något behov av fonden för dess ursprungliga syfte icke längre bestå. I den mån fonden tagits i anspråk för ny kreditgivning utan samband med konvertering av tidigare lån, måste vidare ifrågasättas, om fonden fyller något behov, som icke med fördel kan tillgodoses av andra kreditinstitutioner. Revisorerna vilja i detta hänseende erinra om att såväl sparbankerna och de till jordbrukskasseorganisationen anslutna kassorna som affärsbankerna lämna kredit mot säkerhet av sekundära inteckningar i jordbruksfastigheter. I detta sammanhang kan även nämnas, att förmedling av statliga sekundärlån genom sparbanker ägt rum endast i mycket ringa omfattning och på senare år i det närmaste upphört.

Fr. o. m. den 1 juli 1948 har det statliga kreditstödet till jordbruket betydligt utvidgats dels i samband med den då genomförda organisationen av verksamheten för jordbrukets yttre och inre rationalisering och dels genom ändrade bestämmelser rörande den sociala jordbrukskreditgivningen. Statligt stöd i form av kreditgaranti för lån, upptagna i enskilda kreditinrättningar, lämnas sålunda för finansiering av fastighetsregleringsåtgärder, som avse att skapa ökade möjligheter till rationell jordbruksdrift genom förändring av brukningsdels storlek eller förbättring av dess ägosammansättning eller genom förbättring i övrigt av ägoanordningen även för vidtagande av åtgärder, som avse att mera varaktigt förbättra jord eller ekonomibyggnader eller tekniska anordningar å en befintlig eller planerad brukningsdel. Samma stödform tillämpas även i de lån, som inom den sociala egnahemsverksamheten utlämnas för inköp av jordbruksegna hem. Likaså tillämpas kreditgarantisystemet inom samma verksamhet i fråga om de driftslån, som utlämnas för att underlätta anskaffning av erforderliga yttre och inre inventarier. Jämte lån, som nu nämnts, utgår även statsbidrag i form av avskrivningslån dels till åtgärd för inre rationalisering och dels vid arrendeegnahems eller föreningsarrendejordbruks försäljning till arrendatorn med belopp, motsvarande skillnaden mellan köpeskillingen och det uppskattade värdet å fastigheten. — Vidare må nämnas att i fråga om bostäder på jordbruksfastighet utvidgade lånemöj-

ligheter tillskapats genom den pågående omläggningen av den allmänna bostadspolitiken och dess organisation.

Genom de åtgärder, som sålunda under senaste tid vidtagits på jordbrukskreditväsendets område, torde jordbrukarnas behov av kredit få anses ha blivit väl tillgodosett. Enligt revisorernas mening kan därför sekundärlånefonden icke längre anses fylla något verkligt behov. De ovan anförda siffrorna beträffande antalet under senare år beviljade lån utvisa även, att fondens lånerörelse numera är av ringa omfattning. På grund härav och för undvikande av splittring inom jordbrukets kreditväsende vilja revisorerna uttala sig för att den verksamhet, som bedrivs med anlitande av medel från statens sekundärlånefond för jordbrukare, snarast avvecklas. En sådan åtgärd synes helt stå i överensstämmelse med strävandena i fråga om rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område att ernå så enhetliga låne- och bidragsbestämmelser som möjligt.

Utlåtanden ha avgivits av *lantbruksstyrelsen* och *lånenämnden för sekundär jordbrukskredit* (Del II, s. 142—153).

Lantbruksstyrelsen har förordat, att frågan om sekundärlånefondens avveckling upptages till fortsatt utredning.

Lånenämnden har inhämtat yttranden från sex centralkassor för jordbrukskredit, sju sparbanker och samtliga tio hypoteksföreningar, varvid jordbrukskassorna och sparbankerna mer eller mindre reservationslöst biträtt revisorernas förslag om avveckling av fonden, medan hypoteksföreningarna ansett behov föreligga av fortsatt lånegivning.

Efter att ha klargjort de troliga orsakerna till att den statliga sekundärlånerörelsen under de senaste åren varit och f. n. är så ringa, har lånenämnden anförut följande.

Mot bakgrunden av det nu sagda skulle man rent av hava kunnat vänta sig, att de statliga sekundärlånen under senare år skulle hava utnyttjats i än mindre omfattning, än som skett. Förklaringen till att så icke blivit fallet måste enligt lånenämndens mening ligga däri, att åtskilliga jordbrukare ur trygghetssynpunkt föredraga den bundna räntan framför den rörliga samt i den rätt sekundärlånetagaren äger att när som helst återbetala lånet. Dessa jordbrukare ha såsom nyss påpekats för sitt behov av bundna lån utöver primärlånen icke haft någon annan kreditform att tillgå än de statliga sekundärlånen. Trots att lån med rörlig ränta inom samma förmånsrättsläge kunnat erhållas i enskilda penninginrättningar till 3,5 % ha sålunda ett icke ringa antal jordbrukare föredragit statliga sekundärlån till 4 % bunden ränta. Det får icke heller förbises att många jordbrukare torde anse det lämpligt att ha sina inteckningslån placerade hos en och samma kreditgivare. För en jordbrukare, som har sitt bottenlån placerat hos en hypoteksförening, torde det sålunda ur vissa synpunkter vara fördelaktigt att även placera sekundärkrediten därstädes i form av ett statligt sekundärlån.

Lånenämnden uttalar vidare, att nämndens erfarenheter av långivningen äro att ett behov därav fortfarande finnes för många jordägare som önska konsolidera befintlig gäld, särskilt växelskulder o. d.

Vidare anför nämnden:

Man kan icke utan vidare antaga att nu rådande goda konjunkturer för jordbruket skola bestå för framtiden. Det synes sålunda troligt att ett ökat

lånebehov framdeles kan uppkomma. Härvid må framhållas att frågan om förnyelse av en stor del av jordbrukets byggnadsbestånd torde komma att bli aktuell sedan investeringskontrollen lättat. I fråga om större jordbruk torde kvarlåtenskapsskatten i många fall åstadkomma betydande lånebehov. Skulle samtidigt härmed uppstå ett läge av penningknapphet hos kreditinrättningarna, synes det lämpligt att möjligheter hållas öppna till statlig långivning. Även nämnda omständigheter synas tala mot en avveckling av sekundärlånefonden.

Enligt lånenämndens mening skulle sålunda sekundärlånefonden fylla ett verkligt behov, nämligen behovet av lån mot bunden ränta utöver primärkrediten, därest räntan å sekundärlånen sänktes samt övre gränsen höjdes.

I syfte att lånerörelsen i fråga måtte mera än hittills tillgodose jordbrukets behov av bunden sekundärkredit, bör enligt lånenämnden *dels* Kungl. Maj:t erhålla bemyndigande att för den fortsatta långivningen fastställa räntan å lån från sekundärlånefonden till räntesats, som med 0,5 % överstiger räntan å bottenlån i fria marknaden, *dels* ock sådan ändring beslutas i 18 § kungörelsen den 7 juni 1936 (nr 276) angående statens sekundärlånefond för jordbrukare i paragrafens lydelse enligt kungörelsen den 17 juni 1938 (nr 391) att lån må meddelas till högst 85 % av det av vederbörande låneförmedlare enligt sagda paragraf fastställda belåningsvärdet.

Utskottet. Såsom revisorerna framhålla har det ändamål, för vilket sekundärlånefonden ursprungligen inrättades, numera helt tillgodosetts. Under senare år ha dessutom möjligheterna för jordbruksnäringens utövare att i annan ordning erhålla kredit på förmånliga villkor i hög grad förbättrats. Därvid må icke minst erinras om den utvidgning som skett av det statliga kreditstödet. Nu antydda omständigheter torde också vara den närmaste anledningen till att fondens lånerörelse på sistone avsevärt minskat i omfattning. De skäl som av revisorerna anförts för en avveckling av sekundärlånefonden finner utskottet därför bärande. Särskild hänsyn synes i detta sammanhang böra tagas till angelägenheten av att splittring inom jordbrukets kreditväsende i görligaste mån undvikas.

Under återopande av det ovan anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder för en avveckling av den verksamhet som bedrivs med anlitande av medel från statens sekundärlånefond för jordbrukare.

21:o) **Egnahemsorganens byggnadsrådgivning.** Under jordbruksdepartementet, § 30, ha revisorerna fäst uppmärksamheten på vissa förhållanden beträffande egnahemsorganens byggnadsrådgivning (Del I, s. 167—176).

Å s. 167—174 i berättelsen giva revisorerna en redogörelse för den av egnahemsstyrelsen och lantbruksförbundets byggnadsförening (LBF) bedrivna verksamheten för rådgivning i landsbygdens byggnadsfrågor ävensom för vissa av revisorerna gjorda undersökningar rörande denna verksamhet.

Härefter ha revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

I samband med egnahemsorganens byggnadsrådgivning ha under de tre sistförflutna budgetåren uttagits arvoden av uppdragsgivarna, varigenom verksamheten avsetts skola efter hand bliva i huvudsak självförsörjande. Med hänsyn till den tid, som nu förflutit efter genomförandet av denna princip, ha revisorerna funnit det vara av intresse att undersöka, hur verksamheten i ekonomiskt hänseende utfallit och vilka åtgärder som vidtagits för att nå det uppsatta målet.

Undersökningen har givit vid handen, att redovisningen av utgifter och inkomster av byggnadsrådgivningen icke varit ordnad på sådant sätt att utfallet av verksamheten f. n. med full säkerhet kan bedömas. Härtill bidrager — förutom en viss eftersläpning i fråga om uttagandet av arvoden — främst det förhållandet, att anslaget till egnahemsorganens byggnadsrådgivning påförts kostnader för avlöningar m. m. för personal i egnahemsstyrelsens byggnadskontor, som sysselsatts med även andra frågor än byggnadsrådgivning. Genom omföringar vid respektive budgetårs utgång har från för andra ändamål anvisade medel anslaget tillförts inkomster, så att belastningen kommit att i huvudsak överensstämma med anslagsanvisningen. Såvitt kunnat konstateras, äro emellertid dessa omföringar icke baserade på utredningar rörande arbetets faktiska fördelning å de olika ändamålen. Enligt revisorernas mening är det sålunda tillämpade redovisningssystemet ägnat att inge starka principiella betänkligheter, då kontroll icke kan ske rörande anslagens användning för avsedda ändamål eller anslagsbelastningens överensstämmelse med de faktiska förhållandena. Faktiska anslagsöverskridanden kunna således med detta system täckas genom omföringar från andra anslag. I förevarande fall får även beaktas att under löpande budgetår anslaget vid vissa tillfällen överskridits med betydande belopp. Genom det nu tillämpade redovisningssystemet har egnahemsstyrelsen vidare icke — på sätt bort ske — kunnat fortlöpande följa verksamheten i syfte att så nära som möjligt anpassa uttagandet för avsedda ändamål eller faktiska självkostnaderna. Revisorerna finna det anmärkningsvärt, att tillförlitligt material sålunda saknats för bedömande av riktigheten av debiterade ersättningar.

Även om sålunda de enskilda debiteringarnas förhållande till de faktiska kostnaderna icke kan med säkerhet bedömas, torde av de uppgifter, som i det föregående lämnats, kunna utläsas, att verksamheten i dess helhet lämnat ett betydande underskott. Någon självförsörjning har m. a. o. icke kommit till stånd. En icke obetydlig del av underskottet torde få tillskrivas den inom egnahemsstyrelsens byggnadskontor bedrivna verksamheten med projektering av tvättlinrättningar. Den belastning av anslaget till egnahemsorganens byggnadsrådgivning, som uppstått på grund av uppkomna underskott å nämnda projekteringsverksamhet, torde icke stå i överensstämmelse med den avsedda användningen av anslaget. Nämnda projekteringsverksamhet torde nämligen icke kunna anses ingå i vad som avsetts med byggnadsrådgivning. Vidare är att märka, att — medan projektering av tvätterier för landet i dess helhet handhafs av egnahemsstyrelsen — anslaget till egnahemsorganens byggnadsrådgivning endast avsett sådan rådgivning genom egnahemsnämnderna i sex län, medan i övriga delar av landet verksamheten skolat ombesörjas av LBF, som härför åtnjutit särskilt statsbidrag med 100 000 kronor per år. Även om projekteringen i fråga kunde hänföras till byggnadsrådgivning, borde den därför i större delen av landet ha åvilat LBF utan särskild ersättning från statsverket. Vidare må framhållas, att frågan om bestridande av med bidragsverksamheten till gemensamma tvättlinrättningar förenade administrationskostnader i andra samman-

hang varit föremål för Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning. Vissa för administration avsedda belopp ha därvid reserverats från bidragsanslaget i fråga. I den mån ytterligare sådana kostnader uppkommit, borde dessa ha bestridits antingen från sistnämnda anslag eller ock från egnahemsväsendets avlönings- och omkostnadsanslag.

Verksamheten med projektering av tvättinrättningar har enligt vad som kunnat konstateras bedrivits på ett sådant sätt, att ersättning för styrelsens kostnader icke kunnat helt uttagas av uppdragsgivarna. I vissa fall ha sålunda kostnaderna för uppdragen nått en sådan storleksordning, att här-efter debiterade ersättningar skulle blivit uppenbart orimliga. Detta förhållande har uppgivits vara beroende bl. a. av att projekteringen delvis varit av försöksnatur. Revisorerna ha emellertid oavsett detta kommit till den uppfattningen, att ersättning i många fall uttagits efter alltför schablonmässiga grunder utan hänsynstagande till omfattningen av utfört arbete o. d. I fråga om verksamheten i övrigt ha revisorerna uppmärksammat, att för-ståndaren för den härmed sysselsatta sektionen erhållit egnahemsstyrelsens tillstånd att vid sidan av sin befattning driva privat konsulterande verksamhet med projektering av tvätterier. Med hänsyn jämväl till att befattningshavarna i fråga haft att handlägga från arbetsmarknadsmyndigheterna remitterade ärenden rörande byggnadstillstånd för tvätterier måste revisorerna starkt ifrågasätta lämpligheten av denna anordning.

Även om den inom egnahemsstyrelsen bedrivna projekteringsverksamheten på detta område i och för sig varit till god nytta och möjliggjort betydande framsteg, finna revisorerna det anmärkningsvärt, att en så omfattande verksamhet i statlig regi uppbyggts utan att frågan underställts riksdagen. Betänkligheterna accentueras ytterligare av det förhållandet, att då frågan under innevarande år kom under riksdagens prövning, verksamheten i princip ansågs böra överlåtas åt privatpraktiserande tekniker. Genom den föregående utvecklingen har emellertid projekteringsverksamheten inom detta område i huvudsak koncentrerats till egnahemsstyrelsen, vilket torde ha medfört, att de privata teknikerna saknat tillfälle följa utvecklingen och därför åtminstone under en övergångstid kunna förväntas få svårigheter att på tillfredsställande sätt tillgodose projekteringsbehovet.

Med hänsyn till de betänkligheter av principiell natur, som sålunda kunna riktas mot det sätt, på vilket egnahemsorganens byggnadsrådgivning och den därmed sammankopplade verksamheten bedrivits, ha revisorerna — trots den på ifrågavarande område pågående omorganisationen — ansett sig böra fästa riksdagens uppmärksamhet vid de gjorda iakttagelserna.

Utlåtanden ha avgivits av *bostadsstyrelsen* och *lantbruksstyrelsen* (Del II, s. 153—158).

Utskottet. Den lämnade redogörelsen ger vid handen, att den av egnahemsorganen bedrivna byggnadsrådgivningen icke synes ha varit ordnad på ett i allo tillfredsställande sätt. De av revisorerna gjorda påpekandena äro därför enligt utskottets mening förtjänta av beaktande. Då emellertid ifrågavarande verksamhet nyligen omorganiserats, har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

22:o) Lån till AB Uplandsprodukter. Under jordbruksdepartementet, § 36, ha revisorerna framhållit önskvärdheten av bättre kontrollföreskrifter beträffande användningen av vissa av staten medgivna lån (Del I, s. 200—204).

AB Uplandsprodukter bildades år 1939 under firmabeteckningen AB Strömmingskonserver med huvudsaklig uppgift att såsom ett dotterbolag till Upsala läns fiskförsäljningsförening tillvarataga och konservera sådan av föreningen mottagen överskottsströmming, vilken ej kunde avyttras i färskt tillstånd för konsumtionsändamål. Den 31 juli 1948 försattes berörda företag i konkurs.

Så länge bolagets verksamhet var begränsad till strömmingsinsaltning, synes, framhålla revisorerna, densamma ha varit lönsam. Bl. a. kunde alla t. o. m. år 1944 anskaffade inventarier med ett sammanlagt inköpsvärde av 59 616 kronor omedelbart avskrivas. Åren 1945 och 1946 syntes rörelsen ha hämmats av ny- och ombyggnaderna. Den nyupptagna konservfabrikationen möttes av stora svårigheter i form av brist på lämpliga råvaror samt fackkunnig ledning och personal. Sedan till följd av Fiskförsäljningsföreningens oförmåga att fullgöra sina förbindelser strömmingsleveranserna hösten 1947 avstannat, övergick bolaget till att under ett par månader tillverka köttkonserver på beting åt Stockholm-Gävle slakteriförening. I december 1947 träffade bolaget avtal med AB Banankompaniet om gemensam tillverkning av konserver, främst sardiner i tomatsås. Härvid skulle bolaget bestå råvaran (strömming eller småsill) samt Banankompaniet plåtburkar, olja och tomatpuré. Efter det bolaget i juli 1948 befunnits vara på obestånd och som följd därav betalningarna inställts, nedlades tillverkningen och avskedades personalen. Aktiekapitalet, vilket vid bolagets bildande utgjort 10 000 kronor, uppgick vid denna tidpunkt till 500 000 kronor, varav den övervägande delen tecknats av moderföreningen. Den sammanlagda bristen i konkursen belöper sig för borgenärernas del till ca 450 000 kronor.

Bland de bolagets låneskulder, vilka redovisas i konkursen, märkas förutom hos Sveriges riksbank diskonterade förlagsväxlar å 72 250 kronor, å vilka Fiskförsäljningsföreningen står som utställare, statslån ur fonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. å sammanlagt 107 000 kronor. Detta belopp hänför sig till tvenne lån, varav 12 000 kronor härrör från ett genom Kungl. Maj:ts beslut den 24 november 1939 beviljat lån å ursprungligen 30 000 kronor, varå sålunda amorterats 18 000 kronor, samt 95 000 kronor från ett genom Kungl. Maj:ts beslut den 28 februari 1947 beviljat lån å 100 000 kronor, varå Fiskförsäljningsföreningen i egenkap av borgensman i form av ackordslikvid avbetalat 5 000 kronor.

Sistnämnda lån var avsett för anskaffande av viss kompletterande maskinutrustning till bolagets konservfabrik. För lånets lyftande och åtnjutande skulle, förutom i kungörelsen den 11 maj 1934 angående lån av statsmedel för främjande av beredning, förvaring och avsättning av fisk meddelade bestämmelser, gälla följande villkor. Lånet, för vilket säkerhet skul-

le ställas genom borgen av fiskförsäljningsföreningen, skulle, sedan det innehafvs under två år, under därpå följande tio år återbetalas med lika belopp årligen. Ränta, som skulle utgå först efter två år, skulle beräknas efter 3,6 procent. Bolaget hade vidare att årligen inom tid och på sätt som statskontoret efter samråd med lantbruksstyrelsen föreskrev dels styrka att bolagets verksamhet bedrevs ändamålsenligt, dels avgiva redogörelse för det ekonomiska resultatet därav.

Lånebeloppet, som utanordnades från statskontoret den 14 mars 1947, kom emellertid aldrig ens bolaget till handa utan insattes direkt på Fiskförsäljningsföreningens checkräkning i AB Svenska Handelsbanken, vilken räkning redan i januari var överdragen med 132 000 kronor samt vid utbetalningstillfället med ca 170 000 kronor. Enligt vad revisorerna under hand inhämtat, hade ifrågavarande överdragnings medgivits av banken sedan överenskommelse träffats om att banken skulle erhålla valutan för det blivande statslånet för skuldens täckande. Några sådana maskininköp, som uppgivits i en av bolaget till livsmedelskommissionen den 4 februari 1947 ingiven specifikation, kommo sålunda aldrig till stånd och ha icke heller sedermera företagits. Vid denna tidpunkt måste det, enligt revisorerna, även med hänsyn till den svaga finansiella ställning, bolaget då hade, ha stått klart att några dylika inköp icke skulle komma att företagas.

Revisorerna ha härefter gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har AB Uplandsprodukter genom beslut av Kungl. Maj:t beviljats lån av statsmedel att användas för anskaffande av viss kompletterande maskinutrustning till bolagets konserverfabrik. Enligt samma beslut skulle såsom villkor för lånets lyftande och åtnjutande gälla, bl. a., att av bolaget erbjuden borgen av Upsala läns fiskförsäljningsförening ställdes såsom säkerhet för lånet, varjämte statskontoret anbefalldes att på rekvisition av bolaget utbetala beloppet. Någon prövning från statskontorets sida av den lämnade säkerheten förutsattes därvid icke och har icke heller förekommit. Lånebeloppet har såsom förut nämnts icke kommit till användning för det därmed avsedda ändamålet utan omedelbart efter utbetalningen i sin helhet tagits i anspråk för täckande av överdragnings å föreningens checkräkning med enskild bank. Denna överdragnings hade av banken medgivits, sedan överenskommelse träffats om att det sökta statslånet skulle användas till likvidering av bolagets skuld till banken. Sedan numera såväl Upsala läns fiskförsäljningsförening som dess dotterföretag, AB Uplandsprodukter, trätt i konkurs, har statsverket åsamkats en betydande förlust.

Revisorerna måste finna, att den utredning, som legat till grund för beslutet om beviljande av ifrågavarande lån, varit synnerligen bristfällig. Särskilt anmärkningsvärt framstår det förhållandet, att någon mera ingående undersökning icke företagits i syfte att erhålla ett tillförlitligt underlag för bedömning av bolagets finansiella ställning och förutsättningarna för den tilltänkta verksamhetens utveckling och lönsamhet. En dylik granskning skulle säkerligen ha givit vid handen, att bolagets ekonomi redan vid tiden för lånets beviljande varit undergrävd samt att även företagets skötsel i övrigt kunnat giva anledning till allvarliga erinringar. Frågan om låntagarens ekonomiska mellanhavanden med fiskförsäljningsföreningen synes icke heller ha tillräckligt beaktats. En noggrann undersökning i nu angivna hänseenden hade framstått såsom desto mera påkallad som den av

bolaget erbjudna säkerheten ansetts kunna godtagas utan särskild prövning. Bortsett från frågan om lämpligheten av ifrågavarande kreditengagement över huvud synas emellertid de kontrollföreskrifter, vilka meddelats för lånets lyftande och tillgodonjutande, knappast ha utformats på ett ur statens synpunkt betryggande sätt. I fall som detta, då statsmedel utgivas att av mottagaren användas i visst syfte, är det uppenbarligen av största vikt att tillse, att medlen bliva använda för avsett ändamål. Enligt revisorerernas mening hade därför såsom förutsättning för lånets utbetalande i första hand lämpligen bort föreskrivas att vederbörande styrkt inköp av maskinerna samt att därutöver redogörelse för verksamheten och det ekonomiska resultatet därav skulle avgivas.

Vad i förevarande fall inträffat har givit revisorererna anledning framhålla vikten av att, då lån av statsmedel beviljas, större uppmärksamhet än vad f. n. ofta är fallet ägnas kontrollen över att lånebeloppet kommer det därmed avsedda ändamålet till godo ävensom att verksamheten i fortsättningen bedrivs på lämpligaste sätt. De föreskrifter, som i detta hänseende f. n. tillämpas, kunna i många fall knappast anses tillräckliga och böra kompletteras.

De nu gjorda iakttagelserna synas därför revisorererna påkalla att vid medgivande av lån och understöd, varom här är fråga, större uppmärksamhet än vad nu är fallet ägnas åt frågan om en tillfredsställande utformning av erforderliga kontrollföreskrifter.

Utlåtanden ha avgivits av *fiskeristyrelsen med statens fiskeriförsök och statens livsmedelskommission* (Del II, s. 171—177).

Fiskeristyrelsen erinrar följande beträffande den för närvarande utövade kontrollen över hithörande lån och understöd.

Beträffande kontrollen över att ett beviljat lån användes på avsett sätt och att en låntagares verksamhet bedrivs lämpligt har Kungl. Maj:t i det fall låntagaren varit enskild person eller bolag vanligen brukat föreskriva, att låntagaren årligen skall, inom tid och på sätt, som statskontoret efter samråd med lantbruksstyrelsen (fiskeristyrelsen) föreskriver, dels styrka att bolagets verksamhet bedrivs ändamålsenligt, dels avgiva redogörelse för det ekonomiska resultatet därav. När låntagaren varit ekonomisk förening har Kungl. Maj:t i regel ålagt föreningen att hos vederbörande länsstyrelse påkalla utseende av revisor enligt 31 § lagen den 22 juni 1911 (nr 55) om ekonomiska föreningar med uppgift jämväl att minst var tredje månad granska föreningens verksamhet och däröver avgiva rapport till statskontoret en gång om året. Enligt skuldförbindelsen plägar dylik förening dessutom åläggas att årligen genom intyg av vederbörande myndighet styrka att föreningens verksamhet bedrivs ändamålsenligt (vanligen anlitas härför notarius publicus, landsfiskal e. d.) samt avgiva redogörelse för det ekonomiska resultatet därav. Härav framgår att kontrollen över föreningarnas rörelse är mera effektiv än över de låntagare, som utgöras av enskilda personer eller bolag.

Enligt styrelsens mening måste givetvis vid beviljande av lån föreligga utredning att lånet verkligen kommer att användas för avsett ändamål. Det säkraste sättet att erhålla garantier härför vore att ålägga låntagaren att ställa fullgod säkerhet för lånet. Det vore emellertid ej lämpligt att generellt uppställa ett sådant villkor. I de fall då betryggande säkerhet för lån icke fordrades, borde i stället effektiv och fortlöpande kontroll åstadkommas över lånets användning ävensom över låntagarens rörelse och dennas eko-

nomiska resultat. Det syntes styrelsen lämpligt, att åtminstone i dylika fall vid beviljande av lån, varom här vore fråga, vederbörande länsstyrelse alltid anmodades utse revisor med det uppdrag, som nu pläгат åvila revisor för ekonomiska föreningar, utsedd av länsstyrelsen jämlikt lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar. Genom en dylik anordning torde enligt fiskeristyrelsens mening skäligen garantier för lånens återbetalning i regel kunna åstadkommas.

Livsmedelskommissionen har funnit lämpligt, att för framtiden statlig revisor tillsättes även i andra fall än där låntagaren är en ekonomisk förening. Som ett led i kontrollen över att lån användes till avsett ändamål borde fordras att de inköp, för vilka lånet beviljades, skulle ha styrkts, innan lånet utbetalades.

Utskottet. I likhet med revisorerna är utskottet av den uppfattningen, att åtskilliga erinringar kunna framföras mot det sätt, på vilket förevarande låneärende blivit handlagt. Utskottet anser sig därför böra understryka vad revisorerna uttalat rörande angelägenheten av att vid medgivande av lån och understöd av nu berörda slag större uppmärksamhet ägnas frågan om en tillfredsställande utformning av erforderliga kontrollföreskrifter. Av särskild vikt finner utskottet det vara, att en effektiv tillsyn över att lånen användas för avsedda ändamål kommer till stånd. Icke minst med hänsyn härtill synes lämpligt att, såsom i remissutlåtandena framhållits, för framtiden statlig revisor tillsättes även i annat fall än där låntagaren är ekonomisk förening.

Under återopande av vad sålunda uttalats får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet ovan anfört.

23:o) Verksamheten enligt anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. Under jordbruksdepartementet, § 37, ha revisorerna förordat, att medelsanvisningen från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. anpassas så att verksamheten kan bedrivas på ett effektivt sätt (Del I, s. 205—216).

På grundval av en av den s. k. norrländska skogsproduktionsutredningen verkställd utredning (SOU 1940:3) framlade chefen för jordbruksdepartementet i proposition (nr 190) till 1940 års riksdag förslag till åtgärder för ökande av skogsproduktionen i vissa delar av Norrland.

Riksdagen anslöt sig till de i propositionen framlagda förslagen (skr. nr 350; jordbr. utsk. utl. nr 42). Vid riksdagsbehandlingen framhölls särskilt, att med tanke på normala förhållanden verksamma åtgärder till stödjande av den norrländska skogsproduktionen vore erforderliga. I den rådande kris-situationen vore det lämpligt, att verksamheten till en början bedrevs försöksvis och i begränsad omfattning. Nödig försiktighet borde iakttagas även med avseende å verksamhetens administration.

Å s. 207 och 208 redogöra revisorerna för gällande bestämmelser om statsbidrag för här ifrågavarande verksamhet.

Revisorerna framhålla, att enligt beslut av 1948 års riksdag (skr. nr 233, prop. nr 149) ang. organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område m. m. fr. o. m. den 1 juli 1949 all bidragsgivning och planering av åtgärder för betesförbättring (inbegripet betesanläggning) utom i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker kommer att handhavas av lantbruksnämnderna. Den av skogsvårdsstyrelserna inom övriga delar av Norrland hittills bedrivna verksamheten av detta slag kommer därvid att övertagas av nämnderna. Några närmare bestämmelser om huru verksamheten inom dessa områden skall bedrivas och om samarbetet mellan skogsvårdsstyrelser och lantbruksnämnder ha emellertid hittills icke meddelats.

Följande uppställning (s. 209) visar anslag och anslagsbelastning under de tilländalupna budgetåren:

Budgetår	Anvisade medel kr.	Utgifter kr.
1940/41	1 000 000	56 668
1941/42	500 000	71 727
1942/43	—	430 268
1943/44	—	408 132
1944/45	—	396 013
1945/46	1 000 000	253 807
1946/47	1 000 000	944 017
1947/48	1 500 000	830 961
Summa kronor	5 000 000	3 391 593

Enligt av revisorerna från skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna inhämtade uppgifter ha statsbidrag beviljats och utbetalning till markägare ägt rum i enlighet med följande tabell. I siffrorna för verkställda utbetalningar ingå även sådana, som ägt rum efter den 30 juni 1948.

L ä n	Beviljade statsbidrag kr.						Till markägare utbetalat kr.
	Betesanläggningar	Åtgärder för skogsåterväxt	Beståndsvård	Skogsutdikning	Väganläggningar	Summa	
Gävleborgs.....	—	—	—	—	161 029	161 029	120 771
Västernorrlands	116 344	—	—	—	—	116 344	6 280
Jämtlands	280 293	11 031	6 192	—	—	297 516	51 997
Västerbottens	1 329 828	307 721	37 246	8 363	6 800	1 689 958	491 033
Norrbottens	571 354	—	—	—	—	571 354	12 159
Summa kronor	2 297 819	318 752	43 438	8 363	167 829	2 836 201	682 240

Häremot svara följande förvaltningsbidrag för skogsvårdsstyrelsernas administrationskostnader:

L ä n	1944 och tidigare år	1945	1946	$\frac{1}{1}-\frac{80}{6}$ 1947	1947/48	Summa
Gävleborgs	—	—	33 134	—	14 625	47 759
Västernorrlands	—	—	4 315	90 776	66 815	161 906
Jämtlands	6 572	21 930	53 347	32 568	132 246	246 663
Västerbottens	299 862	123 774	87 178	49 571	87 825	648 210
Norrbottens	20 593	—	124 221	34 265	77 169	256 248
Summa kr.	327 027	145 704	302 195	207 180	378 680	1 360 786

Under tiden juli—oktober 1948 ha i förskott till skogsvårdsstyrelserna från skogsstyrelsen utbetalats ca 70 000 kronor.

Revisorerna ha vidare inhämtat, att förutom de arbeten, till vilka statsbidrag redan beviljats, företag planlagts och äro under planläggning för en kostnad överstigande 22 miljoner kronor och att behovet av statsbidrag för dessa arbetens genomförande uppgår till 14 à 15 miljoner kronor. I betydande utsträckning har planläggningen avslutats och skogsvårdsplaner fastställts, och för en ännu större del ha arbetena fortgått så långt, att kontrakt med skogsägarna slutits. För att få en uppfattning om det omedelbart förestående medelsbehovet ha revisorerna från skogsstyrelsen inhämtat att kostnaderna för av skogsvårdsstyrelserna fastställda och till skogsstyrelsen rapporterade skogsvårdsplaner, till vilka bidrag ännu icke beviljats, kunna uppskattas till omkring 9 300 000 kronor med ett beräknat statsbidrag av 6 500 000 kronor.

Härefter göra revisorerna följande allmänna uttalande.

Den verksamhet, som norrländska skogsproduktionsanslaget tillgodoser, syftar till att genom en rationell och planmässig skogsvård gynna uppkomsten av nya skogstillgångar i Norrland som ersättning för de skogar, som under de senare årtiondena varit föremål för synnerligen hårda avverkningar. Ur såväl nationalekonomiska som sociala synpunkter har den brist på avverkningsbara skogstillgångar, som kunnat förutses, ansetts komma att medföra allvarliga olägenheter, och från statsmakternas sida har det därför framstått som i hög grad angeläget att i möjlig mån förebygga och förminska dessa olägenheter. Det mål, som av den s. k. norrländska skogsproduktionsutredningen uppställdes för nu ifrågavarande verksamhet, var att utan dröjsmål åtgärder skulle vidtagas för en snabb rekonstruktion av de norrländska skogarna. Under en tjuguarperiod skulle i huvudsak alla enskilda skogar i de fyra nordligaste länen vara genomgångna och bidragsverksamheten slutförd. Enligt statsmakternas beslut kom emellertid verksamheten att präglas av en viss försiktighet och till en början att bedrivas såsom försök. Detta ansågs så mycket mera motiverat som radikala och för norrländska förhållanden delvis nya metoder skulle prövas. Sedermera har bl. a. efter beslut vid 1945 års riksdag verksamheten utsträckts till nya områden, men till följd av begränsade medelsanvisningar har bidragsverksamheten i förhållande till de ursprungliga förslagen hittills varit starkt beskurten. Såvitt nu kan bedömas torde, till den del åtgärder kommit till utförande, goda resultat ha uppnåtts. I proposition nr 145 till 1945 års riksdag uttalade även föredragande departementschefen, att erfarenheterna av verksamheten varit goda och att påtagliga resultat nåtts framför allt i Västerbottens läns lappmarker. Den av revisorerna verkställda undersökningen ger även vid handen, att intresset bland skogsägarna torde vara mycket stort. Allmänt har från länsjägmästarna i de berörda länen omvitnats att det skulle medföra synnerligen stort men för det skogsvårdande arbetet över huvud taget, om icke den påbörjade verksamheten fortsattes och fullbordades.

Så som verksamheten hittills bedrivits, ha de egentliga utbetalningarna från anslaget till huvudsaklig del avsett förvaltningsbidrag till skogsvårdsstyrelserna, medan endast en mindre del utbetalats såsom statsbidrag till markägare. Sålunda ha t. o. m. budgetåret 1947/48 ca 1 360 000 kronor disponerats för förstnämnda ändamål, medan till skogsägare utbetalade statsbidrag uppgå till ca 625 000 kronor. Härutöver förefunnos vid budgetårs-

skiftet behållningar hos skogsvårdsstyrelserna å 74 000 kronor respektive 1 330 000 kronor avseende förvaltningsbidrag och beviljade statsbidrag till markägare. Sistnämnda belopp är helt reserverat för arbeten, till vilka bidrag redan beviljats och vilkas utförande delvis ligger flera år framåt i tiden. Skogsvårdsstyrelserna kunna disponera medlen endast för utbetalning till markägarna i fråga och i mån av arbetenas fortgång. Den fondering av medel, som ägt rum hos skogsvårdsstyrelserna, medför, att de i budgetredovisningen lämnade uppgifterna om anslagsbelastningen icke ge en riktig bild av verksamhetens omfattning, och den står även i strid med den i kungl. brev den 28 juni 1946 givna föreskriften, att medel, som anvisas skogsvårdsstyrelse, må lyftas allenast i den mån utbetalningar från samma medel skola göras av styrelsen. — De beviljade, icke utbetalade statsbidragen uppgingo vid budgetårsskiftet till något över 2,2 miljoner kronor. Att märka är dock, att utförandet av de arbeten, till vilka bidrag beviljats, torde komma att utsträckas över flera år och bidragen utbetalas endast i mån av arbetenas fortgång. Då de beviljade statsbidragen måste hållas inom ramen för de anvisade anslagen, reserveras medel för arbeten, vilkas utförande ligga långt fram i tiden. Detta förhållande har medfört, att de medel, som anvisats för ändamålet, hittills endast till en mindre del kunnat resultera i praktiskt arbete. Med hänsyn till vad nyss sagts synes det kunna ifrågasättas, huruvida det nuvarande systemet med anvisande av reservationsanslag för ifrågavarande ändamål är det mest ändamålsenliga. Enligt revisorernas mening borde — liksom i fråga om exempelvis statens avdiktningensanslag och anslaget till Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag till tjänstebostäder — anslaget anvisas såsom förslagsanslag, beräknat efter de väntade utgifterna, varjämte Kungl. Maj:t för varje budgetår borde erhålla riksdagens bemyndigande att bevilja bidrag intill visst belopp.

Den planläggande verksamhet, som bedrivits av skogsvårdsstyrelserna, är av en sådan omfattning, att genomförandet av de redan planerade skogsvårdsåtgärderna skulle kräva statsbidrag av högst betydande storleksordning (14 å 15 miljoner kronor). Uppenbarligen har skogsvårdsstyrelsernas verksamhet bedrivits i en omfattning, som icke står i rimligt förhållande till storleken av tillgängliga bidragsmedel. Som jämförelse till förhållandet mellan hittills utbetalade förvaltningsbidrag och bidrag till markägare — respektive 1 360 000 och 625 000 kronor — kan nämnas, att enligt de av norrländska skogsproduktionsutredningen gjorda beräkningarna ett utförande av åtgärder i av utredningen föreslagen, vidsträckt omfattning skulle draga en årlig kostnad av ca 5 miljoner kronor, varav omkring 680 000 kronor — motsvarande 14,5 procent av utbetalade statsbidrag — beräknades erforderligt för skogsvårdsstyrelsernas administration. Vid en jämförelse med dessa beräkningar får visserligen beaktas, att planläggningen under verksamhetens första skede måste bliva av förhållandevis större omfattning, men att märka är att även i Västerbottens län, där verksamheten under längre tid pågått, förvaltningsbidragen utgöra huvuddelen av de hittillsvarande kostnaderna. Proportionen förvaltningskostnader—markägarebidrag torde ej heller i nämnvärd grad påverkas av att löne- och övriga administrationskostnader undergått en avsevärd stegring, då detta förhållande i viss mån torde motvägas av motsvarande prisstegringar i fråga om åtgärdernas genomförande. Även med beaktande av att förvaltningsbidragen avse icke enbart ren administration utan även förberedelser och planläggning av arbetena ger det nyss sagda vid handen, att de praktiska resultaten av den hittills bedrivna verksamheten icke stå i rimlig proportion till de nedlagda kostnaderna. Det må i detta sammanhang erinras om

att länsjägmästaren i Norrbottens län framhållit att, om anslagen fortsättningsvis icke tillmätas så, att en klar och medveten målsättning kan effektueras, det måste anses rationellt, att verksamheten helt nedlägges och den härför avdelade personalen frigöres för andra uppgifter.

Den bristande samordning mellan de skogsvårdande myndigheternas planläggning och anvisandet av bidrag till åtgärdernas genomförande, som sålunda kunna konstateras, måste enligt revisorernas mening, om den fortfar, leda till synnerligen betänkliga konsekvenser. Genom propaganda och annan verksamhet från skogsvårdsstyrelsernas sida har hos skogsägarna ett starkt intresse väckts för ett på bred basis upplagt återuppbyggnadsarbete i de norrländska skogarna. Den starkt begränsade bidragstilldelningen har emellertid gjort, att verksamheten hittills i betydande grad stannat vid förberedande åtgärder, och ur skogsägarnas synpunkt ter det sig i många fall vanskligt, om och vid vilken tidpunkt praktiska resultat komma att nås. Detta förhållande måste vara ägnat att ur psykologisk synpunkt motverka de allmänna strävandena att åvägabringa en effektiv skogsvård. Därtill kommer att, då ifrågavarande verksamhet i hög grad är beroende av åtgöranden från den enskilde skogsägarens sida, uppnåendet av därmed åsyftade resultat försvåras. Det sätt, på vilket verksamheten hittills bedrivits, framstår vidare såsom oekonomiskt ej enbart med hänsyn till de oproportionellt höga administrationskostnaderna utan även på grund av att genomförandet av de skogsvårdande åtgärderna fördyras. På grund av arbetenas ringa omfattning kan nämligen icke — åtminstone i fråga om de skogsvårdande åtgärderna — maskinell utrustning i önskvärd utsträckning komma till användning eller ett i övrigt rationellt utförande komma till stånd. Det förtjänar nämnas, att sist anförda synpunkter även framfördes av norrländska skogsproduktionsutredningen som stöd för ett forcerat genomförande av det föreslagna programmet. Såsom skäl för en begränsad medelstilldelning har vid upprepade tillfällen framhållits bristen på arbetskraft. Att märka är emellertid, att arbetena till stor del utföras av skogsägarna själva och därför endast i mindre grad kunna påverka den allmänna arbetsmarknaden. Numera föreligger ej heller samma behov som tidigare av arbetskraft för vedavverkningar.

Enligt revisorernas uppfattning är det ur nationalekonomisk synpunkt icke försvarligt att längre än nödvändigt uppskjuta de åtgärder, som kunna vara ägnade att öka landets skogsproduktion. De skäl, som vid verksamhetens påbörjande anfördes för ett snabbt genomförande av de föreslagna åtgärderna, synas i det nu rådande ekonomiska läget kunna åberopas med än större styrka. Utvecklingen har visat att goda resultat stå att vinna genom de av norrländska skogsproduktionsutredningen föreslagna metoderna. Det måste emellertid konstateras, att de faktiska resultaten av verksamheten huvudsakligen på grund av brist på medel blivit av i förhållande till föreliggande åtgärdsbehov mycket ringa omfattning. Om resultaten av skogsvårdsstyrelsernas planläggande verksamhet skola kunna nyttiggöras, torde det vara ofrånkomligt, att de skogsvårdande arbetena bedrivs i en helt annan takt än hittills. Då verksamheten hädanefter torde komma att uppdelas mellan lanthbruksnämnderna och skogsvårdsstyrelserna, är det därvid av synnerlig vikt, att ett intimt samarbete etableras mellan dessa båda organ.

Sammanfattningsvis vilja revisorerna framhålla, att det sätt, på vilket verksamheten enligt det norrländska skogsproduktionsanslaget hittills bedrivits, icke kan anses tillfredsställande vare sig ur nationalekonomiska eller ur statsfinansiella synpunkter. Revisorerna förorda, att medelsanvisningen för nu ifrågavarande ändamål anpassas så, att verksamheten kan bedrivs

på ett effektivt sätt, därvid särskild uppmärksamhet bör ägnas åt att kostnaderna för administration bringas i rimlig proportion till omfattningen av genomförda skogsvårdsåtgärder.

Utlåtande har avgivits av *skogsstyrelsen*, som i sin tur inhämtat yttrandet från berörda skogsvårdsstyrelser (Del II, s. 177—194).

Skogsstyrelsen anför sammanfattningsvis följande.

I och med att produktionsanslagets tillämplighetsområde år 1945 utsträcktes att omfatta de under skogsvårdslagen lydande skogarna i Norrland torde få anses, att verksamhetens försöksstadium passerats. För att syftet med anslaget skall kunna tillgodoses och på grund av vissa för verksamheten med produktionsanslaget speciella förhållanden är det nödvändigt att planläggningsarbetet bedrivs på bred basis och påbörjas ett flertal år innan de skogliga restaureringsarbetena med framgång kunna igångsättas i större omfattning. Ur beredskapssynpunkt har en planläggningsverksamhet i vidare utsträckning, än som svaret mot möjligheterna att utföra åtgärderna, varit lämplig. Då vidare tilldelningen av medel att utdela som bidrag för åtgärdernas utförande varit starkt begränsad, kvarstår ännu en mycket markerad disproportion mellan förvaltningsbidragen och bidragen till markägarna. Den uppbromsning av verksamheten, som den begränsade medeltilldelningen medfört, har inneburit mycket stora olägenheter för markägarna, som i och med planläggningen och kontrakterandet av åtgärdernas utförande ansett sig förespeglade statsbidrag. Det torde främst ha varit önskemålet att hushålla med arbetskraften, som föranlett begränsningen av medeltilldelningen. Läget har emellertid på sistone såtillvida förändrats, att kristidens speciella krav på arbetskraftens disposition ej längre gälla i samma utsträckning som tidigare. Härtill kommer, att genom övergång till maskindrift större förutsättningar än tidigare numera föreligga att utföra de i samband med produktionsanslaget planlagda åtgärderna. Då sålunda helt andra förutsättningar numera föreligga för åtgärdernas utförande, vill skogsstyrelsen livligt förorda, att bidragsmedel härför anvisas i utökad omfattning. Liksom riksdagens revisorer finner skogsstyrelsen lämpligt, att produktionsanslaget i fortsättningen anvisas i form av förslagsanslag.

Utskottet. Av den lämnade redogörelsen framgår, att de konkreta åtgärder i skogsvårdande syfte som faktiskt vidtagits med anlåtande av det s. k. norrländska skogsproduktionsanslaget torde få anses ha lämnat goda resultat. De egentliga utbetalningarna från anslaget ha dock hittills till huvudsaklig del avsett förvaltningsbidrag till skogsvårdsstyrelserna, medan endast en mindre del disponerats för direkta statsbidrag till markägare. Visserligen lär, såsom skogsstyrelsen framhållit, det vara nödvändigt att planläggningsarbetet bedrivs på bred basis och påbörjas ett flertal år, innan de skogliga restaureringsarbetena med framgång kunna igångsättas i större utsträckning. Vad revisorerna uttalat rörande angelägenheten av att administrationskostnaderna bringas i rimlig proportion till omfattningen av genomförda skogsvårdsåtgärder finner utskottet likväl vara förtjänt av det största beaktande.

I likhet med revisorerna är utskottet vidare av den uppfattningen, att det ur nationalekonomisk synpunkt icke får anses försvarligt att längre än

nödvändigt uppskjuta åtgärder, som kunna vara ägnade att öka landets skogsproduktion. I detta sammanhang torde särskilt böra uppmärksammas de icke minst i psykologiskt avseende ogynnsamma verkningar som uppstå, därest verksamheten på förevarande område i huvudsak begränsas till förberedande åtgärder. Jämväl från skogsstyrelsens och vederbörande skogsvårdsstyrelsers sida har starkt understrukits behovet av en ökad medelstilldelning för nu berörda ändamål. De arbetsmarknadspolitiska skäl som hittills ansetts utgöra ett hinder mot en utvidgning av verksamheten lära icke längre äga samma aktualitet som tidigare; på sätt närmare framgår av propositionen 1949: 125 (nionde huvudtiteln, punkten 2) synes snarare viss arbetslöshet inom skogsbruket vara att befara. De nuvarande statsfinansiella svårigheterna torde däremot utgöra ett hämmande moment för ett genomförande i full omfattning av det program som på sin tid framlades av den s. k. norrländska skogsproduktionsutredningen. Enligt utskottets mening bör emellertid vid ett bedömande av denna fråga särskild hänsyn tagas till skogshanteringens stora samhällsekonomiska betydelse, enkannerligen ur exportsynpunkt. Starka skäl synas därför tala för att målsättningen för den nu behandlade verksamheten klarare preciseras och att i samband därmed medelsanvisningen avpassas så, att praktiska resultat i avsedd omfattning kunna nås inom rimlig tid. De av revisorerna och skogsstyrelsen i förevarande sammanhang berörda budgettekniska problemen torde jämväl böra upptagas till närmare övervägande.

Utskottet får hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkännan vad utskottet ovan anfört.

24:o) **Arbetsbalansen inom lantmäteriväsendet.** Under jordbruksdepartementet, § 38, ha revisorerna framhållit nödvändigheten av att arbetsbalansen inom lantmäteriväsendet snarast nedbringas (Del I, s. 217—223).

Riksdagens år 1945 församlade revisorer lämnade under § 29 i sin berättelse en redogörelse för vissa iakttagelser rörande arbetsbalansen inom lantmäteriväsendet. Revisorerna framhöll, att det med hänsyn till den betydande arbetsbalans, som redan förelåge och som kunde förväntas ytterligare ökas, vore av synnerlig vikt att lämpliga åtgärder snarast vidtoges i syfte att avhjälpa de påtalade missförhållandena.

Sedan ifrågavarande berättelse avgavs, har en genomgripande omorganisation av lantmäteriet ägt rum. Efter förslag av 1945 års lantmäteriutredning (SOU 1947: 7) har sålunda genom beslut vid 1947 års riksdag det s. k. sportelsystemet avskaffats och personalen vid lantmäteriets distriktsorgan inordnats under de avlöningsbestämmelser, som gälla för statens befattningshavare. De ersättningar för utförda förrättningar och uppdrag, som lantmätarna tidigare fått uppbära vid sidan av viss kontant statslön, ingå

numera till statsverket. Samtliga med verksamheten förenade kostnader, såsom för tjänstelokaler, instrument m. m., bestridas av statsverket. I samband med omorganisationen har även beslutats viss ändring i den tidigare gällande distriktsindelningen i syfte att möjliggöra en rationell arbetsorganisation och ett effektivt utnyttjande av den lantmäteriutbildade personalen. Den nya organisationen var ursprungligen bl. a. avsedd att möjliggöra en viss överföring till biträdespersonal av arbetsuppgifter, som tidigare åvilat lantmäteriutbildade befattningshavare. 1947 års omorganisation innebar emellertid icke något slutligt ställningstagande till frågan om personalorganisationen i hela dess vidd vid lantmäteristyrelsen och lantmäterikontoren, varom särskild sakkunnigutredning då påginge. Genom beslut vid 1948 års riksdag har emellertid även denna fråga erhållit sin lösning. Vad särskilt angår lantmäterikontoren ha dessa därvid tillförts personalförstärkningar i fråga om såväl teknisk personal (biträdande överlantmätare och kontorslantmätare) som kvalificerad biträdespersonal.

Revisorerna framhålla nu, att arbetsbalansen ytterligare ökats sedan den år 1945 var föremål för revisorernas uppmärksamhet. Närmare uppgifter i nämnda hänseende ha revisorerna kunnat inhämta från en av lantmäteristyrelsen genom särskild inventering verkställd undersökning rörande omfattningen av ineliggande arbetsuppgifter. Som mått på balansen har såvitt angår distriktsorganisationen använts icke avslutade förrättningar och uppdrag samt uppskattad tid för att slutföra dessa. Tiden har därvid uppdelats på de tre personalkategorierna i distriktsorganisationen (lantmätare, mätningstekniker och kontorsbiträdespersonal). Inventeringsresultatet har sammanställts i en tabell å s. 219. Denna utvisar, att balansen av icke avslutade förrättningar och uppdrag nu överstiger 30 000 i hela riket. I denna siffra ingå även distriktsorganisationens arbetsuppgifter i städer och vissa samhällen. Som jämförelse nämna revisorerna, att balansen av lantmäteriförrättningar (uppdragen ha i hittillsvarande balansstatistik icke särskilt redovisats) vid utgången av åren 1944, 1945, 1946 och 1947 utgjort respektive 16 280, 19 963, 23 021 och 19 424.

I en å s. 220 intagen tabell ha, i fråga om förhållandena vid lantmäterikontoren, uppgifter lämnats om dels den årliga arbetsprestationen, mätt i antal under året avgjorda ärenden, dels ock antalet till följande år balanserade ärenden. Tabellen visar att, ehuru antalet avgjorda ärenden ökat från 59 524 år 1944 till 72 432 år 1947, antalet balanserade ärenden ändock vuxit från 7 121 till 13 398 under samma år.

Revisorerna ha gjort följande allmänna uttalande.

Arbetsbalansen inom lantmäteriets distriktsorganisation och vid lantmäterikontoren är såsom framgår av de ovan lämnade uppgifterna för närvarande större än någonsin tidigare. Enbart distriktsorganisationens arbetsbalans motsvarar sålunda en uppskattad arbetstid av omkring 1 000 arbetsår. För lantmäterikontorens vidkommande har antalet balanserade ärenden i det närmaste fördubblats sedan år 1944. Samtidigt som lantmäteriorganisationen undergått en genomgripande omorganisation har under de sist förflutna åren arbetsbalansen oavslutligt stegrats, till synes i hastigare takt ef-

ter den nya organisationens genomförande. Inför den ytterligare belastning av lantmäteriet, som inom den närmaste tiden främst genom jordbruksrationaliseringen och den nya byggnadslagstiftningen kan förväntas, måste den rådande situationen betecknas som kritisk.

Det är givet att den gångna utvecklingen i hög grad orsakats av personalförhållandena. Den tillgängliga arbetsstyrkan har icke varit tillräcklig för det behov som förelegat. Man får icke heller bortse från de särskilda svårigheter, som varit rådande under själva omorganisationen. Härtill kommer att lantmäteriet lidit avbräck genom överföring av personal till andra statliga arbetsområden, främst den nyligen uppbyggda jordbruksorganisationen, samt — som en följd av byggnadslagets tillkomst — till kommunal tjänst.

Den befintliga arbetsbalansen torde i och för sig kunna åberopas som ett tungt vägande skäl för en förstärkning av lantmäteriorganisationen. Likväl måste revisorerna för sin del uttala principiella betänkligheter mot att en situation sådan som den nu inom lantmäteriväsendet rådande skall mötas med i första hand en utbyggnad av den administrativa apparaten. Väsentligt större vikt borde fästas vid att genom förenkling och rationalisering nedbringa arbetsbördan. Vad särskilt angår jordlagstiftningen synes det uppenbart, att förrättningsförfarandet icke motsvarar de krav på enkelhet och snabbhet, som numera med fog kunna uppställas. Jordlagstiftningen måste i detta hänseende betecknas som föråldrad, och kraven på kontroll och säkerhet stå i många fall icke i rimligt förhållande till frågornas ekonomiska räckvidd. Behovet av förenklingar har även vid upprepade tillfällen uppmärksamrats av statsmakterna; senast vid 1947 års riksdag gjordes hemställan om skyndsamt utredning rörande vissa härmed sammanhängande spörsmål. — Uppgiften att utreda hithörande frågor åvilas de sedan år 1939 arbetande fastighetsbildningssakkunniga. Då frågorna — särskilt med hänsyn till den genomförda omorganisationen av lantmäteriväsendet och tillskapandet genom jordbrukets rationalisering av nya och omfattande arbetsuppgifter — äro av mycket brådskande natur, måste det enligt revisorernas mening betecknas som otillfredsställande att de sakkunnigas arbete på grund av särskilda arbeidskraftsförhållanden i huvudsak legat nere under år 1947. Revisorerna vilja understryka vikten av att dessa frågor i hela deras vidd snarast bringas till en tillfredsställande lösning.

Bland hithörande spörsmål av större räckvidd må särskilt framhållas, att ett flertal med lantmäteriförrättningar sammanhängande frågor skola prövas inom flera myndigheter och instanser, såsom överlantmätare, länsarkitekter, länsstyrelser och ägodelningsrätter. Delvis sammanhängande detta förhållande med gällande fastställelseprocedur. Det torde med fog kunna ifrågasättas, om icke utan men för rättssäkerheten väsentliga lättnader kunna genomföras i detta hänseende. En ökad decentralisering av beslutanderätten till distriktslantmätare borde även kunna ske och överlantmätarnas kontroll i större utsträckning erhålla karaktär av stickprovsgranskning. Kungörelse- och kallelseförfarandet synes kunna förenklas, och det nu gällande avstyckningsförbudsinstitutet borde böra omprövas i syfte att uppnå enklare former. — De här antydda spörsmålen äro endast exempel ur det omfattande frågekomplex, som uppställer sig vid en genomgång av förrättningsförfarandet i hela dess vidd.

Revisorerna äro av den uppfattningen, att även i administrativt hänseende vissa arbets- och kostnadsbesparingar borde stå att vinna. Detta torde särskilt vara fallet i förhållandet mellan lantmäteristyrelsen och lantmäterikontoren. Särskilt i fråga om handläggningen av kamerala och jämförbara frågor torde åtgärder i syfte att undvika dubbelarbete vara påkallade. Även härvidlag synes fördelar kunna uppnås genom en decentralisering i vissa hänseenden.

Sammanfattningsvis vilja revisorerna uttala, att det framstår såsom ofrånkomligt, att möjligheterna att åstadkomma förenklingar och rationaliseringar inom lantmäteriväsendet snarast underkastas en allsidig prövning i syfte att nedbringa den nu anmärkningsvärt stora arbetsbalansen.

Utlåtanden ha avgivits av *lantmäteristyrelsen* och *Sveriges lantmätareförening* (Del II, s. 194—207).

Lantmäteristyrelsen understryker att tillgången på personal av olika slag är oroväckande knapp i förhållande till de föreliggande arbetsuppgifterna. Arbetsbalansen bör avhjälpas på huvudsakligen två olika sätt, nämligen dels en fortsatt utbyggnad av distriktsorganisationens personal och tekniska resurser, dels ock en fortsatt rationalisering och effektivisering av arbetsmetoderna på alla punkter, där en sådan är möjlig. Att enbart söka lösningen genom rationaliseringsåtgärder är enligt styrelsen ej möjligt på grund av den ständigt växande arbetsvolymen. För närvarande pågår inom styrelsen ett intensivt arbete i syfte att bemästra arbetsförhållandena enligt nu nämnda huvudlinjer.

Beträffande den av revisorerna berörda frågan om en förenkling av gällande jorddelningslagstiftning har styrelsen anfört följande.

De senaste årens utveckling på fastighetsbildningens område kännetecknas av stränga restriktioner av jordpolitisk och planpolitisk art och en skärpt kontroll över efterlevnaden av dessa restriktioner. Fastighetsbildningsproceduren har emellertid sedan gammalt uppbyggts med utgående från att initiativet skall komma från enskilda jordägare, och därför har inkopplingen av kontrollen från det allmännas sida över att fastighetsbildningen sker på riktigt och lämpligt sätt givit till resultat en i vissa avseenden synnerligen komplicerad administrativ procedur, kännetecknad bl. a. av att flera olika statliga myndigheter utöva beslutanderätt i fastighetsbildningsfrågor. Vid sidan av jorddelningsmyndigheterna märkas särskilt de jordbrukspolitiska organen, främst lantbruksnämnderna, samt planmyndigheterna, d. v. s. länsstyrelser och länsarkitekter. Samarbetet mellan lantmäteriet och dessa organ är mycket gott och sker numera i smidiga former, men trots detta är förrättningsarbetet många gånger oförsvärligt tungt och komplicerat till förfång främst för den allmänhet, som lantmäteriet har att betjäna, men även för förrättningsmän och överordnade instanser. Lantmäteristyrelsen anser, att en varaktig förbättring härutinnan icke kan ernås på annat sätt än att *beslutanderätten i fastighetsbildningsfrågor koncentreras helt till jorddelningsmyndigheterna* och att härvid förutsättes, att dessa, innan beslut träffas i tveksamma eller särskilt komplicerade fall, samråda med de andra statliga organ, som ha intresse av dessa frågor. En dylik regel medför, att alla enkla rutinärenden kunna avgöras på enklast möjliga sätt och utan onödig omgång. I de fall, där samråd med andra myndigheter anses erforderligt eller önskvärt, bör samrådet komma till stånd efter enklast möjliga regler — oftast utan skriftligt remissförfarande. Det kan med största fog förutsättas, att jorddelningsmyndigheterna, d. v. s. förrättningsmän, överlantmätare, ägodelningsdomare, ägodelningsrätt och överdomstolar, utan undantag skola respektera de synpunkter, som framföras vid samrådet.

En sådan lösning bygger alltså på principen om ömsesidigt förtroende mellan myndigheter med delvis gemensamma kompetensområden. Denna princip tillämpas redan i den jordpolitiska kontroll, som överlantmätaren

utövar gemensamt med lantbruksnämnden. Denna har i korthet konstruerats så, att överlantmätaren efter eget bedömande utväljer de ärenden, som han anser kunna intressera lantbruksnämnden med hänsyn till dess arbetsuppgifter, och om dessa inhämtar lantbruksnämndens mening, innan de avgöras. Såvitt styrelsen kunnat finna, förlöper denna kontroll mycket smidigt och har redan givit till resultat ett fruktbringande samarbete mellan de båda myndigheterna. Styrelsen anser att samma princip med stor fördel skulle kunna tillämpas i fråga om den planpolitiska kontrollen. En väsentlig förenkling av handläggningen av avstyckningsärenden enligt jorddelningslagen inom planlagda områden — denna grupp av förrättningar är numera en av lantmäteriets största — skulle ernås om länsstyrelsernas rätt att pröva och fastställa dessa förrättningar överflyttades till överlantmätaren och den planpolitiska kontrollen finge äga rum i form av samråd mellan överlantmätare och länsarkitekt i de fall då så ansågs erforderligt. Förslag i denna fråga torde inom kort vara att vänta från fastighetsbildningsakkunniga. Det är ur styrelsens synpunkt önskvärt, att därvid förslag även framlägges om att länsstyrelsernas rätt att utfärda s. k. avstyckningsförbud skall upphöra. Den betungande formella prövning hos planmyndigheterna av ett stort antal avstyckningsärenden, som föranledes av avstyckningsförbuden, bör enligt lantmäteristyrelsens bestämda mening ersättas av ett vanligt enkelt samrådsförfarande mellan fastighetsbildningsorganen och planmyndigheterna.

Lantmäteristyrelsen anser att principen om den odelade beslutanderätten med fördel skulle kunna tillämpas även i fråga om en annan stor och viktig grupp av ärenden, nämligen sådana jordförvärvsärenden, som sammanhänga med fastighetsbildningsåtgärder. Om en jordägare önskar genomföra ett kompletteringsförvärv till en redan innehavd fastighet har han enligt gällande bestämmelser *dels* att hos lantbruksnämnden begära tillstånd till förvärvet, varvid en prövning äger rum som huvudsakligen tar sikte på sökandens personliga kvalifikationer och avsikter med förvärvet men som även avser förvärvets betydelse för jordbruksnäringen eller för näringslivet i orten, *dels* även att hos lantmätare begära förrättning för prövning av fastighetsbildningsärendet enligt härför gällande lagregler. Enligt lantmäteristyrelsens uppfattning kunna jordägarna resa berättigade anspråk på att bedömningen av ett ifrågasatt förvärv skall kunna ske genom hänvändelse till *en* myndighet. Det är onödigt och principiellt oriktigt att samma ärende prövas av två myndigheter. Tillståndet kompliceras bland annat av att ett jordförvärvsärende fullföljes den administrativa vägen till Kungl. Maj:t i jordbruksdepartementet, medan ett jorddelningsärende fullföljes domstolsvägen. Vid det stora flertalet avstyckningar och sammanläggningar för jordbruksändamål föreligger denna dualism i prövningen, vilken medför avsevärd fördröjning i ärendenas handläggning och en onödig merbelastning av de berörda myndigheterna. Lantmäteristyrelsen anser, att man utan att äventyra de mycket berättigade grundtankarna i jordförvärvslagen i de ifrågavarande fallen skulle kunna koncentrera prövningen till jorddelningsmyndigheterna, om det blott stadgades att lantmätaren icke hade rätt att fullfölja förrättningen utan att lantbruksnämndens yttrande inhämtats i sådana fall, då spekulations- eller kapitalplaceringsyfte kunde anses ha föranlett förvärvet och förrättningen. Även i fråga om dessa ärenden skulle man då vinna den stora fördelen, att alla normala fall skulle kunna avgöras på snabbaste sätt och hos *en* myndighet och endast undantagsfallen medföra att förrättningen förklarades vilande i avvaktan på yttrande från annan myndighet. Statsverkets kostnader för denna kontroll skulle givetvis även kunna nedbringas väsentligt.

Sedan den odelade beslutanderätten i jorddelningsmål genomförts i enlighet med de skisserade principerna, torde lämpligen böra prövas, vilka möjligheter som i övrigt finnas att förenkla den administrativa proceduren hos dessa myndigheter. Sedan lång tid tillbaka har inom lantmätarkretsar livligt diskuterats behovet av den nu tillämpade överprövningen — framför allt den hos överlantmätaren — av avslutade förrättningar. Man har särskilt vänt sig mot det till synes egendomliga förhållandet, att en förrättning som av vederbörande förrättningsman slutförts efter grundlig utredning av omständigheter i det särskilda fallet och som till på köpet lämnats oklandrad, kan rivas upp i samband med den överprövning, som föregår den slutliga fastställelsen. Från de praktiskt verksamma förrättningsmännens sida göres ofta gällande, att det i flertalet fall vore tillräckligt med att förrättningen vunnit laga kraft. Visserligen kan det sägas, att granskningen av förrättningar före fastställelse bör och kan bedrivas så, att den icke nämnvärt försenar fastställelsen. I stor utsträckning verkställs granskningen på detta sätt redan nu. Men man kan icke bortse från att för granskningen erfordras arbetskraft — ej minst lantmäteriutbildad sådan — vilken därigenom drages från annan verksamhet. I en situation som den nuvarande med oroväckande knapphet på arbetskraft måste alla tänkbara möjligheter beaktas att åstadkomma förenklingar i förrättningsförfarandet. Fastställelseförfarandets behövlighet är en fråga av stor räckvidd, när det gäller att undersöka möjligheterna till en sådan förenkling. Denna fråga bör därför noggrant prövas.

Granskningen av förrättning före fastställelsen avser dels förrättningens lämplighet ur jordpolitiska eller planpolitiska synpunkter, dels förrättningens formella handläggning och dels slutligen dess tekniska utförande. Den jordpolitiska och planpolitiska granskningen får ur allmän synpunkt betraktas som den viktigaste. Granskningen av den formella handläggningen och det tekniska utförandet åter kan med förrättningsmannakårens nuvarande kvalifikationer ofta inskränkas till stickprovskontroller och skall — enligt uttryckliga bestämmelser i den nyligen utfärdade arbetsordningen för länslantmäterikontoren — icke göras mera ingående än nödigt. Den kan därför numera knappast betraktas som något mera avsevärt fördröjande moment i fullföljandet av förrättningsproceduren.

Vid en diskussion av möjligheterna att ytterligare inskränka eller helt slopa överprövning och fastställelse måste beaktas, att förrättningarna, beroende på förutsättningarna i varje särskilt fall, erfordra mer eller mindre omfattande granskning. En mycket väsentlig fråga är exempelvis om fastighetsbildningen skett med ledning av verkställd planering eller icke. Av betydelse är givetvis även den föreliggande planens karaktär. I detta hänseende torde man böra urskilja *dels* det fall, då fastställd eller godkänd detaljplan föreligger (stadsplan, byggnadsplan, avstyckningsplan eller individuell jordbruksplanering), *dels* det fall att endast översiktlig planering enligt byggnadslagen (generalplan eller regionplan) eller regional jordbruksplanering verkställts. Med detaljplanefallen torde kunna jämföras de fall, då frågan om fastighetsbildningens tillåtlighet på förhand underställts den prövande myndigheten eller då på förrättningsstadiet samråd ägt rum i erforderlig omfattning med överlantmätaren och de andra myndigheter, som ha intresse av fastighetsbildningen. I de nämnda fallen har bedömningen av fastighetsbildningens lämplighet ur jordpolitiska eller planpolitiska synpunkter i allmänhet kunnat ske med relativt stor säkerhet redan vid förrättningsförfarandet. En reservation bör dock göras för fastighetsbildning, som kunnat ske endast med ledning av översiktsplaner av en eller annan form. Givetvis lämna dessa utrymme för en ganska vid tolkning av åtskilliga frågor. Vad

däremot detaljplanefallen beträffar sker fastighetsbildningen där oftast med ledning av ett material, som utgör ett mycket gott underlag för fastighetsbildningen även i andra avseenden än de jordpolitiska eller planpolitiska spörsmålen. En byggnadsplan innehåller sålunda i regel en fullständig fastighetsredovisning och grundar sig dessutom ofta på ett mätningstekniskt underlag av hög klass. I de fall då detaljplan finnes kunna därför vissa skäl andragas för att en överprövning ur de olika synpunkter som i det föregående nämnts helt skulle kunna undvaras. Underställningsfallen torde i vissa fall, nämligen då underställningen sker på ett stadium, då tillräckligt grundlig utredning kan förebibras rörande samtliga de omständigheter som skola prövas vid förrättningen, kunna jämsställas med detaljplanefallen ur överprövningssynpunkt. Då förrättning handlagts med ledning av översiktsplan av något slag, kan den jordpolitiska eller planpolitiska kontrollen måhända något inskränkas. Vad slutligen beträffar de fall, då ingen planering av något slag föreligger och heller icke underställning eller samråd ägt rum i någon form, torde granskning vara nära nog ofrånkomlig.

Vad sålunda anförts visar enligt lantmäteristyrelsens mening, att det torde vara omöjligt att slopa all överprövning. Vad man kan diskutera är att avstå från överprövning — och därmed även vanlig fastställelse — i de fall, då betryggande garantier för fastighetsbildningens lämplighet finnas genom att detaljplan av erforderlig kvalitet föreligger eller underställning skett. Vid en närmare undersökning av hithörande spörsmål måste emellertid även uppmärksammas, att ett lagakraftvinnande icke har samma rättsverkningar som om förrättningen följes av fastställelse. Fastställelsens betydelse i fråga om lagfart och inteckning fordrar även beaktande. Styrelsen vill emellertid i sammanhanget påpeka, att om betydande lättnader i fråga om fullföljden av förrättningar inom planområden genomfördes, skulle detta otvivelaktigt stimulera tillkomsten av planer och därmed indirekt ha fördelaktiga verkningar i fråga om fastighetsbildningsarbetet.

Lantmätareföreningen föreslår följande åtgärder för en effektivisering av lantmäteriverksamheten.

1. Utbyggande av organisationen i förutsatt omfattning beträffande såväl antalet lantmätare och övriga befattningshavare som löneförhållandena.
2. Förbättrad utbildning av biträdespersonalen.
3. Skyndsam revision av gällande lagstiftning.
4. Fortsatt förenkling av de administrativa bestämmelserna.
5. Prövning av arbetsbesparande tekniska metoder i arbetet.

Utskottet. Den rådande situationen på lantmäteriväsendets område torde, såsom revisorerna framhålla, få betecknas såsom kritisk. Arbetsbalansen inom lantmäteriets distriktsorganisation och vid lantmäterikontoren är sålunda f. n. större än någonsin. Genom att i samband med jordbruksrationaliseringen och den nya byggnadslagstiftningen utökade arbetsuppgifter tillförts lantmäteriorganisationen synes vara att befara, att arbetsbalansen kommer att ytterligare stegras.

Utskottet är av den uppfattningen, att särskilda åtgärder snarast böra vidtagas för åstadkommande av mera tillfredsställande förhållanden på förevarande område. Det lär därvid icke kunna undvikas, att frågan om en viss tillfällig förstärkning av lantmäteriets personalorganisation upptages

till prövning. Parallellt härmed torde emellertid alla möjligheter för en förenkling och rationalisering av såväl tillämpade arbetsmetoder som själva förrättningsförfarandet böra tillvaratagas. Av lantmäteristyrelsens remissutlåtande framgår, att styrelsen redan vidtagit eller planerat olika åtgärder i syfte att råda bot på nu föreliggande svårigheter. En grundläggande förutsättning för mera genomgripande och direkta förbättringar synes dock vara, att nuvarande jorddelningslagstiftning revideras. Denna fråga är f. n. föremål för utredning genom de sedan år 1939 arbetande fastighetsbildningssakkunniga.

Lantmäteristyrelsen har i förevarande sammanhang framlagt dels vissa allmänna önskemål om lagstiftningens principiella utformning med hänsyn till dess administrativa verkningar, dels även några synpunkter på den angelägenhetsordning, som enligt styrelsens uppfattning vore önskvärd i reformarbetet på lagstiftningsområdet. Vad lantmäteristyrelsen härutinnan anfört är enligt utskottets mening förtjänt av det största beaktande. Utskottet delar även styrelsens uppfattning rörande nödvändigheten av att vissa särskilt brådskande partiella reformer genomföras utan att man avvaktar det slutliga lagförslaget i fråga om hela fastighetsbildningsverksamheten.

Under återopande av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder för åstadkommande snarast möjligt av erforderliga förenklingar och rationaliseringar inom lantmäteriväsendet.

25:o) **Kvoteringsreglerna beträffande export av sågade och hyvlade trävaror.** Under folkhushållningsdepartementet, § 40, ha revisorerna ifrågasatt viss ändring i kvoteringen beträffande exporten av sågade och hyvlade trävaror (Del I, s. 230—232).

Utskottet. Den av revisorerna under förevarande paragraf berörda frågan har upptagits till behandling i en inom första kammaren väckt motion (E: 229). Motionen har av kammaren remitterats till dess andra tillfälliga utskott, varom utskottet velat här

erinra.

26:o) **Övriga anmärkningar.** Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat har utskottet funnit hava medfört åsyftad eller i utsikt ställd rättelse eller vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarat eller ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föranledas, eller icke hava varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande, vilket utskottet velat för riksdagen

anmäla.

27:o) Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för vidtagna åtgärder. I skrivelse nr 114 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 11 mars 1949, lämnat en redogörelse för de åtgärder som vidtagits på grund av riksdagens skrivelse den 19 juni 1948, nr 332, i anledning av riksdagens år 1947 församlade revisorers berättelse.

Beträffande redogörelsens innehåll torde få hänvisas till skrivelsen.

Utskottet. Av den i förevarande skrivelse lämnade redogörelsen framgår, att Kungl. Maj:t beträffande flertalet i förenämnda riksdagsskrivelse upptagna punkter vidtagit åtgärder i det av riksdagen avsedda syftet. Vissa frågor äro dock alltjämt föremål för överväganden inom vederbörande departement. Utskottet förutsätter att dessa frågor ägnas fortsatt uppmärksamhet samt att jämväl de av riksdagen härutinnan uttalade önskemålen i görligaste mån beaktas, så snart förhållandena medgiva. Kungl. Maj:ts skrivelse har i övrigt icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande, vilket utskottet velat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 10 maj 1949.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit
från första kammaren: herrar Johan Bernhard Johansson, Rickard Lindström, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Mannerskantz, Iwar Anderson, Heiding, Berling, Sundelin, Rosenberg, Gustav Emil Andersson och Andrée; samt

från andra kammaren: herrar Ward, Svensson i Grönvik, Bergström, Boman i Kieryd, Mårtensson i Uddevalla, Åkerström, Staxäng, Kollberg, Thapper, Persson i Vinberg, fröken Elmén och herr Hansson i Skegrie.